

tv-15 naš TOVARIS

Št. 41
29. oktobra 1987
Leto XXV

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

1. november

Dan, ko se v zbranem molku spominjamo njih, ki jih ni več med nami, ostala pa so nam njihova dejanja in z njimi naš spoštljiv dolg do vsega, kar so s svojim delom, življenjem in žrtvovanjem prispevali v zakladnico, katere čista luč svetlo sije iz preteklosti v prihodnje dni, vsemu hudemu navkljub.

Smer družbene prenove

Ob borčevskih posvetih, Ziherlovih dnevih in drugih razpravah

Živimo v izjemno težkem času. Nevarno in neprijetno škriplje na vseh straneh in na vseh ravneh. Otepamo se s pičlimi proizvodnimi in poslovnimi rezultati, vso akumulacijo porabimo za kritje izgub in za poravnavanje dolgov, zmanjkuje nam denarja celo za vse tisto, čemur rečemo tekoča reprodukcija, kaj šele za razvoj, ki je takorekoč na vsej črti zastal.

Vse naše proizvode, ustvarjalne in družbene dejavnosti so se znašle na nevarnem robu, marsikje gre zares za biti ali ne biti. Cela dolga vrsta tovarn ne ve več, kako naprej. Deli gospodarstva (proizvodnja elektrike, železnica in drugi) se dobesedno utapljajo v izgubah. Ne po lastni krivdi – likvidnega denarja zmanjkuje povsod. Tudi v sklade dogovorjenih družbenih dejavnosti se ga nateka premalo, tako da je ponekod stanje že skrajno kritično in alarmantno (kultura, denimo, je okleščena do te mere, da pod temi pogoji ne more več normalno funkcionirati).

Vse to smo poimenovali s kratko in nedvoumno besedo kriza. Kriza, ki ji že od začetka desetletja sem nismo kos. O njej smo se in se veliko pogovarjamo, a je to pogovarjanje bilo, vsaj doslej, brez haska, saj se je krizno stanje le še poslabšalo. Dolgo in vse predolgo nam namreč ni prišlo do živega spoznanje, da ima ta naša kriza globoke korenine. Govorili smo o težavah, ki smo jih šteli za nekaj prehodnega in zlahka obvladljivega. Šele zdaj, ko se iluzorna pričakovanja, da pojdejo težave čez nekaj let mimo, niso izpolnili, smo začeli gledati globlje in iskati korenine. Prevladalo je spoznanje, da je potrebna temeljita in daljnosežna prenova vsega, na čemer temelji naš družbeni in ekonomski sistem, oblikuje našo miselnost in iz njih izhajajoča razmerja, blokira našo uspešnost in naše ustvarjalne potenciale.

Od tod tudi potreba po spremembi ustavnih določil, možnosti, spodbud, pravic in dolžnosti.

Pri tem pa sta se razprla dva vsaksebi obrnjena pogleda in izoblikovala svojo fronto. Eden vidi izhod in rešitev v vnovični radikalni okrepitevi močne, enotne, centralno vodene in usmerjene države, z avtoritativno vlado, ki bi imela v rokah vsa pooblastila za smotno ravnanje, vsi deli državne skupnosti pa bi jo ubogali in disciplinirano sledili njenim navodilom. Tak model družbenega reda bi nas, po prepričanju bojnikov za prenovo sistema v tej smeri, na hitro popeljal iz krize.

Drugi pogled in torej nasprotna fronta sodita, da je rešitev edinole v deblokadi vseh proizvodnih in ustvarjalnih subjektov, torej vseh sestavnih delov družbene skupnosti. Moči nam, kot velewa to prepričanje, namreč ne more vdihniti nekakšna imaginarna enovitost. Stanje je mogoče sanirati edinole ob polnem upoštevanju razlik, ki med nami v jugoslovanski skupnosti dejansko so.

O tem razmišljamo v teh dneh na vseh ravneh: v družbenih organizacijah, v delegatskih skupščinah, na strokovnih sestankih, za okroglimi mizami. Poglobljeno in z veliko zavzetostjo so se te teme lotili tudi udeleženci politološko-sociološke razprave v okviru Ziherlovih dni sredi prejšnjega tedna.

Z argumentacijo, ki ji ni mogoče oporekati, so dokazali, da je jugoslovanska kriza posledica dosedanjega ohranjanja etatiističnega modela oblasti. Centralizem torej ni in ne more biti nikakršna obetavna pot za prihodnje dni. Tega se, v celoti in zelo intenzivno, zavedamo tudi in predvsem na Slovenskem, kjer dajemo velik poudarek zahtevi po samostojnosti, le-to pa štejem za ustvarjalno dejanje, ne za kakršnokoli ozkogrudnost. Ne želimo biti in ostajati torzo naroda in nacionalne države, ne želimo ostati v lokirani, nismo se pripravljene asimilirati in tudi na kompromisne rešitve ne pristajamo. Glede tega se je med nami izoblikoval povsem jassen konsenz – in želimo si, da ta naš prav slovensko vodstvo v okviru federativne skupnosti tudi v polni meri ter pogumno izpelje.

Bojujejo se zoper usedline stalinističnega pojmovanja družbenih, nacionalnih in človeških razmerij, prepričani, da so prav one vzrok za krizno stagnacijo. Sestavni del vsakršnega boja zoper stalinistični model, so nas tudi v okviru Ziherlovih dni poučili strokovnjaki iz vrst zgodovinarjev, politologov in sociologov, pa so težnje v demokratizacijo odnosov (samoupravljanje), tržne mehanizme ekonomije in narodno uveljavitev.

Boj dobiva povsem razvidne obrise.

Viktor Konjar

Vaja v izražanju zahtev po miru

Vsi smo za mir. Kaj za storimo? Ste se že kdaj spraševali na ta način? Borčevska organizacija v okviru svojega (mednarodnega) delovanja lahko pokaže svojo pot, svoja prizadevanja in tudi rezultate, zlasti v stikih z

najbližjimi sosedi. Kaj pa drugi – mladi, najmlajši? Kje se lahko izražajo za mir? V pisani besedi, v šolskih spisih, v risbi, v poslasticah in v javni manifestaciji sredi mestnih ulic! Tako je bilo tudi minulo soboto sredi Ljubljane,

ko se je več kot petsto mladih in malo manj mladih podalo na kratek (poskusni?) pohod od Bavorskega dvora do Plečnikovega trga, da bi tako manifestirali za mir na sam dan Združenih narodov. Slovenski klubi OZN,

ki letos praznujejo 30-letnico svojega delovanja, so bili pobudniki mirovnega pohoda, na stojnicah pred Maximarketom so bile predstavljene številne mirovne dejavnosti, pa tudi prikaz pridobivanja biološke čiste hrane, ki je še posebno pritegnil mimoidoče. Vzgoja za mir in zdravo življenje stanja sodobnosti, o tem je govoril na osrednji proslavi v Cankarjevem domu tudi predsednik predsedstva RK SZDL Jože Smole, ki je poudaril potrebo po demokratizaciji mednarodnih odnosov, poleg boja proti oboroževalni tekmi.

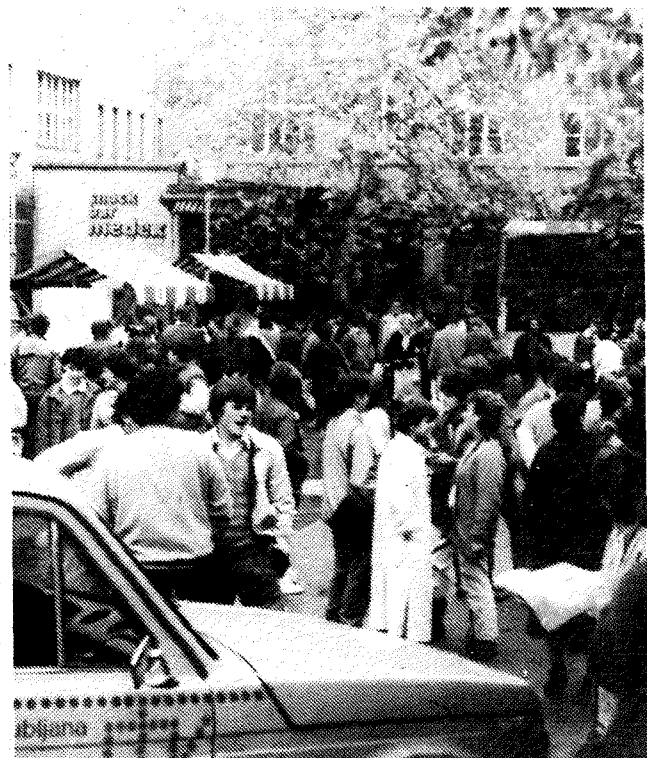
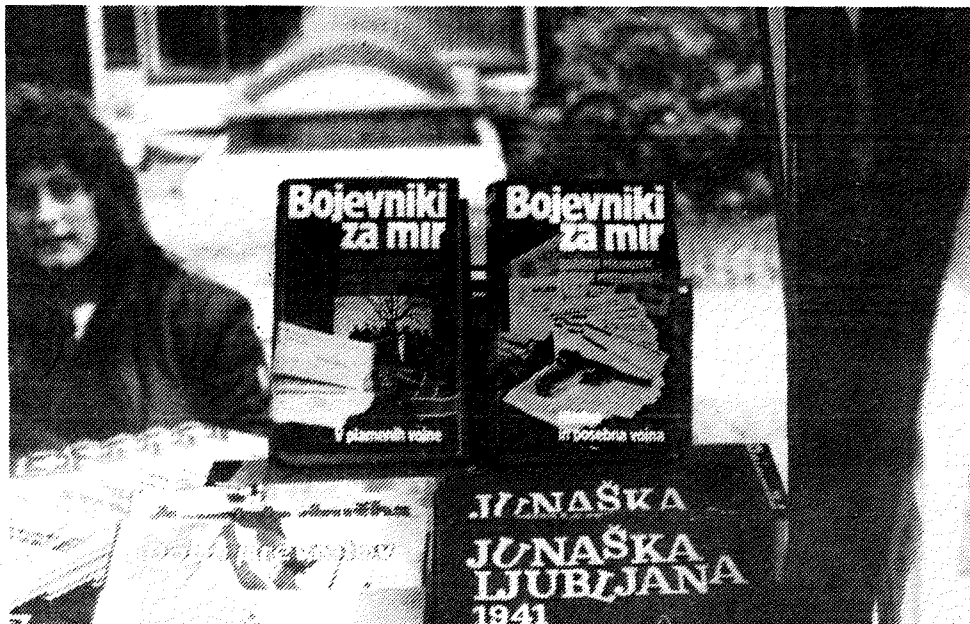
Kljub vsej pozitivnosti mirovne akcije na dan OZN pa kaže dodati še, da je bila zaenkrat to osamljena javna prireditev v našem prostoru, ki za bolj množične pristope v prihodnje potrebuje še veliko dela, agitacije med delovnimi ljudmi in mladino.

Ne pozabimo svetovnih podatkov: da se vsako

minuto poveča število prebivalstva sveta za 150 novorojenčkov (!), da nas je vsako leto za 80 milijonov več, da se življenjska doba daljša in je dosegla že šestdeset let povpreč-

ne starosti, da se človekovo okolje iz dneva v dan slabša... v tem okviru pa je treba iskati poti in izhode iz naših skupnih zemeljskih zagat.

B. Ž. J.

Na Dolenjskem – enako kot drugod v naši republiki

Ozdraviti moramo osnovni vzrok naše krize: skorumpiranost vodilne strukture

Predstavniki (predsedniki in sekretarji) občinskih odborov ZZB NOV občin Brežice, Črnomelj, Krško, Metlika, Novo mesto, Sevnica in Trebnje so se zbrali k pogovoru o aktualnih »vrtincih dogajanj« v ponedeljek, 19. oktobra. Dogovorili naj bi se, kako ravnati v danem položaju, saj je znano, da razmere močno (negativno) vplivajo na razpoloženje med borci in v borčevskih organizacijah.

Tudi dolenjski borci so razočarani in zaskrbljeni zaradi stanja v družbi. Vedo, da se ljudje vse bolj zapirajo vase in ne zaupajo nikomur več. Naš sedanji sistem je drag, pretirano normativen,

odtujen od delavskega razreda, kar vse kliče po prenovi. Te, žal, še ni čutili. Borci so si veliko obetali predvsem od napredne prenove Zveze komunistov, ki pa ostaja zgolj pasivna opazovalka razmer, zato številni borci razočarani odhajajo iz njenih vrst. Razočarani so tudi nad nedejavnostjo Zveze socialistične mladine, ki je obljubljala več, kot dejansko zmore.

Zdi pa se, so dejali, da se v pogovorih o prenovi naših družbenih razmerij izogibamo pravim vzrokom.

Tudi ustavne spremembe so samo umikanje pred reševanjem problemov. Morali

bi namreč spregovoriti o dejanskih krivicah za nastali položaj. Javnosti bi bilo treba neposredno in poimensko predstaviti zloglasne »centre moči« – edinole tako bi prišli resnici do dna.

Borci so nejevoljni zaradi izničevanja naših najpomembnejših dosežkov: naše revolucije, našega samoupravljanja, naših moralnih postulatov. Hkrati si želijo več poudarkov našim pozitivnim prizadevanjem in dosežkom, kajti zlasti v časopisnem pisanju je preveč besed zgolj o naših pomanjkljivostih. Predvsem pa izražajo vso podporo prizadevanjem slovenske delegacije v zvez-

nih organih, da bi izbojevala večjo odprtost, demokratičnost in odgovornost v razreševanju gospodarskih, socialnih in idejnopolitičnih problemov. Odgovornosti so sploh namenjali največ pozornosti.

Povedano mimogrede: informacija o predvidenem praznovanju božiča med borci ni naletela na ugoden odmev. Menijo, da predlogi, kakršni so bili objavljeni po navedeni seji verske komisije pri Republiški konferenci SZDL, pomenijo korak nazaj od že doseženih pozicij.

Po zapisniku Matevža Franka pripravil V. K.

Gorenjski borci kritično

Birokratske sile upravljajo z nami

V četrtek, 22. oktobra, so se na regijskem posvetu v Kranju zbrali predstavniki občinskih odborov in člani medobčinskega sveta Zveze borcev Gorenjske. Kritični so bili, še bolj pa žalostni in prizadeti, da so se ideje, za katere so se borili, vanje verjeli, v zadnjem času tako izničile, da so jih tako grobo izkoristili. Vso to gospodarsko nemoč, v katero smo zabredli, sramotno pripisujemo tudi njim, čeprav so bili prav oni tisti, ki so pravočasno in glasno opozarjali na napake v naši družbi.

»Danes me je dvakrat sram,« je dejal eden izmed borcev, »prvič, ker sem borec, in drugič, ker sem komunist. Od obojih danes ljudje pričakujejo, da bodo rešili težak položaj, oboje krivijo za vse to, kar je v naši družbi danes nastalo...«

Boli jih, da prav borci in JLA izpostavljajo pri rebalansu zveznega proračuna, češ, ti nas toliko stanejo. Naj govore le o tisti minimalni razliki, ki jo dobijo od družbe, pravijo, ne pa nasploh. Saj so vendar tudi borci delali polno delovno dobo – vsaj 95 odstotkov, 5 odstotkov je pa vojnih ali delovnih invalidov. Umrljivost je med njimi večja kot med ostalim prebivalstvom, vsako leto jih odide vsaj deset odstotkov. Naj izpostavijo druge stvari, ki zares izredno izstopajo iz proračuna, ne pa, da prav to skrivajo za njimi!

Ukrepaajo le nekateri...

Dovolili smo, ugotavljajo, da je povsod zmagalo nedelo, se razširila birokracija, familiarnost. Danes prav te birokratske sile upravljajo z nami. Pokojnine so lep primer, Agrokomerc pa da misli, da so med nami ljudje, ki delujejo kot mafija: na legalen način krajejo, okrajejo pa ukradenega ne more na legalen način dobiti nazaj. Postali smo družba, ki veliko govori, razpravlja, ukrepajo pa le nekateri posamezniki, po svoji volji seveda.

Tudi o izstopih iz Zveze komunistov so spregovorili. Danes ne izstopajo iz partije ljudje, ki so idejno na drugi strani, oportunisti, temveč ljudje, ki so izgubili vero v svojo partijo. Borci izstopajo z raznimi izgovori, ker jih je sram povedati resnico.

Kaj bo prinesel jutri? Tudi borci so prav tako nemočni, kot vsi drugi občani: čakajo in se boje, kaj bo, kajti vsak dan se zgodi kaj takšnega, za kar se niso borili. Naj se partija že neha sprenevedati in

se izgovarjati ob posameznih odločitvah, češ, to je sprejela skupščina, to pa izvršni svet...! Mar niso to vsi komunisti?! Borci čutijo, da naša partija, ki bi morala biti revolucionarna, postaja vse bolj mlačna, mlahava, komunisti niso niti senca tistih komunistov, ki so vodili revolucijo. Preverjamo borce. Prav njih ni treba preverjati, so poudarili, kajti preveril jih je boj, težak povojni čas. Preveriti je treba odstopne posameznikov. Toda danes odstopajo tudi ljudje, ki jih ne bo nihče preverjal, pa bi jih morali. Zakaj odstopi predsednik medobčinskega sveta zveze borcev v Zasavju, zakaj direktor Peka v Trzinu? Da bi na glas povedal in pokazal, kako v teh razmerah, pri tem nepoštenju, ne more več tako naprej! Odstopi so opozorilo, da se stvari morajo spremeniti!

Spreminjati ustavo, pa tudi odnos do nje

Zakaj se v tem kriznem položaju lotevamo spreminjanja ustave? Mar niso dovolj sklepi Avnoja, ustava, sklepi 10. kongresa ZKS in 13. kongresa ZKJ? Na podlagi teh bi lahko oblikovali operativne dokumente, s pomočjo katerih bi, če bi se jih držali, seveda, zagotovo našli pot.

Zaostri je treba poslovanje, so poudarili gorenjski borci. Kar je slabega, naj odmere. Preveč in predolgo smo fetišizirali nedelo, redkokje je prodrla zavest o delu. Toda ponekod je le, te delovne organizacije so kot oaza po Jugoslaviji. Najdeš jih tudi sredi Kosova! Lahko spreminjamo ustavo, toda vse to ne bo nič pomenilo, če ne bomo spremenili odnosa do nje. Že spet govorimo o izrednih kongresih, pravijo borci, že vnaprej pa vemo, da bo vsak predlog, ki bo zahteval malo več prizadevanja, požrtvovalnosti – propadel.

Ocenili so, da so stališča političnega vodstva Slovenije do bistvenih vprašanj v naši družbi prava, prav v tem pa vidijo svetlo točko; so pa prav ta stališča v jugoslovanskem prostoru na vse načine zlorabljena – tako da nam zaradi njih očitajo separatizem, egoizem, nepriljubljenost za solidarnost. Hudo bo, se zavedajo borci, posebno še, ker je veliko družin že na socialnem minimumu, življenje bo pa še dražje. Toda, prestali smo že hujše čase. Vse bo še dobro, če se bomo kot družba obnašali pošteno in kot dobri gospodarji.

Danica Dolenc

Regijski posvet borcev v Celju

Nočemo klinov v našem razvoju!

Regijsko gospodarstvo, je, razen nekaj svetlih izjem, v neugodnem položaju, akumulacije skoraj ni, izvozniki so v skripcih, Mikuličev protiinflacijski program, vsaj njegovi obrisi, ne daje jamstva, da se bodo stvari obrnile na bolje, k temu pa je, kot posledico vsega, treba pristeti še obresti takšnega ravnanja: razkroj morale, vseobsežno neodgovornost, apatijo in občutek nemožnosti, ki krizo še pogloblja, kar še posebej boli borce – tla se namreč krepko spodmikajo.

Tako nekako bi lahko strnili misli z nedavnega celjskega posveta, enega v vrsti podobnih po vsej Sloveniji. Nič novega, bi tudi lahko zapisali, razen izjem, ki pa jih je prinesel čas: ostre kritike samovoljnega spreminjanja pokojninskega zakona, ki je udaril po žepu še zlasti borčevsko prebivalstvo in ki so ga vsi obsodili kot grobo, skrajno nepremišljeno potezo administracije, ki si je s tem vsekakor odškrla velik del ugleda (ki ga že tako ni veliko!) in pa protiinflacijskega programa, ki so mu tudi borci veliko očitali.

Eno osnovnih vprašanj je bilo vsekakor, kako se v takšnih razmerah znajde borčevska srenja, kolikšen je njen vpliv.

Borci so zaskrbljeni nad

brezplodnim frazarjenjem. Boje se, da bo z novimi ukrepi prišlo na površje še več administriranja, še več omejevanja, še več centraliziranja... Večina meni, da postaja ZK nekakšen sopotnik te družbe, ki mu je (po lastni krivdi) namenjena zgolj vloga opazovalca, nikakor pa ne vzpodbujevalca.

Bojazen vzbuja dejstvo, je dejala Olga Vrabčičeva, da sta v protiinflacijskem programu, ki so ga borci pričakovali sicer z velikim upanjem, pa tudi s skepto (ob brezštevilnih spreminjanjih, največkrat razvođeneli, to seveda niti ne čudi), kreditnomonetarna politika in proračunska poraba skoraj nedotaknjeni in da postaja vse bolj očitno, da bo tudi tokrat plačal največji davek občan – kot že toliko-

krat. Bojazen je na mestu, saj kaj malo kaže, da bi se bila zvezna administracija voljna – vsej z večjimi žrtvami – čemu odgovadati.

Precej podobno naravnano je bil tudi Nestl Zgank iz Titovega Velenja, ki je z vso ostrino in dobršno mero nejevolje – za njim pa skorajda vsi razpravljalci – opozoril na številne anomalije, ki so že leta neutrujen sopotnik naše nemoči.

Ni mogoče zanikati, je dejal, da smo ogromno naredili, v težjih pogojih, kot so današnji, zato preprosto ne more verjeti, da dandanes prav tisti ljudje, ki so bili v prvih vrstah revolucije in boja, takorekoč pozabljajo na vse in postavljajo na kocko svoj in ugotiti te skupnosti. Zelo ga moti nenehno jamranje, strahovit oportunizem, ki se kot rak širi na vse konce in kraje – in vse večja nemoč, ki pogosto prehaja tudi v obup, zlasti s strani borcev.

Žgank je pohvalil slovensko politiko, ki da se »pogumno bori proti centralizmu in unitarizmu«, ki vse

bolj kaže roge, res pa je, je rekel, da ta politika dobiva kaj malo podpore s strani DPO. Vsekakor bi bilo ustrežnejše, je bilo nekajkrat slišati, da bi več pozornosti posvetili združenemu delu, kot pa da smo se v teh težkih časih »zakopali« v spreminjanje ustave (kako je z našim spoštovanjem tega in drugih temeljnih dokumentov, ki uravnavajo naše življenje, vemo), v katero bi nekateri kar po najkrajši poti radi vsilili svoje interese, ne glede na interese večine ali razumnosti, ki bi nam ta hip še kako prav prišla.

Trboveljčani so poudarili, komentirajoč predloge ustavnih sprememb, da je to pravzaprav jalov in nekoristen posel, ker smo se ga lotili na nepravem koncu: najprej moramo spremeniti svoje ravnanje. Seveda počne mo raje obratno: spreminjamo ustavo, oči pa si še vedno, bolj ali manj premeteno, zakrivamo, da nas ne bi vznemirila zastrašujoča sivi- na, ki je začela ovijati še tiste, ki delajo in mislijo dobro. Vse več je manipulacije z ljudmi, ki dosegajo kajkrat grozljive oblike, ki se jih da opredeliti še kako drugače, ostreje: živimo z nenehno lažjo!

Milenko Strašek

Predstavniki borčevskih združenj na Primorskem so se zbrali k pogovoru v Postojni

Kako vrniti zaupanje v lastne možnosti

V torek, 20. oktobra, je nad Postojno žarelo jasno in sončno jesensko nebo, izjema v sicer umrlem deževnem oktobru, ki je bil letos vse prej kot zlat.

Vse prej kot veselo in sproščeno so zivenele tudi besede, ki so jih trdo in z grenkobo v glasu pribijali razpravljalci na območnem borčevskem posvetu, namenjenem razmisleku o vsem, kar se nam v družbenem življenju dogaja v teh nenadejano težkih dneh.

Govorili so – prizadeto in razburjeno – o vsesplošni neuspešnosti našega otepanja s krizo in dolgotrajni, o nenehno slabšanju položaja, o nemoči, ki se nas loteva, o tem, da ni čutiti resne pripravljenosti, o utrujenosti spriču odmikajočih se svetlih obzorij, pa o povsem opuščeni »pravilih igre«, o neupoštevanju »vagonov« sklenjenih samoupravnih sporazumov... kar vse je v teh in onih inačicah vsebina

vsakodnevnega časopisnega pisanja in vsakodnevnega pogovarjanja na vseh ravneh.

Pri tem so borci seveda poudarjali, da jim ni in ne sme in noče biti vseeno, kaj se dogaja. Vedo, da se moramo končno vedno darile spet stregniti in se dogovoriti o tem, kako nam je ravnati, da bo po pameti, kajti inflacija vseh vrst idej in hotenj nas ne pelje nikamor, razen v še večje stiske.

Tudi primorski borci očitali naši Partiji, da je spustila uzde iz rok in se obnaša, kot da je ni. Tega, da iz vrste dosedanjih protikriznih programov ni bilo nič, je kriva, pravijo, predvsem zveza komunistov, ki bi bila morala – in bo morala predvsem v prihodnje – znova stopiti na čelo vseh naših iskanj in dejanj.

V Postojni je prav tako kot na drugih območjih posvetih tekla beseda tudi o ustavnih prenovi, katere predlaga-

telji vsaj z nekaterimi predlaganimi spremembami ogrožajo težnjo po suverenosti narodov v okviru federativne jugoslovanske skupnosti; zabrisati skušajo razlike, ki so bile in ostajajo in jih štejejo za bogastvo, ne za nekaj, kar bi bilo treba preseči in zavreči. Takšna smer spreminjanja razmerij, so dejali, ne ustreza našim hotenjem, zato je ne moremo in ne smemo sprejeti. Obstaja pa bojazen, da bodo delegati slovenskega naroda v zveznih organih popustili pritiskom in pristali na rešitve, ki niso v skladu z našimi interesi.

Poudarili pa so, da ob vsem tem ne kaže govoriti o ogroženosti slovenskega naroda, pač pa o ogroženosti samoupravljanja kot najvišjega dosežka slovenstva – kot rezultata revolucije. In prav omrtvičenja ali zastojev tega interesa ne smemo dovoliti. V jugoslovansko skupnost smo vstopili z željo, da nam bo omogočena

najvišja stopnja slovenstva. Če nam bo kdo krnil to najvišjo vrednoto (suverenost, samoupravljanje) in nas skušal zreducirati na povprečje, se mu bomo uprli. Za svoj razvoj smo in hočemo biti odgovorni sami. Na prisilo kakršnekoli vrste ne pristajamo.

To velja tako za ustavna določila kot za različne stabilizacijske in protiinflacijske programe. O njih, so poudarili borci v Postojni, se želimo enakopravno dogovarjati, ne dovolimo pa, da bi nam jih kdo vsiljeval, najmanj kakršnakoli zvezna administracija: odprta družba in tržno gospodarstvo naj bosta tista, ki delata selekcijo med dobrim in zlim. Kar je dobro in uspešno, naj se v svobodni konkurenci prebije naprej, kar ni, naj samo izdihne. To je edina pot, na katero borci pristajajo in so se pripravljani zanjo bojevati po svojih najboljših močeh tudi posej. V. K.

**HP KOLINSKA
PREHRAMBNA
INDUSTRIJA n. sol. o.**

**Kolinska 61112 LJUBLJANA,
ŠMARTINSKA 30, p. p. 16**

TELEFON: h. c. 321-241
TELEGRAM: KOLINSKA LJUBLJANA
TELEX: 31-191 YU KOLEX

Upanje za drobno gospodarstvo

V Celju je bila prejšnji teden prva akcijska konferenca komunistov o idejnopolitičnih nalogah za hitrejši razvoj drobnega gospodarstva. Sklicalo jo je predsedstvo Centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije skupaj s predsedstvom Sveta zveze sindikatov in Gospodarsko zbornico Jugoslavije. Čez tristo delegatov in gostov iz organov federacije, republik in pokrajin

ter strokovnih ustanov je vsestransko kritično ocenilo razmere, rezultate in probleme tega dela gospodarstva. Sprejeli so tudi jasna stališča o poti, ki bo pripeljala do prepotrebne hitrejše razvoja drobnega gospodarstva; Centralnemu komiteju Zveze komunistov Jugoslavije so predlagali, da jih potrdi in da za dolgi vse komuniste za njihovo uresničevanje.

Akcijska konferenca za hitrejši razvoj drobnega gospodarstva je bila brez dvoma potrebna. Sicer smo že pred njo poznali položaj in probleme drobnega gospodarstva; o njeni njegovega hitrejše razvoja piše že v dolgoročnem programu ekonomske stabilizacije ter v Resoluciji 13. kongresa Zveze komunistov Jugoslavije. Slovenski komunisti so temu vprašanju spomladi namenili posebno sejo in prav tako sprejeli vrsto vzpodbudnih sklepov. Obrtniki in zaposleni v družbenem delu drobnega gospodarstva pa o svojem neenakopravnem položaju govorijo že leta. Vse to doslej ni obrodilo sadov.

Akcijska konferenca je s svojim strokovno pripravljanim gradivom, pri katerem so sodelovali strokovnjaki, zlasti ekonomisti, iz vseh republik in pokrajin, z uvodnimi besedami člana predsedstva Centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije Stefana Korošca, ki je bil tudi predsednik organizacijskega odbora za pripravo akcijske konference, ter z vsebinsko in količinsko bo-

gato razpravo (prijavilo se je 65 razpravljalcev) le potrdila velik razkorak med idejnopolitičnimi opredelitvami in praks.

Drobno gospodarstvo – pot iz krize

Stefan Korošec je drobno gospodarstvo označil kot izredno pomemben sestavni del gospodarstva, z razvojem katerega lahko zagotovimo nujne strukturalne spremembe gospodarstva in odpremo pot k hitrejšemu reševanju sedanjih družbenih težav. To spoznanje je temelj vsakršnih sprememb. Z njim bo mogoče odpraviti vzroke razkoraka med postavljenimi in uresničeni cilji. Vzroki pa so stari: velike težave pri uveljavljanju zakonitosti blagovne proizvodnje, administrativne metode urejanja ekonomskih pogojev, njihova nespodbudnost, kar še zlasti velja za sistem davkov in prispevkov, predvsem pa močne idejne ovire.

Pri nas še vedno prevladuje mnenje, da le z razvojem velikih sistemov lahko zagotovimo hitrejši razvoj, pa tudi bojazen da bo osebno delo

ogrozilo socialistični način proizvodnje. Kot je dejal Stefan Korošec, je za dosedanje družbeno prakso značilen paradoks: kolikor bolj so v dokumentih Zveze komunistov poudarjali široko družbeno akcijo za razvoj drobnega gospodarstva, toliko bolj se je krepilo nasprotovanje dogmatizmov in birokracije.

Problemov drobnega gospodarstva ni mogoče reševati ločeno od žgočih družbenoekonomskih problemov in razvoja socialističnega samoupravljanja. Njegov razvoj ne pomeni, da bodo politični in družbeni dejavniki morali sami ustanovljati male organizacije – zagotoviti morajo le pogoje za njihovo neovirano nastajanje. Medrepubliški dogovor o razvoju drobnega gospodarstva že vsebuje nekatere potrebne elemente, potrebne pa so še spremembe Ustave, Zakona o Združenem delu in vrste sistemskih zakonov. O tistih spremembah, ki jih Zvezni izvršni svet že pripravlja ali jih namerava v kratkem, je spregovorila njegova članica Francka Herga.

Spremembe obljublajo

Ustavne spremembe naj bi prinesle večkrat zahtevane spremembe pogojev za vlaganje sredstev občanov. V postopku so že spremembe obračunskega sistema, s tem pa bo razrešen problem valorizacije sredstev v zadrugah. Zakon o deviznem poslovanju bo omogočil vključevanje drobnega gospodarstva v izvoz, predlagajo odpravo omejitve vrednosti uvoza in

večje olajšave za uvoz sodobnih strojev. V Zveznem izvršnem svetu so tudi oblikovali delovno komisijo, ki bo celotno zakonodajo poskušala poenostaviti, te dni pa se bo oblikoval tudi koordinacijski odbor za razvoj drobnega gospodarstva. Ta bo zagotavljal večjo usklajenost in učinkovitost v delu organov uprave, federacije, republik in pokrajin, vzpodbujal pa bi naj tudi aktivnosti vse do občin, kjer je mogoče narediti največ.

Ob teh nekaterih obetajočih spremembah pa se je precej razpravljalec spotaknilo ob predviden protinflacijski program. Mijo Balija iz Gospodarske zbornice Hrvatske je poudaril, da potrebujemo in zahtevamo tržišče, program Zveznega izvršnega sveta pa je pri tem zgolj deklarativen. Član Predsedstva CK ZKJ Dušan Čkrebić pa je povedal mnenje Predsedstva, da program ni celovit, da ga bo potrebno dopolniti in preveriti njegovo realnost, pri tem pa tudi poudaril nujno, da se vanj vgradijo tudi stališča akcijske konference. Če se ne bo-

do, bo ta program lahko še en udarec drobnemu gospodarstvu.

Potrebno zavihati rokave

Velik del krivde so našli v velikih sistemih. Član Sveta federacije Kiro Gligorov je dejal, da strukturno gospodarstvo v svoji samozadostnosti in neekonomičnem poslovanju še ne občuti potrebe po drobnem gospodarstvu. Srečko Kirn iz ljubljanskega Mikrohita pa, da je celotno drobno gospodarstvo v rokah velikih sistemov. Če v njem ne bo sprememb, bo vse ostalo le kozmetika. Do sprememb pa lahko pride le dosledna politika tržnega gospodarjenja, samostojni gospodarski subjekti, ki bodo odločali o vseh življenjskih vprašanjih gospodarjenja in razvoja. Potem bodo tudi združevanja dela in sredstev samoumevna, kooperacije ne bodo redka vzorna izjema, nove enote pa bodo tudi razrešile vprašanja konkurence.

Največ dela pa bo potrebna še po občinah, kjer bi naj analizirali prešteviline

predpise in postavili roke za rešitev posameznih vlog. Stefan Korošec je na primer predlagal, da bi v občinah dosledno uveljavili sankcije proti vsem odgovornim, ki v določenem času ne izdajo dovoljenj za začetek dela obratovalnic. Če bi prosilec v tem roku ne dobil odgovora, bi imel pravico avtomatično odpreti obratovalnico.

Spoznanja akcijske konference niso bila nova, bila pa so poglabljena in dorečena. Poudarila so, da je drobno gospodarstvo največje upanje za izhod iz sedanje krize in pokazala jasno pot, po kateri mora stopiti. Ker so jo soglasno izoblikovali na tako visoki ravni, daje to upanje, da jim bodo prisluhnili tudi vsi drugi. Še zlasti tisti komunisti, ki že sedaj deklarativno izjavljajo, da je razvoj drobnega gospodarstva potreben, ravnajo pa drugače – naj bodo to komunisti v občinah, v združenem delu ali kjerkoli drugje, kjer lahko vplivajo na oblikovanje pogojev za razvoj drobnega gospodarstva.

Milena B. Poklič
Foto: Edi Masnec

Razvoj energetike SFRJ do leta 2000 z vizijo razvoja do leta 2020

Osnutki brez sledov znanja

Čeprav se v zadnjem času že kar po tekočem traku nizajo kritike in novi predlogi za celo vrsto »pripravkov«, ki jih vari ZIS, kar je nedvomno tudi znamenje naraščajoče splošne alergije, je bilo ondan na seji Sveta za varstvo okolja pri predsedstvu RK SZDL Slovenije (ki jo je vodil njen predsednik dr. Peter Novak), slišati dovolj argumentiranih zavrnitev ob osnutku odloka o določitvi razvoja energetike v SFRJ do leta 2000 z vizijo razvoja do leta 2020, da jim kaže prisluhniti.

Prva in temeljna zamera, ki so jo izrazili na seji, je ta, da osnutek jugoslovanskega energetskega planiranja preprosto ne upošteva pravil planiranja, hkrati pa se »obnaša in misli« tako, kot da bi bili še vedno v zgodnjih osemdesetih letih, ko svetovna energetska kriza še ni nastopila z vsemi svojimi pospeški. Razpravljalci so posebej opozarjali na nepravilno osnovno stališče o sami električni energiji, medtem ko zanemarljiva ostala področja energetike.

Že res, so dejali, da vsa znamenja kažejo, da bo gradnja JE v Jugoslaviji do leta 2000 ustavljena, vendar tega ne kaže pripisovati upoštevanju javnega mnenja, ampak bolj dejstvu, da preprosti izračun pove, da denarja za takšne naložbe ni! Na področju izrabe energije, kjer v naši državi še vedno »meče-

mo skozi okno«, je v bodočih planih bore malo uporabnega, oziroma so smernice usmerjene tako, da naj bi se pravzaprav še kar naprej bolj ali manj porabljalo tako kot do sedaj! Ko vse to naštevamo, pa obenem velja prisluhniti ugotovitvi, da bo (po besedilu osnutka omenjenega odloka) leta 2000 primanjkljaj v naši energetiki natančno tolikšen, kolikor bi po načrtih (iz preteklosti) lahko »pokrivali« (pred časom programirane) nove nuklearke! Kakšno naključje, mar ne?

Gre za osem planskih družbenih obdobij, v katerih naj bi vsaj najnujnejše utirili in izboljšali položaj energetike. Osnutek odloka zato ob osnovnem besedilu obravnava tudi vprašanje varstva človekovega okolja, vendar, kakor ugotavljajo številni poznavalci, gre za dodatni »okrasni tekst«, ki nikogar v ničemer ne obvezuje! K temu dodajmo še dejstvo, da je bil temu izredno pomembnemu aktu odmerjen kratek rok za javno razpravo. Vse to pa, so komentirali slovenski delegati v različnih delovnih telesih in družbenopolitičnih organizacijah (nazadnje na svetu za varstvo okolja pri RK SZDL), v ničemer ne razrešuje Zveznega izvršnega sveta odgovornosti, da je takšno neresno besedilo sploh spustil v javno obravnavo.

Naj za tako ostro kritiko

navedemo še nekaj argumentov: v omenjenem besedilu se nikjer ne najde paralela, oziroma približevanje pa svetovnim cenam energije, niso upoštevani energetske plani republik, njihove realne možnosti in zmožnosti (kar pomeni, da ne gre za analitični pristop k tako pomembnemu razvojnemu aktu!), nikjer ni obdelano vprašanje porazdelitve bremen, ekološke analize stanja v državi ni, in končno, ni nikakršnih ponujenih predlogov (predvidevanj) novih tehnoloških sklepov za pridobivanje bolj kakovostne energije (ekološko primernejše)...

Trenutni položaj je že skoraj alarmanten, ogrožen je obstoj velikih jeklen po državi in vemo, kaj za razvoj industrije to utegne pomeniti...

Človek se, tako, kot so se delegati, lahko le vpraša: kako lahko tako pomanjkljiv dokument, ki je že ob rojstvu poln lukenj kot švicarski sir, ponudijo javnosti? Pa še to: nekateri slovenski strokovnjaki s področja energetike nudijo Zveznemu izvršnemu svetu svojo strokovno pomoč za pripravo novega, strokovno pretehtanega besedila. Ni še znano, ali morda ponudba koga zanima... Zato pa je tem bolj jasno, kdo bo plačal tisoče porabljenih delovnih ur za razpravo o neuporabnem dokumentu...

B. Ž. J.

Puranji genocid

Poročila o zdajšnjem življenju v občinah Velika Kladuša, Cazin, Bihac in Bosanska Krupa so iz dneva v dan bolj alarmantna. Nekaj stotisoč ljudi v tistih krajih se pogreza v revščino. Novih brezposelnih je več kot pet tisoč. Zaposleni prejemajo neznatne osebne dohodke, v mnogih primerih z večmesečno zamudo. V razsulu so številni proizvodni in poslovnih sistemi. Proizvodnja v delovnih organizacijah je v pokrajinskem povprečju Bosanske Krajine upadla skoraj za polovico, produktivnost dela se zmanjšuje sorazmerno z naraščanjem množičnega malodušja in občutja brezperspektivnosti.

Prebivalstvu primanjkuje hrane, obleke, kurjave, zdravil. Odpoveduje zdravstvena, šolska, komunalna služba...

To je torej žalostna slika velikega dela Bosanske Krajine, odkar je bil postavljen na laž Abdičev gospodarski čudež. Zgodilo se je prav tisto, kar so predvidevali treznejši upniki, med katerimi so prednjačili upravljalci Ljubljanske združene banke: brez pomoči republiške in širše skupnosti je prišlo ne samo do poloma Agrokomerca, ampak tudi do družbene katastrofe tamkajšnjih delavcev, ki niso ničesar krivi. Finančni izgubi že sledi druga, še usodnejša, ki pa jo bo v končni posledici vendarle treba socializirati. Namesto ene izgube bosta morali republika BiH ter z njo vred vsa jugoslovanska skupnost razrešiti tudi drugo, še usodnejšo izgubo, (pri čemer ne gre prezreti velikanskih stroškov sodnih in drugih izterjav).

Toda pravi razlog za pričujoči zapis ni v tem, da bi slikali sedanjo bolj ali manj znano gospodarsko podobo Krajine, marveč, da bi opozorili na še eno, v glavnem prezrto razsežnost izgube.

Dnevno beremo o razprodajah shujšane in umirajoče perutnine na Agrokomerčevih farmah; milijonske jate piš-

čancev, kur nesnic in puranov ter številni kunci se naglo krčijo; kakor je slišati, celo do pet ton puranov dnevno kratkoma poginja.

Grozljiv podatek: pet ton puranov! Saj to pomeni, da pogine dnevno kakih šeststo do sedemsto teh lepih mladih živali!

Nismo zasledili, da bi se kdo zdrzil nad tem puranji genocidom. Začuda nič ne rečejo celo društva za zaščito živali. Povsod se samo preračunava, koliko materialne škode nastaja in kako se krčijo možnosti, da bi upniki prišli do količinj otipljivih vračil denarja, ki je izpuhtel v menicah brez kritja. Neizgovorjena, a neprestano navzoča je javna misel: kdo bi se menil za purane in kunce, ko pa je ogroženih toliko ljudi, družin, otrok...

Ne mislimo se prerekati s staro modrostjo, da je merilo vsega človek, torej tudi merilo nesreče. Vendar ima samozadostnost človeške vrste svoje meje. Ne more se gnati ta zaljubljenost vase tako daleč, da bi se s popolno ravnodušnostjo prehajalo prek apokalips živalskega in rastlinskega sveta (in tudi ne prek katastrof neživega okolja). In ne gre meriti teh dogajanj samo s stališča, koliko so le-ta usodna za vladarja – človeka, temveč s stališča, koliko so usodna za druge žive vrste. Treba se je upreti človeški domišljavosti, da je planet samo njegov in zanj.

Četudi purane, piščance in kunce na modernih farmah imenujemo proizvod, so to vendar še vedno živali. Ali si znamo in hočemo predstavljati, kaj pomeni v moralnem svetu, da šeststo ponosnih puranov dnevno v mukah pogine, ker jim je oholi človek odrekel hrano in skrb?

Ob tem spoznanju dobesedno onemimo. V naslednjem trenutku pa nas obide ogorčenje, ki se izraža v skoraj sovražnem vprašanju: ali si zaslužimo življenje mi, ljudje, če smo tako brezčutni do svojih planetarnih sopotnikov?

Zvone Kržišnik

Z združene taktične vaje Jesen '87

Zdravstvo je enotno

Ko poročevalec dobi nalogo, naj spremlja in piše o tako veliki akciji, kot je bila združena taktična vaja Jesen '87, se zdi vse lahko. Toda ko prideš na območje, kjer vaja poteka, se začenejo rojevati vprašanja, na katera si preprosto ne znaš in ne moreš odgovoriti. O čem pisati? Se boš priključil eni izmed enot JLA ali TO? Boš obiskal modrega (napadalca)? Kako opisati delo civilnih struktur na vaji? Predvsem pa se ti zastavlja vprašanje, kako napisati, da ne bi bilo enako ali podobno, kot so zapisali kolegi iz drugih uradništev...

Dvom, o čem pisati s te vaje, je izginil v trenutku, ko je bil na vrsti obisk pri zdravstvenih strukturah, ki so tudi bile na terenu. Ko sem obiskal Sanitetni odred, ki ga je ustanovila JLA, bil pa je postavljen v Logatcu, sem srečal starešino dr. Simo Opačića. V poveljstvu ljubljanskega armadnega območja je odgovoren za saniteto in takoj je stekel pogovor o organizaciji in nalogah zdravstva v vojnih in drugih razmerah.

»Osnovno načelo in zasnova zdravstva je takšna, da je oskrba ranjencev in bolnikov mogoča le, če je zdravstvena služba enotna in združena,« je pripovedoval dr. Simo Opačić. »Naša zasnova SLO in DS predvideva, da vse ranjence in bolnike, katerih zdravljenje bo potekalo več kot štirinajst dni, evakuiramo v zdravstvene ustanove na ozemlju, na

delovale pa so še južna Primorska, kri za transfuzijo so dobivali iz Ljubljane, zdravstveni delavci iz Kopra in Izole so postavili manevrsko bolnišnico, postojnski pa so sestavili kirurško ekipo. V sanitetnem odredu pa je bilo tudi dvajset inštrumentark in anesteziologov, ki so se tako urili na armadnih kirurških kompletih. Sodelovala pa je tudi Vojaška medicinska akademija iz Beograda s svojo šolo rezervnih sanitetnih oficirjev. Za delo in organizacijo zdravstva na vaji pa sta odgovorna dr. Simo Opačić in predsednik republiškega komiteja za zdravstvo in socialno varstvo, kar tudi priča o tesni povezanosti in da gre za enotno službo.

Naloge sanitetnega odreda

»Naloga sanitetnega odreda je, da oskrbuje določeno

jo v štirinajstih dneh in specialistična obdelava tistih, ki so tega potrebni. Odred ima za to šest kirurških ekip, ki so vse sposobne opraviti tudi najbolj zahtevne operacije.

Sicer pa je odred sestavljen iz več delov, ki skupaj tvorijo uigrano celoto. Ima svoje poveljstvo in oddelek za zveze. Na sprejemni postaji razvrstijo ranjence, v katero postajo jih bodo poslali in jim hkrati nudijo tudi prvo medicinsko pomoč, če je to potrebno. Med prvo in drugo kirurško postajo ni velikih razlik. Prvi so pridružili postajo za dekontaminacijo, kar pa bi lahko, po potrebi, dodali tudi drugi kirurški postaji. Razlikujeta se tudi po tem, da je druga kirurška postaja usmerjena predvsem v obdelavo okončin, sicer pa so zmogljivosti približno enake. Postaja za interne in nalezljive bolezni je naslednji sestavni del odreda, kjer so še postaja za lažje ranjence in bolnike, nevropsihiatrična postaja, enota za oskrbovanje in četa sanitetnih vozil. Novost pri takšnih enotah, kot je sanitetni odred, pa je oddelek za spremstvo ranjencev in bolnikov. V njegovi sestavi je tudi vod za sanitetno oskrbo, ki oskrbuje odred in vse enote, ki se nanj naslanjajo s sanitetnim materialom. To oskrbovanje poteka v nasprotni smeri kot evakuacija ranjencev in bolnikov. Od letos je v odredu tudi oddelek za izdelavo parenteralnih razstopin, s katerimi lahko zamenjajo kri. Tako bodo zdaj lahko pomagali pri hipotermičnem šoku, ko morajo hitro napolniti žile in dvigniti krvni pritisk, da eritrociti, ki so ostali v telesu, začno opravljati svoje naloge. Vedeti namreč moramo, da bi v morebitni vojni primanjkovalo krvi, globulinov in drugega. V sestavi odreda pa je tudi četa za zaledno zagotovitev.

Katere rane bi bile najbolj pogoste?

Te lahko razdelimo na tri velike skupine. V prvo sodijo rane, zadane s klasičnim orožjem. Danes pri tej vrsti orožja prevladujejo orožja, katerih naboj ima veliko začetno hitrost. To so krogle, ki povzročajo hude poškodbe v tkivih, poškodbe pa so od osemkrat do desetkrat širše, kot pa je strelni kanal orožja. Najbolj občutljiva so tista tkiva, ki so specifično težja in bolj trda, saj pokajo. Elastičnejša tkiva bolje prenašajo te rane in so manj poškodovana. Med tista tkiva, ki so bolj poškodovana, sodijo jetra, med tista, ki pa lažje, pa pljuča. Posebej nevarni so zadetki v kosti, saj se te dobesedno zdobijo in so podobne avtomobilskemu steklu, ki ga je zadel kamen. Kost se torej zdrobi v drobne koščke in jo ni mogoče obravnavati tako kot pri klasičnih zlomih. Drobce je treba odstraniti in uporabiti po-

Dr. Simo Opačić razlaga gojencem šole za rezervne sanitetne oficirje, ki so sicer vsi končali medicinske fakultete, kako je organizirano zdravstvo na vaji.

vsem nove postopke s tako imenovanimi zunanji fiksirji.

Naslednje so poškodbe s termičnim orožjem. Tukaj gre predvsem za napalm, kjer se razvijajo temperature, ki so večje od osemsto stopinj. Napalm je lepljiva masa, tisti, ki je poškropljen

glavi. Vedeti pa moramo, da so ti podatki različni – glede na to, kateri zvrsti pripada enota. V mornarici so poškodbe drugačne, drugačne so rane pri padalcih in drugačne spet pri pehoti. Pri tankistih so tako najpogostejše opekline in zmečkane. Nasplošno pa bi med

jo, tako kot pri njih v bolnišnici v Izoli.

Imeli so tudi »prave« ranjence

V vojni in drugih izrednih razmerah, kot so potresi ali druge naravne nesreče, bi bilo veliko ranjencev. Na vaji Jesen '87 so imeli ranjence, katerih vlogo imajo za to določeni udeleženci. Medicinske ekipe so jih na bojišču pobrale, jim nudile prvo pomoč in jih odpeljale do sanitetnega odreda in manevrske bolnišnice. Vsak od »ranjencev« je imel pri sebi karton s sliko poškodbe in z njim so delali tako, kot da ima res določeno rano ali poškodbo. Kot so rekli sami zdravniki, je vse potekalo tako, kot mora do »reza«.

Dr. Simo Opačić je bil zelo zadovoljen z delom zdravstva na vaji. Še bolj pa je bil, ker kljub številni tehniki, bojnim streljanjem in velikemu številu udeležencev ni bilo nobenih srednje težkih, kaj šele težkih poškodb. Bilo je sicer nekaj zvinov, izpahov, odrgnin, manjših ureznin, prehladov, ni pa bilo poškodb, ki bi bile posledica slabe usposobljenosti ali malomarnosti.

»Na vsaki vaji in tudi na tej pa se izredno zmanjša odstotek prijavljenih za zdravniške preglede. Zanimivo je zaradi tega, ker imajo doma zdravnike bližje, kot v vojaš-

Sanitetni odred, ki je deloval v osnovni šoli Padlih talcev v Logatcu, sestavljajo v glavnem pripadniki rezervne sestave, vsi pa so po stroki medicinci. Odred ima v svoji sestavi tudi laboratorij za krvne preiskave.

z njim, si ga skuša z rokami instinktivno odstraniti. Zato so praviloma najbolj opečne roke, predvsem prsti, posledice teh opeklin pa so pogosto trajne. Opekline od napalma so praviloma vse tretje stopnje.

dvajset in štirideset odstotkov poškodb nastalo zaradi opeklin.

Kaj so delali drugi medicinski delavci

Tudi zdravstveni delavci, ki so sicer zaposleni v civilnih zdravstvenih ustanovah, so uspešno sodelovali na vaji. Tako so zdravniki in drugo medicinsko osebje iz Ko-

Veliko ranjencev bi v morebitni vojni povzročila uporaba jedrskega in kemičnega orožja. To so poškodbe, ki nastanejo zaradi kontaminacije in radiacije ter bistveno poslabšajo celjenje ran. Čas zacelitve pa se v primerjavi z normalnimi razmerami podaljša tudi za dvakrat ali celo več. Če gre za notranjo kontaminacijo, pa je medicina, ne samo naša, ampak tudi v tujini, nemočna. Zato je potrebna čim hitrejša preventivna zaščita, to pa je postavitve zaščitne maske v zaščitni položaj; rano je torej treba prekriti s katerikoli materialom, ki jo varuje pred kontaminacijo.

Tudi bojni strupi so del sodobnega vojskovanja. Veliko jih je in z nekaterimi, predvsem diverzantskimi, se še nismo srečali. Pri njih se čas za reševanje meri v minutah in celo v sekundah. Edini pripomoček je zaščitna maska. Zato bi bilo največ žrtev tega orožja med civilnim prebivalstvom, ker ima vsak pripadnik naših oboroženih sil svojo masko, civilno prebivalstvo pa ne.

Izkušnje kažejo, da bi bilo največ ran, kar sedemdeset odstotkov, na okončinah, tudi v prsnih koših, trebuhu, in

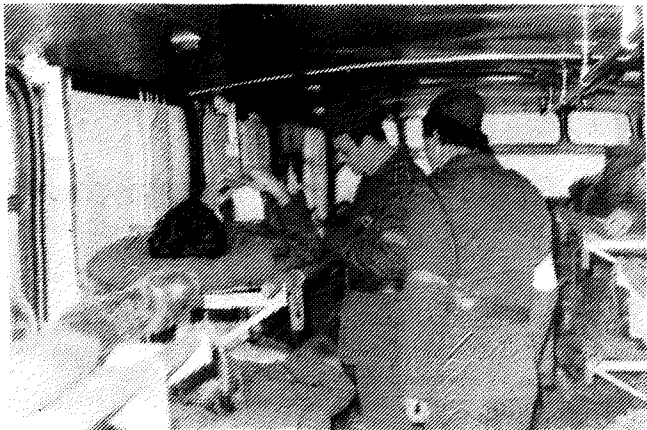
Če bi bilo potrebno, bi kirurška ekipa lahko začela z operacijo.

pra in Izole postavili manevrsko bolnišnico v Preserjih pod Krimom. Kot so povedali, nudi ta zgradba idealne pogoje za delo. Mogoče bi načrtovalci takšnih zgradb lahko naredili vrata in na njih postavili table; s tem bi bili posamezni oddelki povezani med seboj. Primorski zdravstveni delavci so lahko v učilnici, ki so jo spremenili v operacijsko dvorano, sposobni opraviti vsako operaci-

nicah. Tu, na vaji, smo namreč vsakemu bataljonu dodelili zdravnika. To kaže, da so vojaki vajo zelo resno vzeli in so motivirani za delo,« je ob koncu poudaril dr. Simo Opačić.

Precej nesreč pa se zgodi ob vrnitvah v vojašnice. Toda, kot smo izvedeli kasneje, so se vse enote, ki so sodelovale na vaji, varno vrnile v svoje garnizije.

B. K.

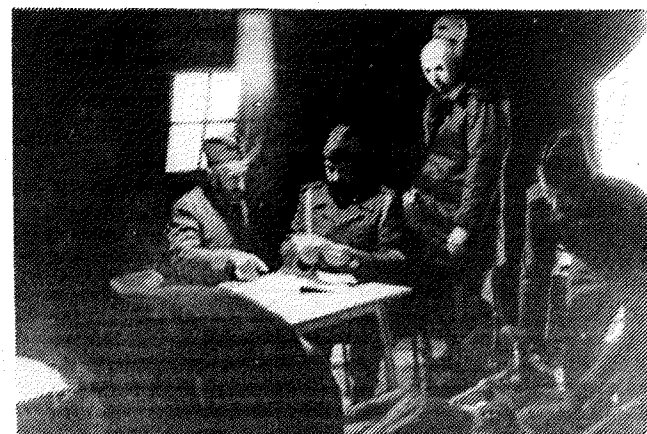
V sanitetnem avtobusu razporejajo ranjence, v katero postajo jih bodo odnesli.

katerem smo. To za oborožene sile pomeni veliko razbremenitev. Sanitetne enote so postale tako veliko bolj gibljive in veliko bolj manevrske sposobne. Zdravstvena služba pa je dobila zelo odgovorno nalogo, saj mora oskrbeti množico ranjencev in bolnikov.

Na vaji Jesen '87 je bila enotna zdravstvena služba organizirana tako, kot bi bila v resničnih izrednih razmerah. JLA je razvila sanitetni odred, armadni laboratorij in preventivno četo. Republiški sekretariat za ljudsko obrambo je v delo vključil občinske dejavnike Logatca, Postojne, Cerknice, Kopra in Izole ter ekipe civilne zaščite iz Cerknice in Logatca. So-

število enot, načeloma od trideset do petintrideset tisoč ljudi. To pomeni od evakuacije k sebi do evakuacije od sebe,« je nadaljeval dr. Simo Opačić. »Z drugimi besedami povedano odred evakuira vse ranjence iz enot, ki jih oskrbuje, to pa so v načelu sanitetne čete, sanitetni vodi in podobno. Od sebe pa pomeni, da do 75 odstotkov ranjencev izroči civilni strukturi, oziroma manevrskim bolnišnicam in bolnišnicam na mirnodobnih lokacijah. Te namreč nimajo sredstev za evakuacijo, ampak jih dobijo takrat, ko jih potrebujejo.«

Pomembna naloga je tudi zdravljenje tistih, ki okreva-

V triazi so jih vpisali in pripravili za operacijo ali drugo nadaljnje zdravljenje.

Kalejdoskop

Nadloga ne pride nikoli sama

Ves čas, odkar je na položaju, tega pa je že dolgo, ameriški predsednik Ronald Reagan še ni imel bolj grenkega tedna, kot je bilo minulih sedem dni. Kakor vemo, se je začelo s »črnim ponedeljkom« na newyorški borzi, nadaljevalo se je s hudim porazom v senatu, kjer so zavrnili njegovega varovanca, kandidata za člana vrhovnega sodišča Borka, na koncu pa je kot strela z jasnega udarila novica iz Moskve, da srečanja z Gorbačevom ne bo, vsaj za zdaj, morda pa celo nikoli.

»Od tretjega srečanja najvišjih sovjetskih in ameriških voditeljev,« je dejal Mihail Gorbačev, »svet pričakuje veliko več, to je konkretne dogovore, ki bi bistveno zmanjšali jedrsko nevarnost. Zato morata obe strani razmisliti, kako bosta rešili zdaj glavni problem: strateške rakete ter s tem povezano militarizacijo veso-

lja«. Po takšni izjavi je praktično ostala samo še teoretična možnost, da bi se Ronald Reagan in Mihail Gorbačev sestala do konca letošnjega leta.

Gorbačev morda v ZDA

V Washingtonu ni nihče pričakoval kaj takšnega. Na tiskovni konferenci je predsednik Reagan še izražal upanje, da se bo sovjetski voditelj dovolj dolgo zadržal v ZDA, da ga bo lahko odpejla na svoj ranč pri Santa Barbari v Kaliforniji. V petek, morda eno uro pred »usodno« novico iz Moskve, je šef Reaganovega kabineta Howard Baker izjavil novinarjem, da bo sestanek na vrhu najverjetneje že sredi novembra letos. Pred začetkom srečanja v Moskvi pa je generalni sekretar sovjetske partije zmedel, presenetil sovjetske in ameriške novinarje, ki so bili navzoči pri

prvih minutah razgovorov v Kremlju. Dejal je, da se je pripravljen srečati z ameriškim predsednikom Reaganom in da bo njuno srečanje kratko. Mnogi dopisniki so to izjavo razumeli kot »naročanje letalske vozovnice« in sporočili, da se Mihail Gorbačev odpravlja v ZDA.

Že dolgo ni bilo v ameriškem glavnem mestu nobene dvoma o tem, da sporazum o odpravi raket kratkega in srednjega dosega pomeni tudi srečanje na vrhu. Po washingtonskem sestanku dveh zunanjih ministrov je vse tako kazalo, da je glede srečanja treba samo še določiti datum. Skupno sporočilo s srečanju Shultz-Sevardnadze je imelo namreč tudi stavek: »Sestanek na vrhu bo jeseni 1987. Točen datum bo določen med razgovori dveh ministrov oktobra letos v Moskvi.«

Takoj je nastalo vprašanje, če se ni morda Gorbačev premislil. Ameriški analitiki si niso povsem enotni v ocenah, da je le-ta bil vse dosedaj zadovoljen s sporazumom o raketah srednjega in kratkega dosega kot pogojem za srečanje na vrhu. Dovolj argumentov je za mnenje, da so omejitve v ameriškem programu »vojne zvezd«

zdaj glavni cilj sovjetske zunanje politike. Nekateri ameriški strokovnjaki za SZ mislijo, da je »Gorbačev spremenil pogoje« na pritisk svojih kolegov v politbiroju, ki menda niso bili zadovoljni z rezultati Ševardnadzejevih razgovorov v Washingtonu. Washingtonski razgovori dveh zunanjih ministrov 18. septembra 1987 so potekali v času, ko je bil šef sovjetske partije še na dopustu, zato je po njihovem mnenju, povsem mogoče, da glede nekaterih vprašanj v politbiroju ni bilo soglasja.

Možnosti izsiljevanja

Največ zagovornikov ima tretja varianta: Gorbačev je spoznal, da gre ameriškemu predsedniku Ronaldu Reaganu vse narobe, da je zanj srečanje na vrhu edina možnost, s katero bi popravil svoj ugled; zato se je odločil za naslednji pogoj: ali popuščanje v vojni zvezd – ali pa ne bo srečanja na vrhu.

Tudi iz odgovorov ameriškega zunanjega ministra Georga Shultza na tiskovni konferenci je razvidno, da se je zataknilo prav pri »Strateški obrambni pobudi«. Predsednik Reagan je na novico iz Moskve takoj odgovoril z izjavo, da nima namena ba-

rantati z vojno zvezd, kajti »ameriška težnja je ustvariti takšen obrambni sistem, v katerem bodo jedrske rakete zastarela stvar«. Uradni predstavnik Bele hiše je pripomnil, da nepričakovana novica iz SZ »vsiljuje težka vprašanja o ciljih in namenih sovjetskega voditelja«.

Pahljača reagiranja v ameriškem kongresu je res široka. »Reaganova vlada je tako kričala po nečem ugodnem, da je prav klicala razočaranje te vrste,« je pripomnil demokratski politik Lee Aspin. Senator Claiborne Pell je mnenja, da gre za tipično sovjetsko pogajalsko taktiko in da bi morala biti ameriška vlada veliko bolj elastična, ko gre za »vojno zvezd«.

Strateške rakete – zagotovljena tema pogovorov

V posebnem pismu ameriškemu predsedniku Ronaldu Reaganu bo Gorbačev obrazložil svoje nove predloge, ki jih je zunanjemu ministru Shultzju že nakazal: Generalni sekretar sovjetske partije je predlagal, da bosta SZ in ZDA že s 1. novembrom razglasile moratorij nad proizvodnjo in razmeščanjem raket srednjega do-

sega, torej še prej, preden bi ti dve velesili podpisali dokument o odstranitvi teh raket.

Obe strani menita, da je vprašanje strateških raket zdaj glavna tema za razgovor. Vendar je Gorbačev tudi tokrat ponovil, da o tem ni mogoče razpravljati ločeno od ameriškega programa »Strateške obrambne pobude«. Ševardnadze in Shultz se nista dogovorila o prihodnjem srečanju. Ostalo je neodgovorjeno vprašanje, na kakšni ravni se bodo ameriško-sovjetski stiki nadaljevali.

Čeprav uradno še ni nobena zaloputnina vrat, je v tem trenutku realno pričakovati samo to, da bosta velesili brez srečanja na vrhu sklenili in podpisali sporazum o odstranitvi raket srednjega in kratkega dosega. Druga možnost bi bila, da bi sporazum podpisali obenem s srečanjem v Washingtonu, spomladi prihodnjega leta pa bi voditelja držav v Moskvi podpisala sporazum o zmanjševanju strateških jedrskih raket in potrdila spoštovanje sporazuma ABM iz leta 1972. Uresničenje te variante pa se za zdaj zdi povsem neuresničljivo.

Boj do zadnjega

Indijske mirovne sile v Šri Lanki so vzpostavile delno kontrolo nad mestom Džafno. Večina tamskih upornikov se je izmuznila skozi blokada in zbežala v bližnji pragozd. Odpor nudijo samo še posamezni ostrostrelci.

»Oborožene sile Šri Lanke niso mogle premagati Tigrov. To nalogo je zdaj zanje prevzela indijska vojska. Indijci so zdaj naši sovražniki«, je pripovedoval povsem izčrpani Gnanaprakasam, eden izmed 400.000 tamskih beguncev s severa Šri Lanke, eden izmed tisočev, ki jim je uspelo prebiti se iz Džafne do Colomba. Načrtuje si, da se bo nekako priključil svojim sorodnikom. Možnosti so majhe, saj jih je od 200.000 Tamilcev, ki so živeli v glavnem mestu Šri Lanke, po preganjanju od leta 1983 dalje ostalo živih samo ena tretjina!

Takšno upanje navdaja večino njegovih rojakov na severnem polotoku Jaffna, ki živijo v zasilnih taboriščih, urejenih med frontnimi črtami. Običajno so to šole in templji, polni lačnih ljudi; indijska vojska namreč sama ni dovolj oskrbljena, begunci pa še sploh ne. Enajst dni je trajalo, da so indijske čete obkrožile Jaffno. Zdaj razbija jo še zadnja oporišča »Osvoobodilnih tigrov za Tamil Elam« (LTTE) v samem središču mesta. »Za to dejanje bo morala Indija nekega dne še plačati«, je dejal Vasan, še eden izmed beguncev iz Jaffne. Svoječas je bil učitelj na neki šoli na severu. Zdaj te šole že dolgo ni več.

Gandhi se učinkovito brani očitkov

Indijski premier Radživ Ghandi je hladno reagiral na dve brzojavki, ki mu jih je poslal voditelj »Tigrov« Velupillai Prabhakaran s predlogom za nove razgovore. »Čas za razgovore je mimo«, je dejal Ghandi. Brezpogojna kapitulacija, izročitev orožja in izvajanje mirovnega sporazuma, ki sta ga podeliti podpisala Colombo in New Delhi, to so pogoji indijskega voditelja. »Nobene razloga ni, da se Tigri ne bi držali tega dogovora, saj daje veliko več, kot pa so zahtevali«. Radživ Ghandi noče več slišati očitkov, da je podpisal sporazum, ki ga ne more izvajati, kot na primer v Punjabu ali Assamu. Indijske čete v Šri Lanki je še okrepil, uradno na 14.000 mož, neuradno pa že na 20.000 vojakov.

Na drugi strani so Tigri pripravljeni sprejeti vse, le orožja nočejo oddati. Še vedno so prepričani, da bodo gospodarili na severu, čeprav je njihov položaj brezupen. Gverilski voditelj Prabhakaran je zaradi tega ukazal: »Boj do zadnjega«. O geslu ne gre dvomiti, že če se spomnimo množičnega samomora sedemnajstih Tigrov pred tremi tedni.

Padlo je že več kakor 600 gverilcev, najmanj 500 so jih ujeli. Poročajo, da je Tigrom uspelo nadoknaditi te izgube. Bilo jih je le še okoli dva tisoč, za tem pa se je njihov odpor indijskim enotam naglo okrepil. Tudi indijske izgube so velike. Psihološko

kritična številka 100 mrtvih je že prekoračena. Iz uradnih indijskih podatkov izhaja, da je tretja največja armada na svetu opravila vojaško uspešno delo, saj je »ob 114 lastnih žrtvah onesposobila več kot 500 gverilcev«. Trdijo tudi, da jim je uspelo zmagati brez večjih žrtev med civilnim prebivalstvom, pa čeprav so se bojevali v strnjelih naseljih.

Tu je agencije poročajo, da vojaški strokovnjaki v New Delhiju ocenjujejo te podatke kot propagando. »Število ubitih Indijcev presega tisoč ali pa še več«, meni neki upokojeni oficir, ki pa je želel ostati neimenovan. Tudi v Colombu, kjer so zahodni novinarji protestirali zoper indijsko politiko informiranja, dvomijo, da je zmaga terjala tako majhno ceno, kot je navajajo indijski krogi. Trdijo, da je bilo med tamskimi civilisti nekaj sto žrtev vojskovanja.

Indija na sploh nemirna

Na severu Indije v angleščini izhajajoči časopisi kot na primer »Times of India« ali »Indian Express« pišejo, da je New Delhi prevzel

Tuji dopisniki se pritožujejo, ker ne dobijo informacij o dogajanjih v Jaffni in ker ne morejo poročati z bojišč: Prodiranje indijskih enot proti Jaffni na severu Šri Lanke.

umazano delo, ki ga Julius Jayewardene ni bil sposoben opraviti in je izgubljal kontrolo«. Svarijo tudi pred »Indijskim Vietnamom«. Ob istem času sta se v južni indijski državi Tamil Nadu znašli na istih pozicijah premierju naklonjena regionalna vladna stranka in regionalno-opozicijska stranka. Od centralne vlade v New Delhiju zahtevata takojšnje prenehanje sovražnosti v Jaffni, kajti med civilnim

prebivalstvom je zaradi vojne vedno več žrtev.

Že nekaj tednov so indijski časopisi polni reportaž z bojišča v Jaffni. Ta poročila so osrednja tema indijskega radija in televizije, naklonjenost pa gre vedno bolj Tigrom v prid. »Delhi si ne more privoščiti popolnega uničenja gverilcev,« opozarjajo časopisi. Toda Ghandijevi vladi ne ostane nobena druga izbira, če hoče rešiti dogovor, ki je bistvenega pomena

za politično prihodnost voditeljev obeh držav.

Težava indijskega korpusa je v tem, da se ne vojskuje le s sovražnikom, ki je sklenil vztrajati do konca, temveč tudi s prebivalstvom, ki je ta čas postalo sovražno razpoloženo. Tudi če pride do vojaške zmage, v Jaffni še dolgo ne bo miru. Nasprotno: tamilsko vprašanje bo ostalo, pa čeprav bo dobilo nove, drugačne oblike in ime.

Pripravil Florjan Lajmiš

Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna

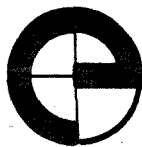
Buenos Aires: Med bivanjem jugoslovanske delegacije v Argentini sta zvezni sekretar za zunanje zadeve Raif Dizdarević in argentinski zunanji minister Dante Caputo podpisala sporazum o ukinitvi vizumov med dvema državama. Sporazum je še posebno pomemben zaradi tega, ker v Argentini živi več kakor 200.000 jugoslovanskih izseljencev. Vsako leto je naš konzulat v Buenos Airesu izdajal okoli 3.000 vizumov za potovanje v Jugoslavijo. Ko bo sporazum začel veljati, tudi Jugoslovanom ne bo treba več prositi za vizum, če bodo želeli k sorodnikom v Argentino.

Dunaj: Avstrijski kancler Franz Wranitzky bo v prvih dneh novembra letos obiskal ZR Nemčijo. Z gostiteljem Helmutom Kohlom bosta obravnavala dvostransko sodelovanje, sodelovanje z evropsko skupnostjo ter odnose med vzhodom in zahodom. V odnosih med Bonnom in Dunajem je bilo v novejšem času precej nesoglasij, predvsem zaradi avstrijskega nasprotovanja zahodnonemškemu načrtom, po katerih bi v bližini meje med dvema državama zgradili objekte za obnavljanje izrabljenega jedrskega goriva.

Haag: Na Nizozemskem so se sestali zunanji in obrambni ministri držav – članic Zahodneevropske unije (WEU) in razpravljali o vlogi svojih držav v vse bolj zapletenem položaju na območju Perzijskega zaliva. Kakor je znano, so članice te vojaško-politične zveze Velika Britanija, Francija, ZR Nemčija, Italija, Nizozemska, Belgija in Luksemburg. Izmed teh držav samo ZR Nemčija in Luksemburg nimata svojih ladij v Perzijskem zalivu. ZR Nemčiji ustava ne dovoljuje takšnega angažiranja zunaj pakta NATO, Luksemburg pa nima vojaškega ladjevja.

Alžir: »Nedavni stiki med Sirijo in Palestinsko osvobodilno organizacijo (PLO) ne bodo škodovali odnosom med PLO in Egiptom,« je izjavil voditelj palestinske organizacije Jaser Arafat. Ko se je v Tunisu sestal s skupino novinarjev iz afriških frankofonskih držav, je Jaser Arafat sporočil, da sta Sirija in PLO pred nedavnim izmenjali nekaj poslanic; ničesar pa ni hotel povedati o njihovi vsebini. Kakor je znano, je Damask ostro kritiziral stike med PLO in Egiptom, ker je ta država leta 1979. podpisala mirovno pogodbo z Izraelom.

Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna

EMONA BLAGOVNI CENTER,
n. sub. o.
LJUBLJANA

61112 LJUBLJANA, ŠMARTINSKA
130, SLOVENIJA, JUGOSLAVIJA

TELEFON: (061) 41-944 • TELEX: 31-135 • YU EMONA – p. p.
18 • TEKOČI RAČUN: 50100-65763

Urejene razmere doma – urejena zunanja politika

Stanje znotraj Jugoslavije vpliva tudi na zunanjo politiko naše dežele, elementi mednarodne politike pa se prav zavoljo tega v Jugoslaviji odražajo seveda bolj negativno kot pozitivno. Dejavnikom jugoslovanske zunanje politike dejansko ni lahko. Zavzemajo se za politiko, ki je vredna podpore in pohvale, od neuvrščenosti do dobrih odnosov s sedanjimi deželami, čvrstega zaledja, ki bi jim omogočilo še otipljivejše uspehe na mednarodnem torišču, pa takorekoč nimajo.

Sredstva obveščanja po Evropi in po svetu zadnje čase ne varčujejo s kritičnimi zapisi o stanju v Jugoslaviji. Konec koncev imajo vso pravico povedati svoje mnenje o težavah, ki zdaj tarejo našo deželo in o naših dokaj jalo-vih prizadevanjih, da bi jih razrešili. Dobršen del teh zapisov sicer ne napoveduje najslabšega, prikazuje pa v glavnem Jugoslavijo kot de-

želo, ki je dokaj neurejena in nepopisno počasna pri učinkovitem ukrepanju. Agencija France presse je pred dnevi dopolnila enako novico s krajšim komentarjem v smislu, »da je domala nerazumljivo, kako znajo v Jugoslaviji zapletati tudi najbolj preproste stvari«.

Zdi se, da tako stanje v Jugoslaviji marsikomu navsezadnje ustreza. Včasih se poraja sklep, da je to pač lepa prilika, da se na to neodvisno, neuvrščeno in samopravno deželo spet nekako »pritisne«. Pogoste in prav tako utemeljene so udi očne, da določeni tuji dejavniki izkoriščajo razmere v Jugoslaviji za svoje protijugoslovanske karte.

Tako ravnanje je še bolj izrazilo pri nekaterih deželah, ki mejijo z Jugoslavijo. Na splošno ne gre za neko uradno in novo politiko, toda povezanost primerov nazorno pove, da do sedanjega protijugoslovanskega kriti-

zerstva ne prihaja povsem spontano in da so v njem očitni naklepi te ali one vrste.

Poglejmo, kaj se dogaja v Avstriji. Položaj na Koroskem je vsak dan slabši. Slovenska manjšina doživlja neprijetnosti zlasti v zadnjem obdobju. Obletnica plebiscita je bila vsa v znamenju protijugoslovanskega vzdušja. Avstrijske oblasti si zlasti prizadevajo za spremembe v šolstvu, ki je za manjšino seveda posebej občutljivo. Že v prvih razredih osnovnih šol imajo namen ločiti slovenske od avstrijskih otrok, kar je že prav rasistično. Tudi ukrepov, ki potrjujejo, da v Avstriji ni in da ne nameravajo uresničiti črke in duha 7. člena državne pogodbe, je že kar veliko.

Simptomatična so tudi nekatera dogajanja v Italiji. Nedavna desničarska demonstracija beguncev v Trstu in Bazovici, čeprav se je v bi-

stvu izjalovila ter so nekateri predstavniki oblasti zavzeli do nje previden in zadržan odnos, brez dvoma sodi med oblike pritiska. Ob 40. obletnici mirovne pogodbe je izšla tudi žaljiva protislovenska in protijugoslovanska brošura, ki jo sicer vsi napredni mejstvu graja; vse to pa skriva učinkovito zlorabljanje neurejenega stanja v Jugoslaviji.

Sem lahko štejemo tudi tistih 30 milijard lir, ki so jih iz italijanske državne blagajne namenili za razvoj slovenske skupnosti v Italiji. Nakazilo je žal doživelo preklc (domnevno zaradi težav, v katerih se je znašla »Finanziaria«), zdaj pa teče postopek, da bi ta sredstva le prešli iz blagajne dežele Furlanije-Juljske krajine. Takega stopostopnja si menda ne bi mogli privoščiti, če bi jadranska sosesda preživljala boljše notranje čase.

Pomudimo se še tudi pri ukrepu, ki so ga italijanski

organi sprejeli glede jugoslovanskih prevoznih sredstev po italijanskem ozemlju. Ukrep je prišel povsem iznenada, brez kakršnihkoli napovedi. Storjen je bil domala brezbržno, češ, nam nasprotna stran itak nič ne more. Drugo je seveda, zakaj je jugoslovanska stran reagirala grajevredno pozno. Jugoslovanski dejavniki so danes prejkoslej v položaju, ko morajo bolj prositi, kot pa zahtevati, pa čeprav imajo v nekaterih primerih še kako prav.

Ni prijetno, če je pač treba določena stališča zastopati in braniti navzven, položaj doma pa je vse prej kot rožnat. Pa vendar! Končno so se začela pogajanja za olajšave pri vračanju jugoslovanskega dolga upnikom. Ne kaže slabo, kar pogosto pa je pri nas spet slišati utemeljeno pripombo, da smo nemara malce pozni...

Dejstvo je, da je notranji položaj pri nas zapleten, pa tudi napet, ter da ga bo treba začeti res hitro in korenito popravljati; dejstvo pa je

hkrtati, da bi bilo treba tudi jugoslovansko zunanjo politiko poživiti z novimi, bolj učinkovitimi in sodobnimi vitamini. To bi kajpak pomagalo k odpravljanju politične in gospodarske krize, ki tare državo, obenem pa dvignilo njen ugled zunaj. Ta je brez dvoma okrnjen, pa tudi politika Jugoslavije same je čedalje bolj izolirana.

Prav v zadnjih dneh je, med drugim, slišati, da bi ustrezalo, če bi se Jugoslavija le bolj povezala z evropsko gospodarsko organizacijo EFTA, v kateri so tudi druge evropske nevtralne države. Zainteresiran pogled pa naj bi obrnila tudi na evropski svet. Mehanizme jugoslovanske zunanje politike, ki zadevajo Evropo, bi bilo treba brž odločneje podmazati in jih spraviti v pospešen pogon. Večja navzočnost Jugoslavije v evropskem prostoru pa bi zanesljivo delovala tudi na zmanjšanje pritiskov, ki jih je žal vsak dan bolj deležna...

Miro Kocjan

Politkomisar Sime zbira in komentira

Najnovejši PIP

Predsednik ZIS Branko Mikulić je v zvezni skupščini predstavil najnovejši model protiinflacijskega programa (PIP), ki ima sicer zelo dolg uradni naziv: »Program dolgoročne konsolidacije dolgov tujim upnikom, program sanacije notranjih dolgov, program ukrepov in aktivnosti za odpravo inflacije in stabilizacijo gospodarstva ter predlog sprememb zakona o deviznem poslovanju«. Mikulić je ob tem še dodal, da bo to, skupaj z zakoni, ki so že pripravljeni oziroma so v pripravi, celota ukrepov in aktivnosti za uresničitev dolgoročnega programa gospodarske stabilizacije.

Napovedanih ukrepov je kar 120, kar na svoj način utemeljuje napovedano zmanjšanje prenormiranosti in zmanjšanje vse preobsežne administracije. V skladu z dolžino naslova gre za obetaven in seveda tudi zahteven program. Še preden pa začnem razmišljati o ponudnem programu, pa je treba vsaj v glavnih obrisih ugotoviti, kaj je Mikulićeva vlada že dosegla v boju z inflacijo in za stabilizacijo gospodarstva v dobrem letu in pol svojega obstoja.

Dosežki so sila pičli, če jih je

sploh kaj. Že toliko opevani program programirane inflacije je bil strel v prazno. Učinek: inflacija je dosegla (preseгла) 130 odstotkov. Ko je nastopila sedanja zvezna vlada, je bilo razmerje med dinarjem in zahodnonemško marko 1:125, sedaj pa je že 1:505, kar je vsekar svojevrsten »uspeh«. Rezultati jugoslovanskega gospodarstva so že nekaj časa iz dneva v dan slabši. Ugledni ekonomisti pri tem javno s prstom kažejo na zvezno vlado, ki je s svojimi zunanjetrgovskimi ukrepi povzročile upadanje industrijske proizvodnje in izvoza. Dokazov za to je na voljo dovolj. Zaradi vztrajnega nadzora nad cenami in »samoupravnega dogovarjanja« o osebnih dohodkih pa je vse manj tudi delovnih spodbud.

Vse to, in pa še vrsta podobnih »dosežkov«, so povzročili, da je ugled Mikulićeve vlade v javnosti zelo padel. To zgovorno potrjuje tudi dejstvo, da Jugoslavlani v tujini vse manj vlagajo svoje prihranke (ocenjeni so v višini nad 20 milijard dolarjev) v jugoslovanske banke. Svoje pa je tudi prispevala megla nad afero Agrokomerc, ki se še do danes ni dvignila...

Prišlo je že tako daleč, da ljudje ne verjamejo več uradni statistiki in uradnim izjavam

vrha. Primer: predsednik ZIS je izjavil, da se devizne razmere občutno popravljajo, čez mesec dni pa ista vlada ni mogla poravnati 240 milijonov dolarjev dolga. Mikulić je tudi za trjeval o naraščanju izvoza in dobri preskrbljenosti izvoznikov, kar pa je po izjavah gospodarstvenikov daleč od resničnosti.

Sredstva javnega obveščanja so nekajkrat pisala o potvarjanju izvoznih rezultatov, vendar tega zvezna vlada ni nikdar odločno demantirala.

Pa še moj primer – primer povprečnega občana: zvezna statistika trdi, da se je inflacija od lanskega do letošnjega avgusta zvišala za 116,6 odstotkov. Jaz pa sem na lastni koži – tako kot ostali občani – občutil, da se je krompir v navedenem obdobju podražil za štrikrat, vse vrste mesa skoraj za trikrat, nekateri tekstilni izdelki so skoraj trikrat dražji, cena moških oblek, puloverjev in čevljev se je podvojila, podvojene so tudi cene premoga in drv. Se bi lahko našteval... Neizprosno dejstvo je, da povprečni Jugoslovanci živijo z inflacijo, ki je precej višja od uradne, kar seveda ne vzbuja zaupanja v zvezno vlado in njene lepo zveneče napovedi.

Posledica vsega tega so vse številnejše stavke in zahteve, da naj zvezna vlada odstopi, ker jugoslovanskega gospodarstva ni sposobna izvleči iz močvirja, v katerega se vse bolj pogreza.

Vendar je zvezna vlada od najvišjega državnega vrha dobila »zeleno luč« za svoj (kateri že?) popravni izpit, kljub temu, da je ta vrsta šolanja zelo draga za vso Jugoslavijo.

Kljub temu, da sem po naravi optimist, moje vzdušje ni prav nič optimistično do predloženih rešitev, ki jih na kratko imenujem PIP. Tako bo, po mojem mnenju, zvezna vlada dolžna pojasniti, zakaj pri najnovejšem PIP ni sodelovala vrsta najuglednejših jugoslovanskih ekonomistov (Aleksander Bajt, Branko Horvat, Zoran Pjanić, Dragomir Vojnić, Kiro Gligorov, Ivan Maksimović in vrsta mladih, že uveljavljenih ekonomistov). Tako pa Mikulićeva vlada ne more navesti nobenega velikega imena jugoslovanske ekonomske znanosti, ki bi stal za najnovejšim PIP! Ob tem sem bral strah vzbujajočo ugotovitev mladega ekonomskega strokovnjaka: »Velikokrat posamezni politiki mislijo, da so sami zadostni in da ne potre-

bujejo nobenega ekonomskega strokovnjaka. Če se pojavijo v bolnici in izjavijo, da ste prišli operirat bolnika, vas bodo odpeljali v norišnico. Pri operaciji jugoslovanskega gospodarstva pa je vsak dobrodošel...«

Spet gre za očitno prevlado politike nad ekonomijo, pri čemer imajo strokovnjaki majhen vpliv, največ vpliva velik vpliv vplivnih ljudi...

Ker je Mikulić v zvezni skupščini kar naprej uporabljal besedo »mi« in ne edino resnično »mi, vplivni ljudje«, sem prišel do grenkega spoznanja, da sem nepreklicno kriv, med drugim tudi za doseženo gospodarsko neravnotežje: cela desetletja namreč nisem spoštoval ekonomskih zakonitosti in je zato tržne kriterije nadomeščalo administrativno uravnavanje gospodarskih zadev. S tujimi dolgi sem dobival dodatno akumulacijo za razvoj, vendar pa tudi denar za financiranje potrošnje. Tuji denar sem slabo nalaagal. Čeprav sem se s tujimi upniki dogovoril za reprogramiranje dolgov, tega triletnega predaha nisem uspel izkoristiti in gospodarstva nisem prestrukturiral in ga nisem usposobil za izvoz... In končno: tako še vedno porabim več, kot ustvarim. Šele sedaj sem končno spoznal, s kakšno silno močjo sem razpolagal, za kar

bom moraj sedaj, povsem upravičeno, odgovarjati.

Spoštovanega Branka Mikulića bi rad spomnil na naslednje: pokojni Boris Kraigher, snovalec prve – žal neuspešne – gospodarske reforme, je v pogovoru z novinarji 12. julija 1966 med drugim izjavil: »Resnično sem prepričan, če ne bomo pravočasno sprejeli napovedanih ukrepov, da sploh ne bo več vprašanja, ali bomo ali ne bomo odstopili, pač pa nas bo v to, upam, prisilila naša javnost!«

Nekaj podobnega sem pogrešal v Mikulićevem ekspoziciji v zvezni skupščini, kljub temu, da je bil ekspozice tako dolg ves Komunistični manifest.

Naj zaključim: danes smo v pogojih razvitega revnega jugoslovanskega socializma z najnovejšim PIP-om na najboljši poti, da dokončno spreminimo staro delavsko geslo »Delu čast in oblast« v danes prevladujoče edino zveličavno jugoslovansko: »Delitvi čast in oblast«. S tem bomo po mojem mnenju tudi enkrat za vselej odpravili Marxovo geslo: »Pravica proizvajalcev je sorazmerna njihovim prispevkom dela; enakost je v tem, da se meri z istim merilom, z delom!«

Hudič pa bo, ko naši najbolj vplivni kmalu ne bodo imeli več kaj deliti...

Vaš Sime

Kakor da bi se odprli jezovi

Širši raziskovalni javnosti bodo kmalu na voljo arhivi Združenih narodov o vojnih zločinih. Če se bodo obljube skrbnih čuvarjev uresničile, potem bo zagledalo dnevno 100.000 dokumentov, med katerimi so tudi sezname stražarjev v nacističnih uničevalnih taboriščih, podrobnosti o gestapovskih naglih sodiščih ter pričevanja o tem, da zavezniki ob koncu vojne niso ravno preveč hiteli, da bi končno ustavili zverinsko uničevanje internirancev.

Morda je v tem podatku treba iskati razlago, zakaj tudi v ZR Nemčiji tako hitro iz objavljanim spominov posameznih nacističnih veljakov ali pa ljudi, ki so z njimi prihajali v stik. Kot da bi se vsul kdo ve zakaj zadrževani plaz, kot da bi popustili jezovi, tako se množijo knjige, ki pričajo, da znajo biti spomini hudo pokvarljivo blago.

Upravičeno se mnogi sprašujejo: ali mislijo neonacisti z denarjem, ki si ga obetajo od prodaje najnovejših zvezkov Goebbelsovih spomi-

nov, plačati odvetnika, ki je v Lyonu zagovarjal vojnega zločinca Klause Barbieja-Altmanna? Težko bi našli bolj nečloveško povezavo in izraz nacistične solidarnosti, vendar brez dvoma drži, da je lastnik avtorskih pravic za spomine nacističnega propagandnega ministra človek, ki je organiziral in denarno podpiral Barbierjevo obrambo.

Pred nedavnim »odkriti« dodatni zvezki Goebbelsovih spominov niso ponaredek, kot je bil »Hitlerjev dnevnik«. Tako namreč trdi založnik knjige, Bavarski inštitut za sodobno zgodovino. O »senzacionalnosti« najdenih zvezkov pa je svoje povedala lektorica te knjige, zgodovinarica Elke Frelich: »Čeprav dnevnik odgovarjajo na nekatera odprta vprašanja iz časa, v katerem so bili napisani, ne bo treba še enkrat pisati zgodovine nacionalnega socializma.«

O zgodovinskem pomenu dnevnikov je svoje povedal glavni tožilec na nürnberškem sojenju nacističnim

vojnim zločincem, Američan Robert Kempner: »Sodbe, izrečene nacističnim zločincem, bi bile veliko ostrejšje, če bi sodišče tedaj poznalo te dnevnik«. Razbrati je mogoče, da so vsi tedaj obtoženi nacisti zanesljivo vedeli tisto, kar so na sodišču vtrajno zanikali: da deportacije Judov iz Nemčije na vzhod vedno pomenijo njihovo smrt.

Za pisalni stroj se je vsedla tudi nekdanja filmska režiserka Leni Riefenstahl, ženska, ki je posvetila nacizmu najbolj fantastične filmske ode. V knjigi spominov ponosno govori o časih njene filmske podpore tretjemu rajhu. Trenutek, ko je prvič neposredno slišala govoriti Hitlerja, opisuje, »kot da bi se ji odprla tla pod nogami, nakar je obstala kot vkošana...«

Tipičen primer ženske zaljubljenosti v fuhrerja, sta te stavke komentirala psihiatra Margareta in Aleksander Mitcherlich. Leni je zdaj, pri 85 letih, priznala, da je »prepozno spoznala tisto demon-

ske v Hitlerju;« kljub temu pa je zamerila Hitlerjevemu ljubljencu, arhitektu Albertu Speeru, ker je v svojih spominih, objavil jih je potem, ko je v »bivši« jetnišnici Spandau odsedel dvajset let, »preveč poudaril Hitlerjeve negativne strani, pozitivne pa zanemaril.«

Po koncu 2. svetovne vojne so žrtve nacizma, vključne v propagandne filme, tožile Leni Riefenstahl. Zadnji proces se je končal šele pred nekaj meseci. Ugotovili so, da je Leni izbrala statista za svoj zadnji film neposredno v koncentracijskem taborišču pri Salzburgu. Večina teh Ciganov je po končani »umetniški nalogi v njenem filmu« spoznala Oswiecyn in njegove plinske celice.

»Ko bi vsaj molčala,« pravi posamezniki, ki tudi nimajo povsem čiste vesti, vendar upajo, da seznami iz arhiva ZN ne bodo tako kmalu dostopni. Sicer pa velja, da molk ne koristi veliko zgodovini, nekoliko pa le varuje stari ugled. To bi zdaj lahko potrdil med drugimi nekdanji zahodnonemški kancler Helmut Schmidt, katerega izvlečke iz »spominkov« objavljajo hamburški

tednik Stern: »Moje izkušnje s svetovnimi velikani.«

Morda Schmidtovi zapiski ne bi nikogar motili, če se ne bi vrnil predaleč v preteklost, v tretji rajh, v katerem

je bil oficir Wehrmachta. Očitajo mu, da mu ne popušča toliko spomin, kakor samokritičnost. Našli so se poklicani, ki nekdanjega kanclerja celo primerjajo z Leni Riefenstahl; ta »preveč pere nacistično sliko Adolfa Hitlerja,« Schmidt pa »pere sliko nemškega Wehrmachta.« Levo orientirani publicisti in pisatelji, angažirani antifašisti Gerhard Zwerentz ne oproščajo Schmidt nobene besede. Opominja na medvojno nacistično kariero Franca Josefa Straussa, Alfreda Dreggerja, Hansa Filbingerja in nekaterih drugih zahodnonemških politikov ter nadaljuje: »Pri nas se je formirala grupa bivših oficirjev, ki so prišli v politiko.«

Nič čudnega ni torej, če je resnični antifašistični borec in emigrant Willy Brandt deloval v tem oficirskem klubu kot tujec in zato iskal tolažbo v alkoholu in pri ženskah.

Nekomu se je že zdelo vredno, da je objavil te tri tekste spominjajočih se veličin. Prav gotovo pa je tudi vedel, da je s tem odprl še nezacepljene rane nacistične preteklosti.

Odprto pismo zveznemu borčevskemu glasilu in razmišljanje ob njem

Pozabljenost, zlohotnost ali tudi zastareli prijemi?

Pod naslovom »Zaboravnost ili zla namjera« pišeta v zadnji številki zveznega borčevskega glasila Četvrti jul avtorja Slavko Jelačić in Ti-homir Gajo Slijepčević o primeru Fadilja Hoxhe, oziroma se skozi članek pogovarjata z njim posredno, saj, tako je razbrati iz teksta, sta bila njegova bojna tovariša med NOB.

»Tovariš naš vojni, Fadilj! S svojim govorom (26. februarja 1986) vojaškim vojnim starešinam v Prizrenu, ki ga je tisk šele te dni objavil, si

naju spodbudil, da se ti prek sredstva javnega obveščanja oglasiva z odprtim pismom...«

Avtorja pisma pojasnjujeta, kako se je Hoxha že pred časom obema pritoževal, češ, da ga nekateri nekdanji vojni tovariši kritizirajo in napadajo. Slednja pa sta mu svetovala, naj javno pove, kar misli in naj, če meni »da je čist«, nikar ne molči. On pa, da ni v tej smeri spregovoril, šele sedaj pa se je izvedelo, da je sicer spregovoril, vendar o popolnoma drugih

rečeh... Ni obsodil iredente in nacionalističnih izpadov Albancev v pokrajini, ne posilstev, ne zapostavljanja Srbov in Črnogorcev... Iz govora v omenjeni vojašnici da je očitno, da Hoxha govori o sodelovanju Srbov in Črnogorcev – naseljencev v NOB, medtem ko Srbov in Črnogorcev – starih prebivalcev Kosova sploh ne omenja... kot udeležencev NOB... Dolgo odprto pismo na štirih tipkanih straneh (oziroma v treh stolpcih kurzive), ki pa nam predvsem pove nekaj:

da imajo v Srbiji veliko proti Fadilju Hoxhi, kar pa je vse privrelo na dan z enoletno zamudo in objavo nekega govora iz lanskega februarja!

Človek se ob tem sprašuje po vsebini nekega odprtega pisma. Menda smo v zadnjih dneh že tolikokrat omenjali pravno državo, da ni potrebno poudarjati, da obstajajo za iskanje resnice uradne ustanove, ki so med drugim zadolžene tudi za to, da brez pritiska čustvene prizadetosti, trezne glave preučijo argumente in – razsodijo: Komu zdaj koristi, če se dva nekdanja soborca spraviša z lupo nad še nekatere javne Hoxheve govore in javne besede, izrečene pred časom? Ali se danes sme reagirati drugače kot pred letom dni ali drugače kot pred zadnjo srbsko partijsko sejo? Ali

smo mi vsi skupaj res družba in družčina, zbrana tako, da bomo funkcionirali kot navite ure? Navsezadnje se v tem kontekstu človek lahko vpraša tudi to, kaj pomenijo transparenti v ženskih demonstracijah na Kosovu, da hočejo vojaško oblast?

Soborca sta v javnem pismu spraševala Hoxho, zakaj je dovolil, da je bilo lani srečanje »Bratstvo in enotnost rezervnih vojaških starešin« v Crnojlovu, ko je vendar najzaslužnejši kraj iz NOB Sirinička župa, s toliko aktivnimi udeleženci, borci, domačini, Srbi, Šiptarji, Črnogorci, Makedonci, Turki in drugimi... Terjata tudi javni odgovor. Ali je takšno pozivanje smiselno, komu koristi in kaj sploh hoče? Zdi se namreč logično, da tovariš ta in ta odgovarja

kot javni politični delavec na visokem položaju za napake in odklone, ki jih pri njegovem delu argumentirano navajajo ustrezni družbenopolitični organi, če se izkaže, da gre za kazensko odgovornost, pa mora odgovarjati pred sodiščem; takole pismo pa se zdi mučno in neprijetno, prav tako kot mi je bilo neprijetno ob gledanju ženskega shoda na Kosovu, ko je neka tovarišica večkrat v globokem patosu ponovila nekako takole: »Tovariši, tovariši! Lepo vas prosim, me smo matere, žene in sestre...

»To so stvari, ki le podčrtujejo našo balkanskost in nimajo s stvarnim reševanjem ter dobro voljo za reševanje ključnih problemov prave zveze.

B. Ž. J.

Borci protestirajo proti nepravničnemu zakonu

V imenu komisije za socialno-zdravstvena vprašanja in komisije za vojaške invalide, obe delujeta pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije, sta se v naši redakciji oglasila tovariša **Janko Heberle** in **Stane Repar** ter povedala naslednje: »Na območjih posvetih občinskih odborov ZZB NOV in na sestankih delovnih teles RO ZZB NOV Slovenije so borci izrazili ogorčenje nad sprejetjem Zakona o dopolnitvah zakona o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki ga je sprejel Zvezni zbor Skupščine SFRJ po hitrem postopku na osemnajsti seji dne 1., 2. in 5. oktobra 1987. S tem zakonom se upokojencem pred 1. avgustom 1983 odvzame ena mesečna pokojnina. Borci so mnenja, da so s tem kršena nekatera temeljna načela pravnega sistema, predvsem načelo pravne varnosti, to pa je v nasprotju z vsemi javno deklariranimi in sprejetimi stališči ter samoupravnimi pravicami delavcev in delovnih ljudi. Gre za odvzem pokojnine, za katero so si upokojenci pridobili pravico na podlagi minulega dela in zakona v času, ko so se upokojili. Pravice iz minulega dela niso socialna podpora, ampak plačilo za že vloženo delo; temu plačilu so se upokojenci odpovedovali 35, 40 let.

Povsem neresnična in nerealna je ocena, da bi z zavrnitvijo tega zakona prišlo do motenj v gospodarstvu.

Enako kot odvzem ene pokojnine je vse upokojence, še posebno pa upokojence borce NOB, katerih velika večina je s tem neposredno prizadeta, ogorčil način, kako je predlagatelj tega zakona, ZIS, izvedel ta svoj nepravilni in nehumani ukrep. S sprejetjem zakona po hitrem postopku je predlagatelj onemogočil kakršnokoli razpravo, v kateri bi prizadeti imeli možnost izraziti svoja mnenja in stališča o svojih temeljnih pravicah. Hkrati s tem izpostavljajo prizadeti vprašanje ustavnosti in veljavnosti tega zakona, saj na seji Zveznega zbora pri glasovanju ni bilo natančno ugotovljeno, koliko

glasov je bilo za predlog, koliko proti in koliko je bilo vzdržanih.

Glede na vse povedano in ob vsem, kar je bilo v javnosti že rečeno, borčevska organizacija v celoti podpira pobudo Zveze društev upokojencev Slovenije, slovenske mladine ter drugih organizacij in posameznikov, ki so se postavili v bran za pravice upokojencev in zahtevajo, da ustavno sodišče SFRJ razveljavi sporni zakon.

»Tovariši, če ne sprejmemo pokojninskega po hitrem postopku, bo šlo naše gospodarstvo po zlu!..

Dokumentarec Mornarica v NOB

V produkciji Dalmacija filma iz Splita so dokončali dokumentarni film Mornarica v NOB, ki ga je režiral Stipe Čikeš.

V dokumentarcu so uporabili naši javnosti do zdaj neznano vojaško filmsko gradivo iz Velike Britanije, ZDA in Italije. Poleg tega so še uporabili fotografije in eksponate Vojno-pomorskega muzeja iz Splita.

V 35-minutnem filmu je režiser Stipe Čikeš prikazal razvoj mornarice NOV od njenih začetkov in ga zaključil s »tržaško operacijo« ob koncu vojne, ko je naša vojna mornarica imela že okrog 400 oboroženih, transportnih in drugih plovnih enot ter skoraj 14.000 borcev.

Ta dokumentarec je prvi iz projekta, ki ga Dalmacija-film pripravlja na temo mornarice v NOB.

J. O.

Iz vojne dokumentacije: partizanska obramba Visa leta 1944.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Vrbje pri Žalcu – Srečanje borcev enot, ustanovljenih v SZ

Nekdanji borci s celjskega območja, ki so se borili v enotah (tankovskih, letalskih in pohodnih brigad), ustanovljenih v Sovjetski zvezi, so se pred dnevi srečali v Vrbju pri Žalcu.

Na priložnostni proslavi so obudili spomin na vojna leta, saj se mnogi med njimi od vojne sem še niso srečali – predvsem gre za pripadnike Prve jugoslovanske tankovske brigade, ki je bila ustanovljena v Sovjetski zvezi leta 1943.

V imenu celjskega občinskega odbora ZZB NOV je udeležence pozdravil Karli Dimec in ob tej priložnosti dejal tudi to, da bi se morali večkrat spomniti junaške poti te brigade od Moskve, prek Romunije in Jugoslavije. Pritegniti bi bilo treba še mlajše rodove, da bi lahko spoznali še en košček zgodovine in junaštva partizanov.

Med številnimi udeleženci so bili tudi Janez Meglič iz žalske SZDL in Drago Entloga iz ZZB NOV Žalec, Peter Faltar iz občinske borčevske organizacije iz Celja ter Lojze Logar kot predstavnik RO ZZB NOV Slovenije in Janez Zeleznik kot predstavnik 1. brigade NOV in POS.

Po uradnem delu srečanja je za prijetno razpoloženje poskrbel Jože Pongračič iz Vrbja. Udeleženci so zadovoljni ugotavljali, da je njihov shod uspel, pri čemer so

še posebno hvaležni pobudniku Otu Kranjcu iz Vrbja, ki se zavoljo slabega zdravja nazadnje srečanja ni mogel udeležiti.

Jože Grobelnik

Maribor – Razstava in okrogla miza ob dnevu vezistov

Praznovanja letošnjega dneva vezistov so se v Mariboru letos udeležili tudi tisti, ki so med narodnoosvobodilnim bojem opravljali podobne in povezovalne naloge ter danes živijo na območju podjetja PTT promet Maribor.

Ob tej priložnosti je bila organizirana posebna okrogla miza na temo Zveze med NOB, ki so se je udeležili poleg borcev številni pripadniki današnje Jugoslovan-

ske ljudske armade. Naslednji dan je bil občni zbor območne sekcije vezistov, na katerem so pregledali svoje delo, opravljeno v času enoletne mandatne dobe. O tem je najprej poročal Stane Predovnik, predsednik sekcije, ki je dejal, da so vezisti sicer opravili precej načrtovanih nalog, ne pa še vseh. Tako so vsi skupaj ugotavljali, da kaže v krog aktivnih članov pritegniti še druge, ki imajo za to pogoje, pa niso doslej aktivno sodelovali. Pomagali si bodo z obveščanjem prek krajevnih borčevskih organizacij, ki nenazadnje še najbolje poznajo svoje ožje članstvo.

V mariborskem domu JLA je bila sočasno organizirana tudi razstava Zveze med NOB na Slovenskem 1941–1945. Pripravila sta jo Lado Lapajne in inž. Štefka Lužar, pri pripravi pa je veliko pomagal tudi Igor Ribič, vojak iz mariborske vojašnice V. P. 8149.

Omenjena razstava je bila prva te vrste na ogled mariborskemu občinstvu, vzbudila je veliko zanimanja med pripadniki JLA in drugimi, ki jim je tematika NOB in delovanje na tem področju blizu. Obiskale so jo tudi številne šolske skupine in posamezniki.

Vezisti so se naslednje udeležili še proslave, ki je bila ob dnevu vezistov v vojašnici Franc Rozman-Stane v Mariboru. Tu so po kulturnem programu (ki so ga pripravile mladinke iz mladinskega doma Lizike Jančar), podelili ekipam in posameznikom priznanja za uspehe, dosežene v tradicionalnih vezističnih veščinah in v nekaterih kolektivnih športnih panogah.

Drago Miklavc

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Spominske medalje 2. tankovske brigade

Na zasedanju zbora borcev 2. tankovske brigade NOVJ so nekdanjim borcem omenjene brigade podelili spominske medalje 2. tankovske brigade NOVJ. Spominske medalje so izdelali v kovinsko predelovalnem podjetju AUREA v Celju. Po predlogu pododbora borcev je na medalji upodobljen sovjetski tank T-34, ki je bil temeljna oborožitev brigade. Medalja je okrogla, s premerom 40 mm, relief je zlate barve, polje rumeno. Spredaj: sovjetski tank T-34, okoli napis II. TANKOVSKA BRIGADA NOV JUGOSLAVIJE 1944-1984. Zadaj: 6. oktober 1944 Kolomno (ZSSR), občina Sežana-Vrhnika in zaporedna številka medalje. Trak je rdeč, napet na kovinski trikotni ploščici.

Tankovske enote so bile ustanovljene podobno kot vse druge strokovne enote NOV Jugoslavije.

Že decembra 1943 so se zbirali tankisti, šoferji in mehaniki iz partizanskih brigad. Poslali so jih v južno Italijo, kjer so se jim pridružili številni prostovoljci (primorski Slovenci in istrski Hrvati), vsi skupaj pa so potem odšli na posebne tankovske tečaje v Catadbo pri Kairo. Tam so si jim pridružili še številni Slovenci in Hrvati, ki so bili dotlej pripadniki 1. odreda NOVJ na Bližnjem vzhodu (Gineifa), v zvezniški vojski ali pa v njenem ujetništvu. Po končanem tečaju so se vrnili v južno Italijo in v partizanskem taboru Gravina ustanovili 1. tankovsko brigado NOVJ (16. 7. 1944).

V času, ko so se enote 1. tankovske brigade po oblikovanju v Gravini izkrcale na otoku Visu, je odšla skupina 612 borcev in starešin (iz 1. tankovske brigade) iz Italije v Sovjetsko zvezo, da tam ustanovijo 2. tankovsko brigado NOVJ. Ta skupina je pred odhodom opravila ustrezne tečaje ob britanski oborožitvi, sestavljali pa so jo že izurjeni tankisti-prekomorci.

Dne 16. septembra 1944 so v bližini Barija borci vkrcali na letala in jih prepeljali na letališče pri Vinici v Ukrajini. Prvo skupino je vodil dotednji komandant 1. tankovske brigade podpolkovnik Vojo Radić. Po nekaj dneh je prispela v Vinico še druga skupina, ki jo je vodil major Vlado Kaležić. Obe skupini sta se nato v vlakom odpeljali prek Kijeva in Moskve, v Kolomno, kraj vzhodno od glavnega mesta Sovjetske zveze.

V Kolomno je bil veliki tabor z več tisoč Jugoslavan, ki so se urili in pripravljali za

6. oktobra – na dan, ko je bila pred trinaštridesetimi leti v Kolomnu v Sovjetski zvezi ustanovljena 2. tankovska brigada NOV Jugoslavije, so se v vrhniškem domu JLA zbrali na svojem zasedanju borci te brigade. Prišlo jih je sedemdeset.

Po poročilu o opravljenem delu v minulih dveh letih, ki ga je podal Zdravko Mihec, se je razvila razprava. Zbor borcev 2. tankovske brigade je sprejel program svoje dejavnosti v prihodnjem letu, ki izhaja iz programa dela za obdobje 1986-1990, izvolil je devetčlanski pododbor, delegata za osrednji odbor prekomorcev-borcev NOVJ in druge delegate.

Zbor borcev 2. tankovske brigade je sprejel sklep in predlog, da se za območje naše republike oblikuje enotna Skupnost borcev 1. in 2. tankovske brigade, saj za delovanje dveh skupnosti borcev ni ustreznih možnosti (v Sloveniji živi okrog 400 borcev 1. tankovske brigade in okrog 200 borcev 2. tankovske brigade). Pri predlaganju takšne organiziranosti so upoštevali tudi dejstvo, da so od leta 1961 dalje vse akcije v Sloveniji potekale hkrati za obe brigadi (skupna monografija pod naslovom Tankisti-prekomorci (tj. 1. in 2. tankovske brigade), razstave za obe brigadi, skupna srečanja borcev, priznavanje posebnih dobe, izdajanje spominskih medalj in listin, obisk krajev na sremski fronti in v Dalmaciji in podobne).

O predlogu borcev 2. tankovske brigade bo sklepal odbor skupnosti borcev 1. tankovske brigade in nato še njen zbor borcev.

odhod v NOV Jugoslavije. Tu je bila ustanovljena tudi 1. jugoslovanska brigada, ki so jo oblikovali 1. julija 1944, in sicer iz jugoslovanskega samostojnega odreda, ustanovljenega v istem kraju že 23. januarja 1944. V sklopu samostojnega odreda (pozneje 1. jugoslovanske brigade) je od meseca maja 1944 dalje delovala samostojna tankovska skupina (četa), ki ji je poveljeval kapetan Nikola Rukavina, pripadnik nekdanje španske republikanske vojske in Rdeče armade. Šolska enota tankistov (okrog 300 mož) se je pridružila skupini tankistov, ki je bila prišla iz južne Italije, potem pa so v vlakom odpotovali v naselje Tesnicko, kakeh 40 kilometrov severno od Tule, kjer je bil po-

ligon za usposabljanje tankistov Rdeče armade.

Druga tankovska brigada je bila ustanovljena 6. oktobra 1944. Tega dne se je namreč začel pouk vsega njenega moštva. Takrat so borci bili že na poligonu Tesnicko, je, v organizirani brigadi, razvrščeni po bataljoni in četah. Imeli so tudi enako oborožitev, kot so jo prejeli pozneje, pred odhodom v domovino. Vsekakor sta bili dve tretjini moštva izšolani že prej, v Catadbi in Gravini, v začetku leta 1944.

Formacija 2. tankovske brigade se je popolnoma ujela s formacijo tankovskih brigad Rdeče armade ob koncu druge svetovne vojne. Brigada je imela tri tankovske bataljone s 65 tanki T-34 (topovi 85 mm), 3 oklepne

avtomobile, 9 protiletalskih strojnic, 151 tovornjakov in posebnih vozil, 12 motociklov in 1150 mož (motodesantni bataljon je bil ustanovljen v Erdeviku in je imel okrog 300 mož) in vse prištabne enote. Komandant je bil Vojo Radić, politični komisar pa Radomir Djurić.

Po uspešno opravljenem urjenju (z bojnim streljanjem) in prevzemu oborožitve so se začele obsežne priprave za odhod v domovino. Od Tule do Ploestija so se tankisti peljali po široki ruski železnici, v Ploestiju so prestopili na normalnotirno, nato pa so prek Dobrudže, Sofije, Dimitrograda in Niša prispeli 26. marca 1945 na beografsko topčidersko postajo. Brigada je v popolni bojni sestavi vključena v 1. armado JA. Udeležila se je bojev pri preboju sremske fronte pri Sidu (12. aprila 1945) ter bojev pri Vukovaru, Vinkovcih, Pleternici in Zagrebu. Po osvoboditvi Zagreba je prodirala v smeri Brežice-Celje. Iz Celja je nato krenila v Ljubljano in od tod v Trst, da bi okrepila tamkajšnje enote JA (21. maja 1945).

V bojih je bilo izločenih (uničenih in poškodovanih) 15 tankov in ustrezno število posadk (75 borcev). Motodesantni bataljon je v bojih utrpel največ izgub, zlasti pri preboju sremske fronte pri Sidu.

Predsednik republike Josip Broz Tito je za zasluge v bojih pri osvoboditvi domovine in v povojni graditvi JLA odlikoval 2. tankovsko brigado z redom zaslug za narod z zlato zvezdo ter redom bratstva in enotnosti z zlatim vencem. Njene revolucionarne bojne tradicije pa nadaljuje tankovska enota gardne divizije JLA.

Albert Klun

Partizanska saniteta na Primorskem Pod Vriskom v Brdih

V sestavi SVPB »Svoboda« je deloval tudi oddelek, imenovan »Jakopič«, nahajal pa se je pod Vriskom, blizu Noznega v Brdih. Najprej ga je vodil bolničar Rudi Maraz, doma iz Huma pri Kojanskem, pozneje pa Joško Šturm iz Plešivega. Kuhal je Karlo Krašček iz Plav, delo ekonomista pa je opravljal neki Italijan Cesare. Ostalo osebje za prenos ranjencev in strazarjenje pa so tvorili: Albert Hrst in Ciginja, Diego Scascia, Italijan iz Neaplja, Anton Markovič iz Pojane, nekaj časa pa tudi njegov oče.

Iz centrale SVPB »Svoboda« je bila v ta oddelek premeščena Olga Strgar in opravljala delo bolničarke, obveščevalka pa je bila Marička iz Brezovika in še nekateri iz bližnjih vasi.

Oddelek »Jakopič« je sprejemal le lažje ranjence in bolne borce, težke pa je pošiljal v centralo SVPB »Svoboda«, oziroma v Rute, kot jo je osebje samo imenovalo.

Ta oddelek ni bil nikoli napaden, pač pa so tik pred koncem vojne 28. aprila 1945 Mongoli ujeli v Noznem člana osebja Diega Scascia in borca iz centrale Karla Maska. Zaradi tega so v oddelku nemudoma evakuirali ranjence in material v drug,

bolj varen kraj in pričakovali morebiten napad na bolnišnico. Do napada pa ni prišlo, saj se je Diego začel pogovarjati z Mongoli v polomljeni ruševini (pred odhodom v partizane je bil kot italijanski vojak na ruski fronti) in jih prepričal, da je ruske narodnosti; zato ju niso ubili in ne mučili. Odpeljali so ju v Gorico, kjer so ju Nemci zaprli. Vendar pa so ju brez zaslusanja že naslednje dni izpustili, saj so partizani 1. maja 1945 že osvobodili Gorico. Diego in Karlo sta se vrnila nazaj v Brda in se ponovno priključila svojim bolnišničarjem. 10. maja se je bolnišnica »Svoboda« s svojim oddelkom »Jopič« odselila v Trzic (Monfalcone).

V Brdih so bile organizirane tudi civilne ambulante in lekarne. Začele so delovati najprej v Kojanskem, zatem pa v Kostanjevici pri Ligu. Lekarne je vodil Ante Marušić iz Kojanskega, ambulante pa dr. Žiga Osser-Pavel in njegova žena dr. Alojzija Šaša, oba doma iz kraja Buttrio v Furlaniji. Medtem ko je dr. Alojzija Šaša srečno preživevala vojno vihar, so njenega moža dr. Žigo 3. marca 1945 ob Kožbanskem potoku pod Noznim v nemški zasedi ubili.

Ivo Gabrijelčič

Bolničarka Danica Trčon

Zdravko Zelič

Moj najdaljši dan

16. april 1945. Gornja Šlezija. Ura je ena po polnoči. Roka dežurnega podčastnika se me komaj dotakne in že sem buden. Na stražo moram. Vstanem z zasilnega ležišča, zagrabim brzostrelko in sledim dežurnemu k izhodu iz zemljanke.

Zunaj je temna noč. Rahel veter šumi v borih. S severa prihaja zamolklo bobnenje, ki naznanja, da se je ofenziva na Odri že začela. Čutim rahlo drhtenje zemlje, nebo na severu pa vse bolj rdi, kot bi ga obarvala večerna zarja.

Stražar, katerega zamenjam, molče odide s podčastnikom. Ostanem sam. Zrak je hladen, zato me zaspanost mineva. Nekje pred mano, ob reki Nisi, se oglašajo strojnica.

Počasi me prevzame tesnoba občutek, ki se me je polastil že zvečer, ko smo sedeli pri ognju ob vhodu v zemljanko. Sporočili so nam, da se ob zori prične ruska ofenziva. Na vse nas je legla težka mora. Jutri se torej začne pekel. Koliko nas bo preživelo? Mogoče nobeden. V mislih že vidimo, kako bobneči ogenj ruskih topov orje po zemlji, trga telesa in uničuje vse pred seboj. V grmenju topov in treskanju granat bodo zamrli kriki ranjencev in umirajočih...

A upanje, ta motor življenja, še vedno tli v meni. Mogoče bom pa ostal živ. Mogoče me pa le ne bo zadelo.

Streljanje ob reki je postalo bolj živahno.

Že pred tednom dni so nas umaknili iz prvih strelskih jarkov. Stara vojaška taktika. Prvi udar nasprotnika naj udari v prazno.

Sprehajam se ob robu gozda in razmišljam. Misli me ponesejo domov, v prelepo Savinjsko dolino. Ustavijo se na domačem pragu. Vidim staro mater, ko mi ob slovesu stiska roko. Oči ima polne solz. V njen zguban obraz se je zarezala še ena guba.

Že leta 1942 so ji Nemci zverinsko ubili sina. Najmlajša hčeka je umrla v Uuschwitzu. Sedaj odhajam negotovi usodi nasproti še jaz. Po smrti moje matere je skrbela zame in mi posvetila vso svojo ljubezen, zato je njena skrb in bolečina še hujša. Lahko bi odšel v gozd; a nisem hotel, da bi jo zaradi mene odvlekli v taborišče. Upal pa sem tudi, da bom po treh mesecih delovne službe dobil dopust in se bolj neopaženo umaknil v partizane. A z dopustom ni bilo nič.

Postaja vse hladneje. Ofenziva na Odri se vse bolj razplamteva. Bobnenje topov se oglašuje tudi južno od nas.

Obhajajo me žalostne misli. Kako nesmiselna bo moja smrt, če padem. Stojim na napačni strani, a sem brez moči. Ob dveh me zamenjajo na straži. Zlekнем se na trdo ležišče in takoj zaspi. Ob treh smo zopet vsi pokonci. Zdrenjamo se skozi ozek izhod

na prosto. Zunaj je drevje osvetljeno kot ob požaru. Rjovenje topov nas skoraj ogluš. Granate padajo nekam na desno, kjer leži mesteca Muskau. Njihov let spremljajo zoprni žvižgi, ki nam krivijo hrbet in šibijo kolena.

V boj

V naglici nas postavijo v vrsto. Desetar, mlad »gefrajtar«, mi vzame brzostrelko in mi da strojnico. Branim se je, a nič ne pomaga. Ob meni stoji Ivan, doma nekje nad Mozirjem, razen mene edini Slovenec v desetini. Prijatelja sva, a slutim, da sva danes zadnjič skupaj.

Z reke pribežijo preživeli in preplašeno razlagajo, da so Rusi že preko reke. Torej gremo v protinapad.

Spuščamo se skozi gozd proti reki. Na robu gozda se ustavimo in razporedimo v strelce. Ivan odide nekam proti levi. Nisem ga več videl. Pred nami se oglašajo ruske strojnice. Kroglice klestijo veje, mi pa se vržemo v kritje. Sledi povelje za napad. Neredi se dvignemo in sklonjeni tečemo preko čistine. Močan ogenj iz pušk in strojnic nas ponovno pritiska ob tla. Najprej, naprej, kričijo poveljujoči. Hočeš nočeš se zopet odlepimo od tal in zdavimo naprej. Okrog ušes nam kot nadležne žuželke brenčijo svinčenke. Na moji desni nekdo krične in pade.

Ko pridemo do strelskih jarkov, so se Rusi že umaknili proti reki. Prične se ob-streljevanje z obeh strani.

Do tega trenutka je moja strojnica še mol-

čala. Toda že je pri meni »gefrajtar« in kriči, zakaj ne streljam. S pištolo v roki me prisili, da jo namerim proti ruskim položajem. A strojnica ne dela. Desetar me besed odrine in sam poizkusi streljati, vendar brez uspeha. Ko vidi, da je strojnica res pokvarjena, jo pograbi in odnese.

Ruski topovi pa že tipajo po naših položajih. Nedaleč na levi pade v rov granata in čujejo se kriki. Vojak, ki se priplazi mimo mene, mi pove, da je moj prijatelj Ivan težko ranjen. Poskušam priti do njega, a tu je že desetar z novo strojnico. S pištolo v roki mi ukaže, naj streljam.

V objemu granat

Samo kratek rafal sem sprožil, ko se je nenadoma stresla zemlja kot ob potresu. Po zraku je zasikalo in zašumelo, ko da se bliža velika jata ptic, in že so okrog nas zaorale granate. Začel se je pravi pekel. Grmenje topov in treskanje granat se je zlilo v eno samo grozotno bobnenje. Vse okrog je zakipela zemlja kot gejzir in duh po smodniku je legal na pljuča in dušil.

Prilepil sem se na dno jarka in samo čakal, da me bo odneslo v zrak. Strašen je občutek, ko je vsak najmanjši živček v telesu napet in se zaveda, da je lahko naslednji trenutek tudi zadnji v tvojem življenju.

A imel sem srečo. Razen drobca granate, ki se mi je že takoj na začetku zaril v levo zadnjo plat, sem jo odnesel brez poškodb.

Zdelo se mi je, da traja ta pekel že celo večnost, ko sem končno opazil, da se eksplozije vse bolj oddaljujejo. To je zaporni

V letošnih spomladanskih tednih ste v tej rubriki prebirali serijo desetih sestavkov s skupnim naslovom Ljubljana se ni dala ugnati. Razčlenjevali so potek odpora proti okupatorski oblasti ter organiziranost Osvobodilne fronte na tedanji pokrajinski upravi, v mestni občini ljubljanski, na pošti, med oficirji, zdravniki in kulturniki. Da bi bila podoba bojujoče se Ljublane še bolj celovita, bo avtor predstavil dejavnost matičnih odborov OF tudi v drugih ljubljanskih ustanovah in podjetjih.

Intendatura v kmetijski družbi

Na bivšem Turjaškem, danes Novem trgu stoji glavna stavba Slovenske ekademiije znanosti in umetnosti, kjer je bil med vojno sedež Kmetijske družbe. Organizacijo OF v tej ustanovi je organiziral inž. Janez Marentič, narodno zaščito pa Vladimir Vrhovnik. Maloštevilno, a uspešno organizacijo OF je vodil komercialist Otmar Šorn, vključena pa sta bila še hišnik in šofer Peter Gobec, ki ga je Šorn povezal z glavnim vojaškim intendantom za mesto Ljubljana Tihomilom Žigonom-Lovrom in njegovim pomočnikom Franjom Kroupo-Acom. Po njunem naročilu je Gobec s kamionom Kmetijske družbe zvozil iz ilegalnih skladišč cel vagon materiala za partizane v Železniško nabavno zadrugo na Masarykovo cesto. Od tu so ga železničarji odpremili na Dolenjsko, v Stražo pri Novem mestu. Seveda je bila pošiljka lažno naložljena, na nekega trgovca iz Novega mesta.

Železniška nabavna zadruga je bila ustanovljena novembra 1921, za območje ljubljanske železniške direkcije. Centrala zadruga, ki je 1938 vključevala 7955 železničarjev, je bila na Masarykovi cesti. V času italijanske in nemške okupacije so železničarji omogočili prevoz kar 42 vagonskih pošilk za partizane. Izdajali so tudi živila za ilegalce na podlagi ponarejenih živilskih nakaznic. Mesečno so jih prežigosali od 900 do 1800, tako da se nista prepoznala ne ponarejeni tisk, ne papir. To delo je opravljalo dvajset uslužbencev, ki so bili vključeni v OF. Vse to delo je vodila Mihaela Hojker, ki je skupaj z Milanom Škerlavajem ustanovila na ustanovi matični odbor OF.

Šorn je v poslopju Kmetijske družbe vodil eno izmed petnajstih stalnih skladišč narodne zaščite, kamor je spravljial nabrano blago iz rajona Gradišče, kjer je bil vo-

jaški intendant. Do kapitulacije Italije je intendatura zbirala material predvsem za partizanske enote, po nemški zasedbi pa bolj za preskrbo svojcev partizanov, internirancev in žrtev. V letu 1944 je bil ustanovljen Medustanovni matični odbor OF, v katerega so bile vključene ustanove, kot bivši Magistrat s svojimi podjetji, Pokrajinska uprava, pošta, okrožni urad za zavarovanje delavcev ter Kmetijska družba, ki je imela šifro »travnik«. Ta odbor je najprej vodila Tonka Hafner. Po njenem odhodu v partizane pa je okrožno vodstvo OF določilo za njene naslednika Ivana Ercega, ki je imel povezavo s »travnikom« preko Šorna, ki je takrat stanoval na Ilirski 17. Ob Ercegovu aretaciji in zasiljanju, na katerem je Erceg razkril organizacijo OF na ustanovah, ki jih je povezoval, je bil januarja 1945 aretiran tudi Otmar Šorn.

Lojz Tršan

Pomagali so jima Nemci

Med narodnoosvobodilnim bojem je v Deskle v Soški dolini večkrat prihajalo različno blago, ki so ga po organizirani mreži preko Brd na levo stran Soče pošiljali pripadniki gospodarskih komisij iz Furlanije za potrebe intendature 9. korpusa. Anton Strgar, doma iz kraja Jezevec pri zaselku sveto na Banjski planoti, je bil v času partizanstva pripadnik skupine, ki je iz Deskel prevažala blago v 9. korpus. Antona sem obiskal na njegovi osamljeni domačiji, kjer živi skupaj z ženo. Povedal mi je, da letos stopa v osemdeseto leto starosti, da je zelo rahlega zdravja, nesposoben za kmečka opravila. Njegovi otroci so odšli za boljšim kruhom v dolino, vendar ga redno obiskujejo in mu pomagajo. Ko sem ga v pogovoru vprašal, če je kot pripadnik skupine za prenos blaga iz Deskel v korpusna skladišča naletel tudi na kak-

zanimiv dogodek, mi je pripovedoval naslednje: - »Nekega mrzlega zimskega dne 1944. leta sva Zanut Pisk, doma iz Grgarskih Raven, in jaz dobila od terenskega intendanta Žarka Medveščka nalogo, naj se takoj podava v Deskle po nek ravno prispeli zaboj. Močno je snežilo, snežna odeja je bila debela že kakih 40 cm, a sva se ob zgodnji popoldanski uri, kot nama je bilo ukazano, zglasila pri gostišču Zimic v Desklah. Na dvorišču gostišča so nama naložili na dvokolico precej težek zaboj. S težavo sva zapeljala na sredino glavne ceste in jo počasi ubrala proti Tolminu. Komaj sva napravila nekaj metrov, sva zagledala, da nama prihaja nasproti kamion z Nemci. Ker sva zagazila globoko v sneg, se kamionu nisva mogla umakniti. Nemci so naju hitro dohiteli in neki oficir je takoj izstopil iz kamiona. Ko je opazil, da sama dvokolico ne moreva uma-

kniti iz sredine ceste, je nekaj po nemško zavpil. Nemudoma je nekaj vojakov skočilo iz kamiona in nama priskočilo v pomoč, da smo z združenimi močmi dvokolico z zabojem preprosto odnesli ob rob ceste. Ko so Nemci odrinili naprej proti Gorici, sva z Zanutom prevoz nadaljevala po sledih koles nemškega kamiona. Zaboj sva srečno pripeljala na določeno mesto, v hlev neke domačije. Tu se je kmalu zatem pojavil intendant Žarko Medvešek in naju v pristnem banjskem narečju pobaral: »Vas njiso Njemc ubojli? Dab Njemc vjedli, ki sta prepljala v ti kišt, bi že vjdili!« Ko je Žarko s pomočjo sekire odprl zaboj, sva se z Zanutom od presenečenja kar sesedla, jaz na stopnice, Zanut pa na nek panj. V zaboju so bile namesto pričakovane hrane po vrsti naložene same ročne granate. Po pripovedovanju Antona Strgarja napisal: Ivo Gabrijelčič

Iz dnevnika interniranke

Petinštiridesetega. Na dolgi poti do doma.

V petek, 1. junija Videli smo, kako so Rusi ves dan vozili ranjence z vozovi in avtomobili. Ves dan sem bila na hribu v šoli. Hrana je sicer tečna in okusna, vendar bo kmalu presedala, ker ni nobene zelenjave. Silno me muči, kaj se domačimi. Kaj se dogaja pri njih ob koncu vojne? Nihče nič ne ve, kaj so počenjali Nemci ob odhodu iz Ljubljane. Slišali smo, da se je veliko divizij Nemcev in ustašev zateklo na Gorenjsko. Da so tam svinjarili, niti malo ne dvomim. Menda je bila Ljubljana celo bombardirana. Kakšne žrtve je to zahtevalo? Take misli mi grenijo svobodo. Sicer je pa to precej raztegljiv pojem, Menda se Rusi do 10. junija odpravijo s Češkega in poskrbe tudi za nas. Dolgočasno je takole postavljanje. Pravzaprav še bolj nevzdržno kakor v taborišču. Saj je zdaj vendar svoboda! Danes mi je stopilo v glavo, da pojdem domov peš, če 5. ali 6. junija ne odpelje transport. Do Bratislave zjutraj in zvečer že vozijo vlaki. Tam je do Maribora samo še tristo kilometrov ali do Lipnice, kjer so naše čete, 280. Neprijetno je samo zaradi legitimiranja, ker nimam nič drugega kakor potrdilo našega konzulata v Pragi o državljanstvu. Lahko se zgodi, da me Rusi odženejo v kakšno taborišče ali kdo ve še kaj drugega. Torej počakam do roka, čakam. Govorijo, da bo ruski zastopnik spremljal naš transport iz Bratislave naprej in po Donavi do Subotice ali do Beograda, kjer nas preda našim oblastem, češ: Osvobodili smo vas, prehranili smo vas, pripeljali smo vas domov. Prvo in drugo se je res zgodilo, na tretje pa po vzhodnjaško čakamo in se mažemo s potrpljenjem!

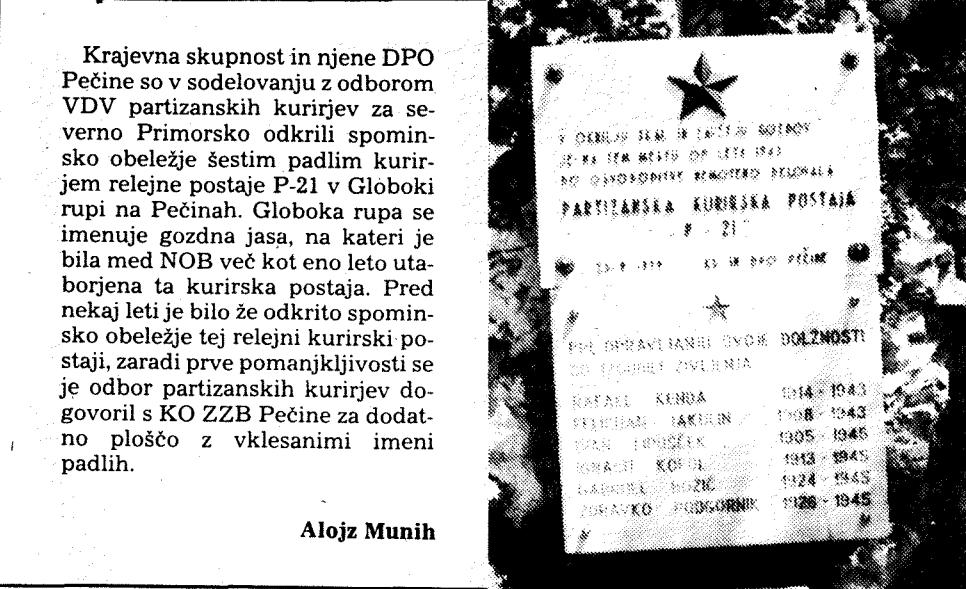
V soboto, 2. junija Danes dopoldne je završalo; povelje: čakati v pripravljenosti. Po kosilu ne smemo oditi iz šole, pa bo menda le splošen popis. Tukajšnji komandant mi ni dovolil, da bi se preselila v zgornjo stavbo, da bi s tovariši potovala skupaj. Ravno sem se v pisarni vpisovala, kjer je Mirko Stritar z Raščice,

pa je bilo slišati, kakor da odrinemo jutri in moramo biti po vojaško pripravljeni vsak čas. Še pred kosilom stečem h Kupkovim po plašč in se poslovim. Težko že prenašam njihovo dobroto, ker se jim ne morem nič oddolžiti. Težko pa prenašam tudi ruske azijske obraze, zlasti njihove ženske. Je to kompleks naroda ali le razvratnost vojske po dobleni zmagi? O tem ne morem soditi. Pri srečanju z njim imam zmeraj neprijeten občutek. Še posebej pa me moti množica žensk, ki spremlja vojsko v uniformah in civilu, s puškami in revolverji ali pa kot poodestnice. Vse nosijo tesne oprsnike in so trdih, nepoduhovaljenih obrazov. Danes z vozovi odvažajo pohištvo, prtljago, kar je pač komu všeč. Do 10. junija baje odidejo in vse prevzame češka vojska sama. Tudi listi so prinesli novico, da od 5. do 10. junija ni prometa za civiliste, le za vojaštvo in transporte. Mogoče pridemo le tudi mi na vrsto.

V nedeljo, 3. junija V naši šoli že vse dopoldne vrši. Ob petih je prišel major z navodili, vendar se je pozneje izkazalo, da nima zadosti vagonov, ker nas noče voziti v odprti. Moramo počakati, da jih zbere še osemindeset. To se bo bržkone zgodilo še dopoldne.

V ponedeljek, 4. junija Spala sem prvič v šoli na tleh. Po zajtrku sem odšla k frizerju in si oprala glavo. Vsa sem že na poti in drhtim, da se kmalu vidimo. Rada bi bila že enkrat sama s seboj. Moška družba mi je zoprna. Ampak v teh odkoličinah se ne da nič pomagati. Ponoči ob tričetrt na polnoč smo se premaknili, potem ko so nas natovarjali in iztovarjali kakor živino. Nazadnje smo le dobili živinski vagon za dvaintrideset oseb. Drugod so cele družine s prtljago in otroki. Moji tovariši so prišli malo pozneje na postajo, pa sem se preselila k njim. Vojski so posebej.

Justina Jagodič

ogenj, sem pomislil. Sedaj pride ruska pehota. Otresel sem se zemlje in peska, ki sta me skoraj pokrila. Opazil sem tudi, da se je medtem zdnilo, zato sem previdno pokukal iz jarka. Zemlja je bila okrog in okrog vsa razrita in drevje okleščeno kot po nevihti. Tedaj sem jih zagledal. Previdno in globoko sklonjeni so se bližali v strelski vrsti. Postal mi je tesno pri srcu. A časa ni bilo. Hitro sem odpel in odrgel čelado. Dvignil sem roke in vstal. Takoj so me zagledali. Obstali so in uperili brzostrelke proti meni. Zaklical sem: »Ne streljat, ja jugoslavci!« Še je trajalo nekaj neskončnih trenutkov, da mi je eden izmed njih pokazal, naj grem naprej. Z dvignjenimi rokami sem šel proti njim in mimo njih. Ozrl sem se in videl, da se je najbližnji vojak pognal za mano. V dvignjeni roki je imel lopatico za kopanje jarkov. Prišel sem bežati, a me je kmalu dohitel. Začutil sem močan udarec na rami in padel po tleh. Hitro sem se pobral in videl, da so že priskočili ostali vojaki, ga zgrabili in mu preprečili, da me pobije. Pristopil je njihov »seržant« in me odvedel v bližnji rov. Vojaki so me obstopili in radovedno ogledovali. Ponujali so mi kruha in me ogovarjali. Omenjali so Tita, a sem jih bolj slabo razumel. Seržant me je kmalu nato prepuštil nekemu vojaku in mu nekaj naročil. Odšla sva proti reki. Čez reko Ob bregu se je zibal majhen čoln, skoraj do polovice napolnjen z vodo. Vstopila sva

v čoln in vojak je z dolgim drogom odrival čoln od brega. Topovi so še vedno grmeli in granate so šumele kot bi zavijal močan veter. Nekje v sredini reke naju je začelo zanašati. Vojak je po nerodnosti izgubil drog in tok naju je začel odnašati navzdol po reki. Rus mi je pokazal s prstom v vodo. Nisem ga takoj razumel, kaj hoče, zato me je zgrabil za ramo in me sunil v vodo. Ko sem se ujel na noge, sem ugotovil, da mi voda sega do ramen. Bila je ledeno mrzla, a zaradi napetosti mraza skoraj nisem čutil. Vojak mi je vrgel vrv in moral sem vleči čoln. Blizu nasprotnega brega pa je voda nenadoma postala globoka, da sem moral zaplavati. K sreči je bil breg blizu in ko sem zlezal na suho, mi je stražar vrgel vrv, da sem čoln potegnil k bregu. Napotila sva se v bližnjo vasi. Ves premočen sem stopal po cesti in razmišljal o svoji usodi. Spomnil sem se knjige »Skozi Sibirijo«, ki jo je napisal nek bivši vojni ujetnik iz prve svetovne vojne. Upal sem, da me ne čaka takšna kalvarija, kot jo je doživel pisec te knjige. Prispela sva v vasi. V prvem nadstropju večje hiše je bil štab poln oficirjev. Ko sva vstopila, so me nekateri radovedno, drugi sovražno ogledovali. Stražar se je pogovarjal z oficirjem, ki je sedel za mizo. Kmalu nato je oficir vstal in stopil k meni. Sovražno me je pogledal in že me je s pestjo treščil v obraz. Padel sem po tleh, a se hitro pobral. Sedaj me je pograbil za ovratnik plašča, odprl vrata in me pahnil po stopnicah. Ko sem se spodaj pobiral, sem se ozrl. Videl sem, da je oficir izvil pištolo.

Odrevenel sem od strahu in brezmočno obse del na tleh. V tem sem zaslišal strel in na levi strani glave začutil pekočo bolečino. Ni me dobro zadel, me je prešinilo. Videl sem še, da je oficir vtaknil pištolo za pas in se vrnil v sobo. Orjak s sekiro Sedaj se mi je spet povrnilo upanje, da bom ostal živ. Z roko sem otipal ranjeno mesto na glavi in ugotovil, da mi je krogla samo posnela kožo, vendar sem precej močno krvavel. Obstopilo me je nekaj vojakov. Neka Rusinja je vpila nad mano, vendar sem vse dogajanje okrog sebe doživljal kot moreče sanje, v upaju, da se bom kmalu prebudil. V prvem nadstropju so se ponovno odprla vrata in po stopnicah je prišel vojak z brzostrelko. Pomignil mi je, naj grem z njim. Odšla sva po vasi. Moje upanje, da bom ostal živ, je vse bolj plahnelo. Verjel sem, da me pelje nekam iz vasi, kjer me bo ustrelil. Na cesti sva srečevala zaledne vojaške, ki so me radovedno ogledovali. Ofenziva se je šele začela, zato je bilo ujetnikov še malo. Do tega trenutka nisem še nikogar videl. Sredi vasi nama je prišel nasproti vojak, po postavi pravi orjak. Orožja ni imel, pač pa je v roki držal sekiro. Ko me je zagledal, je dvignil sekiro in zamahnil proti meni. Odskočil sem in pri tem padel v obcestni jarek. Salva smeha je spremljala ta dogodek. Meni pa ni bilo do smeha.

Na koncu vasi sva vstopila v neko večjo hišo. Na moji veselje je bilo tu že večje število ujetnikov, med njimi moj znanec iz druge desetine, doma nekje iz Slovenskih goric. Prestrašeno me je pogledal. Verjetno sem bil videti res strašen. Kri, ki mi je tekla iz rane na glavi, sem razmazal po obrazu, obleka pa je bila od jutranje kopeli še vsa premočena. Znanec je imel pri sebi še čist zavoj, s katerim mi je obvezal krvavečo glavo. Ta obveza me je pozneje rešila, da me niso poslali naprej v Rusijo. Po kratkem zaslišanju so nas kmalu poslali naprej. Hodili smo ob robu ceste, ki je bila natrpana z vozili. Marsikak voznik nas je ošvrknil z bičem. V naslednji vasi so nas zaprli v nekakšen hlev. Vojaki, ki so nas stražili, so bili prijazni. Ponujali so nam kruh in tobak, zavit v časopisni papir. Proti večeru nam je prijažen Sibirac prinesel vedro juhe, v kateri je plaval celo nekaj koščkov mesa. Meni je posodil svojo žlico, ker je vsa moja oprema ostala v jarkih onstran reke. Ko je izvedel, da sem Jugoslovan, me je prijateljsko potrepil po rami in mi dejal, da pojdem kmalu domov, Nemci pa pojdejo na delo v Rusijo. Zvečer smo polegli po gnili slami, pomešani z živalskimi iztrebki. Kljub bednemu stanju mi je bilo nekam lahko pri srcu. Na zahodu je še vedno divjala ofenziva, toda žrela topov mi niso bila več nevarna. Zaspal sem z zavestjo, da sem ostal živ, čeprav mi je smrt ves dan hodila za petami. Bil pa je to najdaljši dan v mojem življenju.

Zvest domovini in svojim idealom

Aktivist Štefan Cvetko, prva žrtev madžarskih okupatorjev v Prekmurju – Napreden študent, športnik, organizator sabotažnih akcij – Ponosno z dvignjeno glavo je konec oktobra 1941 Cvetko stopil pred rabilja.

Prekmurje je v stari Jugoslaviji živelo v izredno težkih razmerah. Zelo močan je bil vpliv Madžarov in klera. Kraji so bili siromašni, brez industrije, z Ljubljano je bilo malo zvez. Vse to je sililo prekmursko mladino, da se je odločila za sezonska dela v tujini. Narodna zavest je bila vsa leta po prvi svetovni vojni tlačena in zatirana.

Z odhodom posameznikov na študij v Ljubljano in kazenskim prihodom zavednih profesorjev in učiteljev v »Sibirijo«, kot so takrat imenovali Prekmurje, se je po letu 1936 stanje v mnogočem izboljšalo.

Izredno pomembno je bilo tudi delovanje znanega književnika, domačina Miška Kranjca in prekmurskega rojaka Štefana Kovača, advokatskega pripravnika, ki se je 1937 preselil iz Maribora v Mursko Soboto. Oba sta bila člana partije. V Prekmurju so več let tiskali »Ljudsko pravico«, glasilo Komunistične partije Slovenije.

Levičarski študenti iz Ljubljane so prirejali tudi v Prekmurju narodno obrambne delovne tabore, Slovenski klub v Adrijancih 1939, Dom visokošolč v Lipovcih 1940 itd. ... Kmetom so pomagali na polju, delili knjige, vrteli počne filme, predavali o nacionalnih in socialnih problemih, nudili zdravstveno službo, prirejali gospodinjke in tečaje prve pomoči in drugo.

Bitka za gimnazijo

V Ljubljani so se vsi napredni prekmurski študentje, razen klerikalnih, združili v delaven Klub prekmurskih akademikov. Največje dejanje KPA je bil boj za popolno gimnazijo v Murski Soboti. Skupaj z naprednim učitelstvom je okoli 30 članov kluba obiskovalo prekmurske vasi, posamezne hiše, prirejali so zborovanja, pridobivali so cele župnike, da so s priznane podpore veliko akcijo. Zbrali so približno 15.000 podpisov. Akcija je odmevala po vsej Sloveniji in prerasla v vseslovensko zadevo. Studentje so za vladno v Beogradu pripravili »Spomenico«, ki so jo poleg sektorja ljubljanske univerze in obeh slovenskih škofov podpisali tudi predstavniki vseh slovenskih gospodarskih in kulturnih ustanov in organizacij. Le politiki, ki so se bali Beograda in za svoje stolčke, »Spomenice« niso podpisali. Po večletnem odločnem boju je gimnazija, šele v zadnjem šolskem letu pred vojno 1940/41, postala popolna.

»Akcija za popolno gimnazijo je odpirala mladi generaciji oči, jo mobilizirala, usmerjala v levo ... Videti je bilo, kot da Slovenija zdaj prvič resnično doživlja Prekmurje!«, je zapisano v izvestju Petdeset let gimnazije v Murski Soboti. Akcija za slovensko gimnazijo je bila izraz vseslovenske zavesti Prekmurcev, dobila je plebiscitni značaj.

Med izredno aktivnimi študenti člani Kluba prek-

murskih akademikov zasledimo tudi ime znanega soboškega športnika Štefana Cvetka, plavalca, nogometaša in igralca namiznega tenisa.

V sokolskih društvih, posebnost v Murski Soboti in v Društvih kmečkih fantov in deklet po vsem Prekmurju, je bilo čutiti napredno misel, le nogometni klub »Mura«, je bil pod močnim vplivom bogatih madžarofilov.

Vsestranski športnik

Kot vsi predvojni športniki se je Cvetko ukvarjal z mnogimi športi. Bil je dober nogometaš, plavalec, telovadil je in igral namizni tenis.

V letu 1932, ko je bil naš namiznoteniški klub »Mura« med boljšimi v Sloveniji, je takrat 13-letni Štefan Cvetko uspešno igral v članski konkurenci. Bil je zelo nadarjen, toda pozneje se je bolj posvetil plavanju in nogometu, se spominja takratni državni prvak dr. Janez Nemec, za-

viča, Alija Kardoša, Mirka Bagarja, nekatere v Jasenovcu in Medžurečje pri Ivanici (Miško Kranjec). Te internacije so za mnoge bile velika revolucionarna šola za bližajoče dni.

V Murski Soboti so mladi Sokoli na gimnaziji izdajali napreden list »Mladi Prekmurec«, ki so ga urejali Franc Sebjaniš, Ferdo Godina, Vanek Šiftar in Janko Liška. »Mladi Prekmurec« je postal glasilo gimnazijcev in prekmurskih visokošolcev, postal je zelo odmeven list. Prinašal je članke o narodnem in političnem mladinskem gibanju, poglobljaj se je v vseslovensko zavest svojih bralcev, jih seznanjal s prispevki rojaka Miška Kranjca in z vrednotami slovenske kulture. List so brali gimnazijci, visokošolci, člani sokolskih in Društev kmečkih fantov in deklet, predvsem tisti, ki so se kasneje med NOB združili v protifašistični fronti.

Študent prava Štefan Cvetko, vsestranski športnik, eden izmed organizatorjev sabotažnih akcij jeseni 1941 v Prekmurju;

služni univerzitetni profesor, ki živi v Mariboru.

Štefan je kot dijak uspešno igral nogomet v mladinskem moštvu »Mura«. Največje uspehe pa je dosegel v plavanju. V prsnem stilu, v času odličnega plavalca evropske ravni Toneta Cerarja iz Kamnika, je bil med najboljšimi. Na slovenskem prvenstvu, ki ga je organiziral Mariborski plavalni klub 1940, je na 100 m prsno zmagal Štefan Cvetko v času 1.26,0, pred Kristlom Vollerjem MPK 1.27,2 (Tone Cerar ni nastopil).

Kasneje je zaradi izpitov in pogloblejega političnega dela v Klubu prekmurskih akademikov bilo za treninge in tekmovalna malo časa, toda Cvetko se je še naprej rekreativno ukvarjal s športom.

Mladi Prekmurec

Zadnja leta pred 2. svetovno vojno, ko so se prebujale široke ljudske množice, ko je KP Jugoslavije dobivala na veljavi, so beograjski oblastniki internirali mnoge delovne komuniste v Bilečo (Štefana Kovača, Rudija Čačino-

Na pobudo KP so v Murski Soboti ustanovili meddruštveni, narodnoobrambeni odbor, v katerega so pristopili komunisti, Sokoli, krščanski socialisti in posamezniki iz katoliškega tabora. Zbirali so podpise in ustanovili Društvo prijateljev Sovjetske zveze.

Štefan Cvetko je bil pri vseh akcijah med najagilnejšimi.

Odstranite madžarske napise ...!

Ko so nemške in čez nekaj dni madžarske čete aprila 1941 zasedle Prekmurje, si je Madžarska vojaška oblast prizadevala, da bi se čimprej otrsela »Slavov«, ki so prišli v Prekmurje po 1919. To so bili učitelji, profesorji in uradniki. Madžarski politiki so širili ideje, da so Prekmurci Vendi, daljni potomci Keltoev, ki so tisoč let živel skupaj z Madžari. S strogo zaupno okrožnico je nova oblast zahtevala, naj predajo vse knjige v slovenskem in srbohrvaškem jeziku na šolah, izropali so knjižnico »Sokola«, »Prosvetnega društva«, »Delavske zbornice«,

učiteljskega društva in jih odvlekli na Madžarsko. Športni klub »Mura« je 9. maja 1941 dobil zastavo, ker je bil duša in stebel madžarstva v Jugoslaviji.

Mesta, vasi, ulice in celo priimke so preimenoval po madžarsko, ki je postal uradni jezik. Tudi v cerkvi je bil slovenski jezik prepovedan. Ker v maju 1941 zvez z Mariborom in Ljubljano ni bilo, so komunisti na čelu s sekretarjem mestnega komiteja partije za Mursko Soboto Štefanom Kovačem, Mirkom Bagarjem, Alijem in Evgenom Kardošem, Rudim Čačinovičem in drugimi delali samoiniciativno. Prva in osnovna naloga je bila podpora prekmurskemu ljudstvu v boju proti potujčevanju. Poleti so dobili zvezo z Ljubljano kot tudi posebne direktive od organizacijskega sekretarja KPS Tona Tomšiča.

Mestni komite se je razširil v okrožnega. Začele so se priprave na oborožen odpor. Prekmurje so prepravili letaki: »Prekmurski Slovenci! Dokažite, da niste Vendi, ampak Slovenci! Ne dovolite, da bi Slovensko zemljo onečastili madžarski napisi! Odstranite jih! Ne pošiljajte svojih otrok v madžarske šole! ... Ne odzivajte se vojaškim pozivom! Ne dajte se mobilizirati! Ne borite se proti Sovjetski zvezi! NASŠA SVOBODA PRIHAJA! Živela svobodna in zedinjena SLOVENIJA!«

Komunisti so se umaknili v strogo ilegalo. Za vojaškega poveljnika je bil postavljen sekretar Štefan Kovač, organizacijsko delo za oblikovanje sabotažnih skupin in partizanskih enot pa je bilo poverjeno književniku Mišku Kranjcu.

Prekmurje je kmalu po napadu na SSSR 1941 vzplamtelo. Sestavljene so bile posebne sabotažne skupine, ki so uničevale madžarske napise, sežigale poljske pridelke, rezale električne in telefonske kable, načrtovali so celo večje sabotaže čez nekdanjo mejo, na Madžarskem.

Štefan Cvetko je bil v skupini s Stankom Šerbecem (pogrešan na fronti v SSSR), ki jo je vodil Dane Šumenjak-Miran (narodni heroj, padel 20. oktobra 1944 v bitki na viničariji, na Vaneči). Vsi trije so bili športniki.

Sabotažne akcije

Madžarski policiji se je jeseni 1941 posrečil vdor v narodnoosvobodilno gibanje. Po izdajstvu so aretirali okoli šestdeset aktivistov, med njimi tudi Evgena Kardoša, Štefana Cvetka, Stanka Šerbca in mnoge druge. Ko so detektivni čez dreved v Murski Soboti peljali vkleknjenega Cvetka, je na klopič sedel Dane Šumenjak - Miran, ki je razumel namig svojega prijatelja in takoj odšel v ilegalo. Aretaciji so se pravočasno izmuznili tudi Štefan Kovač, Miško Kranjec, Ferdo Godina, Rudi Čačinovič in drugi.

Akcije so se nadaljevale. V poročilu, ki je bilo poslano v generalštab madžarske vojske v Budimpešti, preberemo: »... ob zori 19. septembra je Dane Šumenjak zažgal po navodilih Evgena Kardoša stoge slame vdove, grofice Szentiliani Valze. Pri pož-

Štefan Cvetko je bil rojen v Murski Soboti 3. januarja 1919. Oče je bil uradnik v odvetniški pisarni. V družini je bilo šest hčera in dva sinova. Že kot otrok je bil Štefan navdušen športnik, po travnikih se je podil za žogo, plaval je, telovadil, skakal v vodo in igral namizni tenis. Po končani osnovni šoli se je vpisal in uspešno končal gimnazijo v Murski Soboti. V dijaških letih je pisal v naprednem listu »Mladi Prekmurec«. V Ljubljani se je vpisal na pravo, bil je povezan z levičarskimi študenti in se navzel njihovih idej.

Cvetko je bil v Ljubljani član naprednega agrarnega kluba »Njiva«, in 1939 pri volitvah nosilec leve skupine na listi na volitvah na juridični fakulteti. Ko so Madžari sredi aprila 1941 zasedli Prekmurje, je Štefan Cvetko vedel, kje je njegovo mesto. Vključil se je v ilegalno delo osvobodilnega gibanja.

Mnogi napredno misleči Prekmurci so aktivno sodelovali v izredno pomembnem narodnostnem boju proti madžarizaciji.

Jeseni 1941 se je narodnoosvobodilno gibanje v vzhodnem delu Slovenije zelo razširilo. Štefan Cvetko je z nekaterimi športniki sodeloval v sabotažnih akcijah, vendar so jih izdali in obsodili.

Štefana Cvetka je konec oktobra 1941 madžarska soldateska, skupaj z Evgenom Kardošem, z velikim pompom na grajskem dvorišču v Murski Soboti obsila. Do konca je ostal trden in zvest domovini in svojim idealom.

gu sta bila udeležena tudi soboška študenta Štefan Cvetko in Stanko Šerbec. Razen Šumenjaka vsi v zaporu.

... ob svitu 23. septembra je Koloman Flisar, mehanik iz Rankovcev po navodilu Evgena Kardoša odrezal na območju občine Matjanci telefonske napeljave. Pri zagrešitvi dejanja sta sodelovala kot stražarja tudi krojaški pomočnik Rudolf Zrinski in študent prava Štefan Cvetko. Vsi v zaporu.

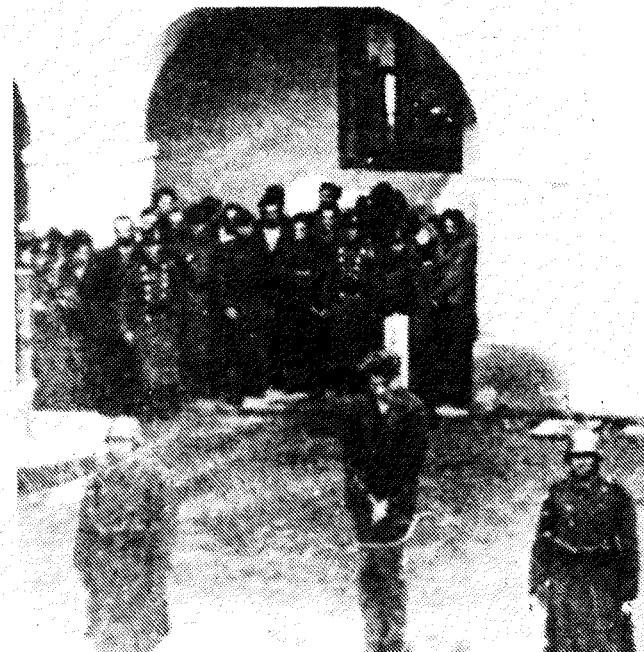
... 18. oktobra so na dogovorjenem sestanku v gozdu pri Gončanih tamkajšnji zasledujoči orožniki hoteli ujeti odvetniškega pripravnika na begu Štefana Kovača, usmerjevalca prekmurskega komunističnega gibanja. Štefan Kovač, je z enim svojim tovarišem prišel na sestanek, kjer sta na orožnike, ki so ju hoteli ujeti, streljala. Zasledovalci so ogenj vrnili in so Kovača na mestu samem ustrelili. Njegov tovariš je skrit v noči v gozdu pobegnil. To je bil poznejši narodni heroj Vinko Megla.

Svoboda bo prišla

Naglo vojaško sodišče je na Szarpayjevem gradu v Trubarjevem drevoredu zasliševalo in mučilo zaprte aktiviste. Na procesu je obsodilo sedem glavnih organizatorjev: Evgena Kardoša, Štefana Cvetka in Kolomana Ciguta na smrt na vešalih, Stanko Šerbec in Bojan Gabrijelič sta bila obsojena na petnajst let zopora. Cigut je bil takoj pomiloščen na do smrtno ječo, ker mu je bila žena pred porodom. Vsi obsojenci so se na zaslisanju dobro držali, edino Evgen Kardoš nečloveških mučenj ni izdržal. Rudi Zrinski je po vojni zapisal: »... Dokler niso ujeli Kardoša, niso vedeli podrobno o naših akci-

jah ... Na razpravi se je Kardoš branil tako, da on ni organizator gibanja, ampak da sta to Štefan Cvetko in Koloman Cigut ... Govorilo se je med nami, da je Kardoš izdal zato, da si reši življenje. Prav tako je po vseh verjetnostih Evgen Kardoš izdal, da bo 18. oktobra 1941 v gozdu Gončanih sestanek okrožnega komiteja. Le srečnemu naključju je pripisati, da so nekateri, med njimi tudi Miško Kranjec, zamudili in se po streljih na Štefana Kovača in Vinka Meglo pravočasno umaknili.

31. oktobra 1941 so madžarski okupatorji na grajskem dvorišču v Murski Soboti pripravili pravo srednjeveško parado. Na dvorišče so ob pol treh pripeljali zaprte aktiviste. Pred vislicami sta že čakala maskirana krvnika. Trobentač je najavil prihod obsojencev. Prišla sta s ponosno, dvignjeno glavo Štefan Cvetko in skrušeni Evgen Kardoš. K prvimi vislicam so postavili Štefana Cvetka. Rabelj mu je hotel k telesu zvezati roke. Cvetko je dvignil zvezani roki in na ves glas zavpil proti tovarišem, s katerimi je snoval načrte za lepšo prihodnost: »Bratje, osvobodite boste! Svoboda bo prišla!« Sodnik je ukazal trobentaču, naj trobi, toda Cvetkov glas se je grmeče odbijal od grajskih zidov. Duhovnik je v zadnjem hipu pomolil križec pred Štefana, da bi ga poljubil, vendar ni uspel. Nekaj sekund zatem je rabelj opravil svoje delo in na vešalih je obvisela prva žrtev okupatorja v Prekmurju. Takoj nato so obesili še Evgena Kardoša. S smrtjo in zaporom vodilnih kadrov in organizatorjev narodnoosvobodilnega gibanja je okupator za več kot dve leti zavrl množični razvoj NOB v Prekmurju. **Miloš Rutar**

Prizor iz morišča: Štefan Cvetko, nekdanji športnik in organizator naprednega gibanja v Prekmurju, obsojen na smrt.

V rubriki »Ob obletnicah smrti športnikov, padlih v NOB«, ki od junija 1987 izhaja v TV-15 Naš tovariš, je bilo nekaj netočnih podatkov, ki jih je potrebno popraviti. K opisu Vinka Padersiča-Batreje in tragedije v Bečeletovi jami (TV-15 27. avgusta 1987) nam je hčerka pokojnega Alojza Gregorčiča Mihaela poslala podrobnejše podatke o smrti svojega očeta. Uredništvo je zaprosilo nekatere še živeče priče, naj opišejo tragični dogodek; njihovi spomini bodo objavljeni v eni prihodnjih števil.

Za Vinka Padersiča-Batrejo je bilo napisano, da je padel kot komunist, kar pa ni potrjeno, ker ne obstaja podatek, kdaj in kdo naj bi med NOB Padersiča sprejel v komunistično partijo.

V članku o Jožetu Gregorčiču-Gorenjcu (TV-15, 10. septembra 1987) je bilo, po volji tiskarskega škrata, zapisano, da je bil sekretar okrožnega komiteja KPS Jesenice v letu 1940: pravilno je - v začetku 1941, ko se je vrnil iz Španije.

V članku o atletu Vidu Bratovžu pišem o domobranskem zločinu sredi Ljubljane, češ da so Bratovža aretirali in ubili domobranci; pravilno je - belogardisti, ker se je zločin zgodil konec septembra 1942, ko domobranci še ni bilo...

Za spodrsrlaj se opravičujem!

Miloš Rutar

Alojz Žumer

Na sevniskem pokopališču smo se junija poslovlili od aktivista NOB Alojza Žumra, rojenega leta 1912 v Spodnjih Brnikih na Gorenjskem. Življenjska pot ga je pripeljala na Spodnje Stajersko, v Senovo. Kmalu po okupaciji se je priključil narodnoosvobodilnemu gibanju. Avgusta leta 1943 se je aktivno in organizirano vključil v delo za NOB. Zadolžen je bil za delo na terenu Sevnica-Planina. Po vojni se je vključil v obnovo domovine. Za svoj prispevek v NOB je bil tudi dvakrat odlikovan.

Ludvik Gnezda

Organizirana saniteta NOV na Primorskem ima svoje korenine na Idrskem in Cerkljanskem. Ljudvik je v njej aktivno sodeloval od vseh njegovih začetkov. Kot obveznik je bil v italijanski vojski v Lyonu. Po prihodu domov na dopust februarja leta 1943 je vstopil v partizane. Bil je v četi Janka Premrla Vojka na bataljonu Simona Gregorčiča. V prvi sanitetni postaji nad Idrijo je bil borec že pred razpadom italijanske vojske, gradil je prvo konspirativno brunarico za bolnico 32. divizije v Čekovniku in bil med prvimi graditelji in osebam tajne bolnice za Idrijskimi kladivi, potem partizanske bolnice Pavla vse do osvoboditve. V njenem sodelovanju in v saniteti NOV na tem območju se je izkazal predvsem kot dober poznavalec okolja, gozdnih poti, v izbiri zanesljivih domačih, iznajdljivosti v obveščanju, sodeloval je tudi v varnostnih patroljah ter stražah in tajnih prenosih in sprejemih ranjencev. Bil je tudi med tistimi enkratniki borci tihega delovanja sanitete, brez katerih ne bi bilo mogoče vzdrževati specifične partizanske slovenske tajne bolnice in tako tudi bolnice Pavla. Po demobilizaciji leta 1945 je odšel na delo v rudnik v Idrijo, kjer je opravljal svoj poklic soferja in do upokojitve v Avtoprevozu v Idriji. Z najlepšimi spomini smo se v Idriji poslovili od soborca in dobrega tovariša.

Franc Čermelj

V Postojni smo se julija poslovili od Franca Cermelja, rojenega leta 1912 v Selu na Vipavskem. V rojstni vasi se je izučil za mizarja in delal pri mojstru kot pomočnik. Tik pred vojno se je preselil v Postojno. Po razpadu Italije se je vključil v organizacijo OF in opravljal pomembne naloge. Za njegovo aktivno delo je bil odlikovan z medaljo zaslug za narod.

Marija Bravničar

Letošnjega marca smo se na tolminskem pokopališču poslovili od aktivistke Marije Bravčnik, rojene leta 1921 v vasi Ljubinj pri Tolmini. V delo NOV se je vključila jeseni leta 1942 in kot aktivistka OF je postala zelo aktivna. Ker je bila njihova domačija na samem izven vasi, so se posebno v začetku NOB k njim zatekali borci pa tudi kurirji, saj je v vasi bila takrat močna italijanska postojanka. Borci so dobivali zavetje le pri samotnih domačijah, vendar je bila vas povsem povezana in organizirana. Poleg vseh teh opravil je prenašala partizansko literaturo v tri sosedne vasi Ljubinj, Poljubinj in Prapetno. Tudi po vojni je opravljala odgovorne družbene naloge, posebno v krajevnem združenju ZB. Za svoj prispevek med NOB in po vojni je prejela več odlikovanj in priznanj.

Alojz Velikonja

Na Predmeji smo se aprila poslovlili od Alojza Velikonje, rojenega leta 1912 na Predmeji. V partizane je odšel leta 1943 in bil borec Idrijsko-tolminskega odreda, nato pa je bil premeščen v 3. SNUB (Gradnikova brigada) in tam ostal do osvoboditve. Dvakrat je bil odlikovan in prejel številna priznanja. Po demobilizaciji se je vrnil v rojstvo vas in se aktivno vključil v obnovo vasi.

Miha Arnež

Junija smo se na krajskem pokopališču poslovili od Mihe Arneža, rojenega v Srednji vasi pri Senčurju. Že junija leta 1943 je pričel sodelovati z NOB kot mladenec, kmalu pa se je priključil Vojkovi brigadi, kjer je bil težko ranjen in ostal invalid. Po demobilizaciji iz JLA se je vključil v družbenopolitično delo na terenu. Odlikovan je bil z ordenom za hrabrost in številnimi drugimi priznanji.

Drago Lorbek

Na pobreškem pokopališču v Mariboru smo se julija posloveli od Draga Lorbeka, rojenega leta 1904 v Zrkvovcih pri Mariboru. Že v zgodnji mladosti je občutil nacionalno zatiranje svojega naroda. Zato je njegova napredna usmerjenost v letih 1918/19 dobila nove razsežnosti. Po končanem obveznem šolanju se je posvetil glasbeni umetnosti. Poslan je bil na vojaško glasbeno šolo v Vršac, kjer je bil do spomladi leta 1922, nato je bil dodeljen gardni glasbeni kapeli v Beogradu. Od novembra leta 1928 pa do aprila 1941. leta je bil kapelnik vojaških godb pehotnih polkov bivše jugoslovanske vojske v Tuzli, Vranju in Karlovcu. Od januarja 1932 pa do avgusta 1935. je bil predavatelj na vojaški glasbeni šoli v Vršču. Od leta 1941 pa do maja 1944. je bil član opernega orkestra v Mariboru. Z NOG je sodeloval od 1942. leta v NOV pa je vstopil 1944. Najprej je bil pripadnik štabne čete 7. SNOUB Franceta Prešerna, kmalu pa je postal kapelnik godbe glavnega štaba NOV in POS. Oktobra 1945. leta je bil demobiliziran s činom rezervnega oficirja. Od leta 1946 dalje je bil aktiven zlasti v mariborskem glasbenem življenju. Poučeval je kot profesor na sedanjih srednji glasbeni šoli v Mariboru. Svoje kulturno-umetniško poslanstvo je uresničeval mnogo let kot dirigent orkestra v zdravilišču Rogaska Slatina. Kot skladatelj je zaslovel širok naš domovine, zlasti s svojimi izvirnimi partizanskimi korčanicami. Za marljivo in vsestransko napredno življenjsko delovanje je prejel več državnih priznanj, več državnih odlikovanj in seveda strokovnih glasbenih odličij.

Štefanija Šorman

Konec julija smo se na postojnskem pokopališču poslovili od Stefanije Šorman, rojene leta 1900 v Kozařiščah pri Starem trgu. Leta 1925 se je poročila in se preselila v Novo mesto. Delala je v vseh naprednih društvih, še posebej v Sokolu. Leta 1936 se je udeležila velikega shoda Sokolov v Pragi. Že 1941. leta se je vključila v organizacijo OF in bila članica prve trojke OF Žena v Novem mestu. Imela je odgovorne naloge kot obveščevalka, članica socialne komisije in v organizaciji AFŽ. Bila je delegatka 1. kongresa SPŽZ v Dobručju. Pri delitvi socialnih podpor partizanskim družinam je bila maja leta 1944 izdana in odpeljana v zapor v Novo mesto. Tri mesece je preživevala v temnici in sedem mesecev v samici. Moža so zaprli kot talca, sin pa je bil partizan. Vključila se je v povojno graditev naše domovine. Prejela je številna odlikovanja. Leta 1948 se je preselila v Postojno.

Stanko Korpar – Joško

Rodil se je v kmečki družini leta 1925 na Forminu, kasneje pa je stanoval v Mezgovcih ob Pesnici. Za OF pred 1. 12. 1943 in bitudi član SKOJ-a. Ko so odkrili, da dela za OF, je zapustil domočo vas in odšel avgusta leta 1944 v partizane. Bil je mitraljezec jurisnega bataljona Cankarjeve brigade, bil dvakrat ranjen. Z letalom so ga odpeljali iz Krasinca v Italijo. Zaradi zastrupitve so mu amputirali nogo. Odklikovan je bil z medaljo za hrabrost in medaljo zaslug za narod. Kot invalid se je udeležil mladinskih delovnih brigad, sodeloval je pri gradnji novega Beograda in pri gradnji proge Banja Luka-Dobo. Od leta 1946 je bil član ZKJ. Leta 1970 je bil odklikovan z redom dela s srebrnim vencem. Odklikoval ga je tovariš Tito.

Mihael Lah

Lani je v sedemindesetem letu umrl dolgoletni član ZB NOV iz Prevorja Mihael Lah. Ves čas med vojno je partizanom popravljaj čevlje in pomagal s hrano. Za delo v NOB je bil odlikovan z medaljo zaslug za narod.

Herman Bizjak

Krajani in borci NOV Predmeje smo se junija poslovili od Hermana Bizjaka, rojenega na Predmeji leta 1927. V NOV se je aktivno vključil leta 1943. Deloval je kot vezist v 9. korpusu vse do osvoboditve, nato pa je aktivno deloval v družbenopolitičnih organizacijah. Vse od leta 1972 je deloval v borčevskih organizacij, najprej kot predsednik, nato pa kot njen tajnik. Za delo med NOB je bil večkrat odlikovan in prejel več priznanj.

Janez Lah

Maja letos je umrl rezervni kapetan Janez Lah. Rodil se je leta 1910 v Volčjem. Za NOV je delal od začetka leta 1941 kot terenec, nato je stopil v partizane v 11. brigadi in bil politični komisar čete. Demobiliziran je bil novembra leta 1945. Po vojni se je vključil v delo družbenopolitičnih organizacij. Veliko je prispeval za obnovo domovine in za zasluge prejel več državnih odlikovanj.

Kati Doles

Na pokopališču v Postojni smo se letošnjega julija poslovlili od Kati Doles, rojene Požar 1926. leta v Belškem. Se zelo mlada je zapustila dom in odšla k teti, ki je imela gostilno, kjer se je kalila v zavedno slovensko dekle. Po razpadu Italije se je vključila v mladinsko organizacijo. Bila je obveščevalka in kurirka. Za njeno aktivno delo je bila sprejeta v SKOJ in odlikovana z medaljo zaslug za narod.

Lojzka Leskovec

Po dolgi bolezni je aprila umrla aktivistka in borka Lojzka Leskovec. Rodila se je leta 1921. Bila je borka Dolomitskega odreda, nato pa je postala borka in bolničarka Vojkove brigade. Za njeno hrabrost in požrtovalnost je prejela več odlikovanj. Od nje smo se poslovlili na pokopališču v Logatcu.

Pavel Pivk

Pavel Pivk se je rodil leta 1910 v številni družini v Žirovskem vrhu. Med NOB se je že leta 1943 povezal s partizani in z njimi sodeloval. Oktobra leta 1943 je postal borec Vojkove brigade, vendar je bil iz zdravstvenih razlogov kmalu dodeljen vaški komisiji v Račeavi, ki je skrbela za preskrbo partizanskih enot na tem območju. Od njega smo se poslovlili maja na pokopališču Vrh treh kraljev.

Pogovor z doktorico Katjo Stražišar, vodjo šolskega dispanzerja v Zdravstvenem domu Ljubljana Center

Zbudimo se!!!

Ni zastrupljeno samo okolje, ampak tudi medsebojni odnosi

»Samo milijon nas je, milijon umirajočih...« pravi pesnik in da ne nadaljujem »... med mrličmi.« Saj je po podatkih res videti, da ni več življenja v nas ali vsaj, da nas ne zanima življenje, življenje slovenskega naroda. Demografski podatki z Zavoda za planiranje kažejo, da število rojstev v Sloveniji izrazito pada, saj je bilo od devetinsedemdesetega pa do šestinosemdesetega kar pet tisoč manj rojenih. Namesto 2,15, kar je mera na eno žensko rojenih otrok, da bi z naravno reprodukcijo še ohranili naše število, se je od leta 1984 dalje ta ševilka zmanjšala na 1,7 v Sloveniji rojenih. Seveda pa ni tako v ostalih jugoslovanskih republikah. Povsod nas prekašajo, na Kosovu se eni materi rodijo celo nekaj nad štirje otroci. Podatki torej, ki se jih niti ne zavedamo, pa se je ob njih vredno zamisliti in tudi kaj storiti, saj gotovo lahko najdemo v našem vsakdanu vzroke za takšen padec rojstev. Otrok je pač finančna obremenitev družine in glede na vrednote v naših družinah, je življenje v drugem planu v primerjavi z na primer boljšo znamko avtomobila. Žal je avto statusni simbol pri nas.

Kot narod se staramo in postajamo vedno bolj zgrbljeni, nekam vase zazreti. Ko govorimo o življenju, začnemo pri otrocih, saj bodo ti otroci spet imeli otroke in spet in spet iz roda v rod, ali vsaj pričakujemo tako, da se bo naša nit nadaljevala. S kakšno pravico pa to pričakujemo? Kaj storimo za zdravo življenje naših otrok? S kakšno zapuščino jih pošiljamo v prihodnja leta? Ali jih samo prepuščamo tokom? Še in še je vprašanj. Na nekatera od njih sva poskušali v pogovoru odgovoriti z dr. Katjo Stražišar, vodjo šolskega dispanzerja v

Zdravstvenem domu Ljubljana-Center.

Kakšni so pri nas danes pogoji za življenje in sploh za življenje naših otrok?

Nikakor ne vzpodbudni, saj ni zastrupljeno le okolje, pač pa tudi medsebojni odnosi. Vladata pridobitniška miselnost in naglica, ki se ju otrok kmalu nalez, saj se že v vrtcu pogovarjajo le o tem, kdo bo imel boljši avtomobil. Pa tudi materialni pogoji (prehrana otrok), ki naj bi bili investirani v otrokov razvoj, so zelo osiromašeni. In če dodamo k temu še dejstvo, da se starši raje odločijo za nakup novega avtomobila kot za zimovanje otroka, potem mislim, da ni treba ničesar več dodati. Vse nezadovoljstvo, tudi preobremenjenost odraslih, iskanje dodatnega zaslužka – vse to se prenaša na otroke. V naših vsakodnevni pogovorih, v

ljenu. Zato tudi toliko alkoholizma in celo samomorov med mladimi, ki so dejansko še otroci.

Po podatkih iz leta 1985 je v Sloveniji od 7. do 18. leta starosti umrlo 52 otrok, od teh je 32,9% zaradi bolezni, na prvem mestu pa so nezgode (57% v nesrečah, 23% je samomorov, na tretjem mestu pa so utopitve). Morda še to, da je na vsak uspel samomor najmanj deset poskusov.

V takšnih primerih ponavadi iščemo krivca za samo dejanje, ne pa za vse tisto, kar se je v otroku že prej kuhalo. Kaj se zgodi?

Ponavadi starši kažejo s prstom na šolo, čeprav imajo tudi sami svoj delež. Dejstvo je, da se več dejavnikov sreča v tem kritičnem trenutku. Starši prepuščajo skrb za otroka šoli. Vse naj bi storila šola. Ta pa ima vedno bolj le izobraževalno in skoraj nobene vzgojne funkcije več. Delno so krivi preobsežni učni programi, še bolj pa prenapolnjenost naših šol, saj otroci med odmorom komaj pridejo iz razreda v razred, ker je na hodnikih velika gneča in zmeda, kričanje vsevprek. Kako boš vzgajal v takšnih pogojih? Mislim, da se bo družbi to nekoč maščevalo.

Zdravstvena slika je nekakšna podoba vseh otrokovih problemov, reakcija na način življenja in na razmere, v katerih živijo. Kaj lahko stori zdravstvena služba in katera so najpogostejša obolenja?

Medicina je za zdravstveno varstvo šolskih otrok naredila, kar je v njeni moči. So cepljeni in zdravljeni, pač v skladu z načeli medicinske doktrine. Aktualna problematika pri majhnih in tudi pri večjih otrocih pa presega možnosti zdravstvene službe in zahteva angažiranost cele družbe.

Pri otrocih so najpogostejša obolenja dihal. Krivo je onesnaženo okolje, kriv je cigaretni dim, zaradi katerega bi morali ozaveščati starše, šole so ob prometnih ulicah, da jih ni mogoče zračiti, ra-

zredi so tako prenapolnjeni, da če eden zboli, takoj povzroči celo epidemijo.

Drugi primer, v katerem družba lahko kaj stori, so nesreče. Največ otrok umre v prometnih nesrečah; vključno s samomori. Treba je urediti prometno politiko, poostri režim kaznovanja za kršilce prometnih predpisov.

Tretji sklop so psihosomatska obolenja (glavobli, bolečine v trebuhu, pa tudi že povišan krvni pritisk), ki se pojavljajo pri nekoliko starejših otrocih. Vse to je posledica preobremenitev. Od otrok zahtevamo več, kot so sposobni prenesti.

In vendar so ti otroci naša prihodnost, v svoje roke bodo morali prevzeti razvoj naše družbe? Kaj lahko pričakujemo od njih?

Ne vem, kaj lahko od njih pričakujemo, vem pa, da z njihovim zdravjem že sedaj ne moremo biti zadovoljni, kaj šele čez deset let. Vzgajamo generacijo invalidov. Imajo slabe države, so okorni, že v osnovni šoli jih 20 odstotkov nosi očala. Čez pet let jih bo v srednji šoli 40 odstotkov z očali. Živijo nezdravo, v prehrani premajhen gibanju in skrbi za zdravje, te navade pa je težko spremeniti, saj se tisto, kar pridobiš v mladosti, zelo zakorenini. Pa nevrotiki bodo. S takšno dediščino, vidite, jih pošiljamo naprej...

Da ne bi bili samo črno-gledi – kaj lahko storimo za bolj »upanja poln« in vedrejši pogled v prihodnost življenja našega naroda, ki se začne pri najmlajših?

V družbi bi morali več pozornosti nameniti ustano-

Veliko več bi moralo biti tudi usklajenosti v delovanju institucij, ki jim je namenjena skrb za otroka. Zdaj še te moči, ki jih imamo, razcepimo, namesto da bi jih združili. Tudi sredstva javnega obveščanja bi lahko malo bolj vključili v zdravstvenovzgojno prizadevanja.

Kako ocenjujete tiskovno konferenco, ki jo je Zveza prijateljev mladine Slovenije organizirala ob letošnjem tednu otroka in na kateri ste se zbrali strokovnjaki – naj omenim samo nekaj imen: dr. Urška Arko z Univerzitetnega zavoda za zdravstvo in socialno varstvo, dr. Mojca Pisanski-jeva, dr. Anica Kos, dr. Ludvik Horvat, predsednik koordinacijskega odbora za pripravo tedna otroka, Maja Bergant z Zavoda za planiranje, Maja Vojnovič, ki je spregovorila o vlogi Skupnosti otroškega varstva pri demografskih gibanjih, pa Irena Levičnik in morda še kdo?

Takšna tiskovna konferenca je že vredna pohvale. Škoda je le, da ostane nekeje v zaprtem krogu. Nima smisla, da se strokovnjaki med seboj prepričujemo, če pa nam je vse jasno. Pričakovala sem večji odziv. To bi moral biti apel javnosti, da se zamisli in tudi kaj stori. Akcija nikakor ne sme biti kampanjska, sicer je škoda truda. Pri nas se ponavadi lotimo z navdušenjem, potem pa do prihodnje prilike vse nekam izpuhti. Pa ne bi smeli biti tako prilagodljivi. Do prihodnjega »tedna otroka« bi se moral pokazati tudi že kakšen konkreten rezultat.

svetovni dan varčevanja

ljubljanska banka

vam, ki otroku krepijo pozitivne vrednote. Taborniki na primer gojijo tovarštvo in celo vrsto aktivnosti. Prav tako so pomembna letovanja, ki jih organizirajo ZPMS in njena društva. Pa cela vrsta raznih športnih društev, saj je dokazano, da so tisti otroci, ki se ukvarjajo s športom, uspešnejši v šoli, manj kadijo in še telesno se krepijo. Pri nas pa – še tisto, kar je bilo, razpada.

Večji podarek bi morali dati tudi zdravemu načinu življenja. Če na primer prideš v vrtec in odpreš vrata, se iz sobe zakadi in te ovije gost dim, ker pač tovarišice kadijo. Če otroci vidijo svoje vzornike s cigareto v ustih, kako jim boš dopovedal, da to ni prav, da je škodljivo? Nikakor nočem reči, da so samo tovarišice krive, da začnejo otroci že zelo zgodaj segati po cigaretah in se poskušati v tej večini, imajo pa svoj delež. Nikjer ni v javnih prostorih kajenje tako svobodno kot pri nas in če že poznamo njegove škodljive posledice, bi ga morali z zakonom preprečiti.

Dejstvo je, da se bistva problemov in njihove globine ne zavedamo; sicer si ne morem predstavljati, da ne bi nekaj naredili za naše otroke.

Kaj, če bi najprej začeli pri tistih naših otrocih, ki bodo vzgajali prihodnje generacije, pri tistih, ki obiskujejo vzgojiteljsko ali srednjo pedagoško šolo v Ljubljani? Šolajo in vzgajajo se v nemogočih pogojih in če ničesar ne dobijo, kako bodo lahko nekoč dajali? Kar predstavljajte si: petintrideset deklet, stlačenjih v razred, (brez garderobe), v katerem se meša vonj po malici z vonjem po prepoteni obutvi in premočeni obleki! Če bi namesto njih postavili tja petintrideset delavcev, bi se gotovo uprli. Naši otroci pa so kar lepo tiho, ker nimajo dosti izbire in »morajo« biti tiho. Morda se bodo oglasili, ko postanejo študentje, morda pa tudi tedaj ne več, ker bodo že otopeli...

Živa Drole

Dogodki

Razstava o usodnih dogajanjih

V prostorih muzeja narodne osvoboditve Maribor je odprta razstava: **Boj za Maribor in severno mejo 1918–1919 na območju štajerskega obmejnega poveljstva**. Že prvi dan je vzbudila veliko zanimanja. Med prvimi si jo je ogledal tudi Jože Smole, predsednik Republiške konference SZDL Slovenije. O tem priča še število poznejših obiskovalcev in pa vtisi, vpisani v knjigi. Enim in drugim se vsak dan pridružujejo novi. Odprta bo do 23. novembra 1987.

Razstava, ki jo je odprl dr. Milan Ževart, ravnatelj muzeja, pred odkritjem spomenika Rudolfu Maistru, je razdeljena na štiri dele.

Prvi del, (čas pred prevratom; deklaracija, gibanje s podpisanimi akcijami in tabori, upori slovenskih vojakov na Štajerskem maja 1918, ustanovitev in dejavnost narodnega sveta za Štajersko ter sočasna dejavnost z nem-

ške strani proti takemu gibanju) po mnenju dr. Milana Ževarta prikazuje neposredne politične

Med prvimi obiskovalci Jože Smole s sodelavci muzeja. (Foto: Marjan Matjašič – muzej NO Maribor)

in še kakšne druge priprave za slovensko vojaško akcijo ob zlo mu habsburške monarhije in po njej, drugi del pa predstavlja dogajanje v Mariboru do konca januarja 1919. Ta boj je neločljivo povezan z bojem za severno mejo, ki ga prikazuje tretji del razstave.

Sledi gradivo o boju za severno mejo na štajerskem odseku na pariški mirovni konferenci. Organizatorji razstave so dodali še fotografije dokumente in drugo gradivo o prireditvah, ki so jih prirejali ob obletnicah bojev za severno mejo v stari in novi Jugoslaviji. Razstava je tudi edina tovrstna pri nas v Sloveniji.

Strokovni del je zanj pripravljen prof. Lojze Penič, svetovalec v muzeju, oblikoval pa jo je arhitekt Rudi Zupan. Za razstavo so posodili borci za severno mejo in njihovi svojci dragocene eksponate, kar daje razstavi še večji pomen.

Prvo razstavo o tem so muzejski delavci postavili že 1958. leta, ob štirideseti obletnici bojev za severno mejo. Takrat je z njimi sodeloval borec teh bojev in zgodovinar, že pokojni Lojze Ude. Pripravili so jo tudi ob šestdeset letnici. Tedaj je bilo v Mariboru 19. zborovanje slovenskih zgodovinarjev, kjer so obdelovali tudi boje za severno mejo.

Opravili so nov izbor gradiva in razstavo razširili. Pri tem so se trudili, da bi kar najbolje predstavili posamezna takratna dogajanja, pa tudi revolucionarno dejanje s slovenske in zaviranje z nemškoavstrijske strani.

Razstavo o bojih za severno mejo so doslej postavili že dvajsetkrat, od Murske Sobote do Ljubljane. Tu so z njo gostovali že dvakrat.

Ob sedemdeseti obletnici za severno mejo, v prihodnjem letu, nameravajo razstavo še razširiti. Pri tem bodo upoštevali nekatere nova dogajanja in vključili dogajanja v zamejski Koroški.

Drago Miklavc

Odmevi

Kam plovemo?

Že dolgo opažam, da ni več vse tako, kot bi v povezavi z našo socialistično revolucijo moralo biti in bi tudi lahko bilo, če... bi na najpomembnejših položajih imeli sposobne voditelje in ne improvizatorje, katerih improviziranje nas kot kamen vleče vedno bolj k dnu; vsi odgovorni bi bili toliko pošteno do sebe in ljudstva, katerih usodo usmerjajo, da bi odstopili, ko bi videli, da jim zadeva ne uspeva, krivci raznih gosopodarskih in političnih polomij bi za svoje grehe tudi odgovarjali in bili primerne kaznovani, ne glede na to, na katerem položaju so ga polomili; vsem monopolistom bi pošteno stopili na prste ter jim pristigili že preveč bohotno razraščene peruti.

Razen v zadnji aferi z Agrokomercem še nismo zasledili, da bi kdo za svoje spodrsiljaje tudi odgovarjal. In teh spodrsiljajev je veliko, ker v nasprotje danes ne bi bili tam, kjer smo. In še za Agrokomerčeve manipulante je dvomljivo, ali bodo res vsi prejeli zasluženo. En ali dva grešna kozla in še kakšna afeta, ki bo zasenčila to, povrh, pa bo narod zopet imel kakšno obrano kost za glodanje, da bodo zgoraj lahko v naprej v kalnem ribarili...

Kaj je z obveščanjem državljanov? Veliko preveč je pri nas tistega, kar nam zgoraj označijo kot »zaupno«, pa če to je ali ni. Kaj pravzaprav je naša skupščina, izvršni svet (vlada) in kaj predsedstvo SFRJ, če ZAKJ niti ne omenim? So oni zaradi nas, ali pa smo mi zaradi njih?

Žalostno dejstvo je, da se »stari mački«, ki so vsa povojna leta na oblasti ter se po zakonu reelekcije vrte v krog, še vedno na oblasti, čeprav so v marsičem krivi za sedanje zavoženo gospodarstvo. Danes seveda govorijo drugače (žal samo govorijo). Kje so bili, ko smo najemali kredite? Kje so bili, ko so se krediti dodeljevali vrag vedi komu? Plačuje naj jih zdaj mali, že do dna obubožan delavec in kmet! Da, sla po neomejeni oblasti se nam zagriže v kosti in kri. In to tako zelo, da pri tem pozabljam idealne, za katere smo se borili in je veliko mladih življenj obležalo za vedno ter se jih razen članov ZB in šolske mladine komajda še kdo spominja.

Že dolgo je znano, da velja na vrhu pravilo vzajemnosti po načelu: Ti meni, jaz tebi, ali vrana vrani ne izkljuje oči. Zato tudi toliko kršitev zakonov, poneverb, protekcionizma; korupcije in izkoriščanja privilegijev v osebne namene in s tem trošenje sredstev proračuna. V izdajanju raznih zakonov, predpisov, resolucij smo strašno produktivni, čeprav bi bila le desetina (dobrih) dovolj, da bi vzdrževali red v družbeni ureditvi. Žal pri tem lovimo predvsem male ribe. Velike se nam tako ali drugače izmuznejo. Bi pač lahko še koga pošteno ugriznile. Vsak kolikor toliko sposoben pravnik najde luknjo, skozi katero se izmuzne, le dobro namazati je treba. Prava oblast v naši družbi ni v rokah delovnih množic, kot nam zagotavlja ustava, temveč v rokah vsemogočne administracije. Ta delegira skupščini svoje skrupulo, kateremu pravi »zakon«; že ob izidu se slabo obnese, kar odnese še bolj zakomplicira. Ta naš birokratski aparat se je kot polip razlezel v vse špranje in razpoke ter s svojimi lovskimi obvladuje vsa področja. Pustili smo ga, da se nam je razrasel, nam segel čez glavo, čeprav je strokovno nesposoben, materialno razsizen in poln osebnega okoriščanja (kot privilegirana organizacija). Boj z njim je težak, vendar ne brezupen. Le pravilno usmerjenega udarca je treba, da mu odrežemo vsaj del pristojnosti; sama sebi se ta trdoživa birokratska ustanova ne bo rezala glave. Bo že moral nekdo reči: Do tu in nič več! To je treba zmanjšati najmanj na polovico. Ta polovica pa naj

bo strokovna in delovna in kar je najpomembnejše, ažurna! Veliko se govori, da naša revolucija še traja in bo trajala, do popolne izgradnje socializma. Žal pa sedanji rezultati kažejo bore malo uspeha.

Pri tem nosi levji delež krivde tudi naša ZK, katera ni niti senca tiste KPJ, ki je podila in preganjala okupatorje in notranje sovražnike. Zato tudi tolikšen osip! Zavedne komuniste – bore smo nekdaj izključevali zaradi manjših spodrsiljajev, zdaj pa prevladuje oportunizem in govoranstvo brez ukrepanja. Da, partijska disciplina je res popustila. Zakaj so nam danes potrebne stavke? Zakaj morajo cariniki groziti z »represalijami«, ker s svojimi sedanji plačami ne morejo živeti človeka vredno življenje? Kako smo prišli do tega, da imamo delavce z osebnimi dohodki izpod minimuma, da je njihov obstoj odvisen od podpor? Če jim delovna organizacija ne uspeva ter so finančno nelikvidni, ni njihova krivda, pač pa krivda vodstva, ki ni sposobno uspešno organizirati proizvodnje. Navsezadnje pa še ti neživljenjski in premalo pretehtani ter vedno spreminjajoči se predpisi. (Naši delegati, v občini, republiki ali v zvezni skupščini) tako, kar tja v en dan, dvigajo svoje roke, kot da ne znajo misliti s svojo glavo. Takšne spodrsiljaje pa seveda plačuje narod, ki naj bo čimbolj zategoval pas, da bi lahko funkcionarji čim več porabili. In naš ZIS je res potraten, to dokazuje rebalans proračuna. Sam je kriv, da je spravil inflacijo na trimesno število, zato naj tudi sam malo zategne svoj prenapet pas! Toda pri mašenju lukenj v proračunu se je spravil celo nad upokojenke ter po hitrem postopku sprejel zakon, da se jim odvzame ena pokojnina. Ne glede na to, da je ta zakon protiustaven, so bili delegati kar hitro pripravljeni dvigniti svoje roke in nam, upokojenecem, odvzeti tisto, za kar imamo pravico iz minulega dela. Apetit IS so res veliki – prej ali slej nam bodo obdavčili še zrak, ki ga vdihavamo. Delegatom pa gre do roke tako ali tako samo še »navzgor«!

Sem in tja je še vedno slišati pripombe o nacionalizmu ter o medsebojnih odnosih narodov in narodnosti; o nacionalnih izpadih in sovražnosti. Prepričan sem, da se nacionalizem ne poraja med preprostimi in poštenimi ljudmi. Ti se med seboj razumemo in se spoštujemo, ne glede na narodnost. Seveda pa včasih »odgovornim ali neodgovornim« le uide kakšna takšna, kot je o »Velejugoslovanstvu z enim jezikom«. Načelo En narod, en jezik, ena država pa je povzetek ideologije. Velikonemškega rajha in že kar malo smrdi po fašizmu. Po ustavi je vsakemu narodu zagotovljena pravica rabe svojega jezika, kulture in tudi svojega načina življenja. Zakaj ne bi mogel biti dober državljan, če drugače govorim, mislim in delam? To nam zagotavljajo avnojski sklepi, na katerih mora temeljiti tudi spremenjena ustava.

Da, naša barka se žal potaplja. Kdo jo bo rešil? Kdo je poklican za to? Žal jo sedanja vlada vedno bolj obtežuje, in rine v vodo, namesto, da bi jo izvela. Naj bi jo rešili mi, borci NOV? Dvornim! Vedno bolj smo potisnjeni ob stran dogajanja. Naših nasvetov in mnenja nihče ali zelo malo upošteva. Za novo revolucijo pa smo preostari, bolni in resegnirani! Naj bi nas rešili mladi? Med njimi je mnogo sposobnih in predanih intelektualcev. Žal jim iz lastne oportunistične neustojitve bliže krmila. Stari ne spuste krmila iz rok, mladi pa nam uhajajo v tužno prodajal znanja, ki so si ga pridobili na račun naše družbe! Doklej še tako?! Mar je bila naših tovarišev prelita kri zaman?

Franc Teran

Skupna seja

odbora 1. prekomorske in odbora za proslavo

V Novi Gorici je bila razširjena seja domicilnega odbora 1. prekomorske brigade in odbora za proslavo. Seje so se udeležili tudi Alojz Krpan, predsednik občinskega odbora ZZB NOV, in Marjono Boštjančič, sekretar skupščine občine Nova Gorica. Na seji so obravnavali poročilo o opravljenem delu v letu 1986/87, program dela za prihodnje leto ter nekatera kadrovska vprašanja odbora. Poročilo o poteku akcije za postavitev spomenika Radu Simonitiju in drugih opravljenih nalog je v imenu odbora za proslavo in domicilnega odbora 1. prekomorske brigade podal Vladimir Kralj.

Pobudniki za postavitev spomenika Radu Simonitiju, zaslužnemu slovenskemu skladatelju in dirigentu ter ustanovitelju Pevskega zbora NOVJ »Srečko Kosovel« so bili razni odbori prekomorskih brigad, sklep o tem pa so sprejeli na zboru borcev 1. prekomorske brigade 18. oktobra 1981.

V ta namen so zbrali prostovoljne prispevke, ki so jih prispevali nekdanji prekomorci-borci NOVJ, pevci

Slovenskega primorja in ljudje iz vseh krajev. Denar je prispevalo skupaj 1330 borcev in 50 pevskih zborov – skupaj 3.245.970 dinarjev (Abecedni seznam oseb, ki so prispevale sredstva za spomenik Rada Simonitija, je na vpogled pri vseh sedežih občinskih odborov ZZB NOV na Primorskem in pri Zvezi kulturnih organizacij v Novi Gorici in Ajdovščini).

Spomenik je zadnje umetniško delo pred kratkim premnulega akademskega kiparja Negovana Nemca, doma iz Bilj pri Novi Gorici; odlitek v bronu je napravil livar Andrej Kamšek (Livarna umetnin) iz Ljubljane, podstavek pa kamnosek Vojko Mužina iz Nove Gorice.

Odkritja spomenika (13. 9. 1987) so se udeležili nekdanji borci 1. iu 2. prekomorske brigade, 1. odreda NOVJ na Bližnjem vzhodu, pevskega zbora NOVJ »Srečko Kosovel« (domicil ima v Ajdovščini), prekomorci-borci NOVJ občine Nova Gorica, številni predvojni člani KP, španski borci, nosilci Partizanske spomenice 1941, pa tudi zamejski in drugi Primorci,

zlasti pa Simonitijevi rojaki iz Goriških Brd. Navzoče so bile delegacije skupnosti borcev vseh prekomorskih brigad in drugih partizanskih enot (odborov OF), ki imajo domicil v Novi Gorici. Skupaj se je proslave udeležilo več kot tri tisoč ljudi.

Slavnostna govornika sta bila Danilo Bašin, predsednik SO Nova Gorica in Ivan Silič, medvojni organizator kulturno-prosvetnega dela v Bazi NOVJ v južni Italiji.

V izvedbi kulturnega programa so sodelovali: Moški pevski zbor »Srečko Kosovel« iz Ajdovščine, Tržaški partizanski pevski zbor »Pinko Tomažič« iz Trsta, Goriški pihalni orkester, pevec Bogdan Breclj in recitatorja Stane Raztresen in Stanko Pregelj.

Spomenik je odkril Oskar Kjuder, soborec in učenec Rada Simonitija, zdaj dirigent Tržaškega partizanskega pevskega zbora »Pinko Tomažič« iz Trsta.

Po proslavi so v prostorih hotela Sabotin v Solkanu priredili skupno kosilo (vsak je prispeval 4.000 dinarjev) in tovariško srečanje borcev 1. in 2. prekomorske brigade. Pridružili so se jim tudi drugi udeleženci proslave.

Partizansko zborovanje in slovesno odkritje spomenika Radu Simonitiju sta bila odlično organizirana; zaslu

gedo zlasti odboru za proslavo pod vodstvom Vladimira Kralja, občinskemu odboru ZZB NOV in skupščini občine Nova Gorica.

Na sklepni seji odbora za proslavo je bilo sklenjeno, da se pošlje pisna zahvala vsem gosopodarskim organizacijam, skupščini občine Nova Gorica, občinskemu odboru ZZB NOV Nova Gorica, ki so pomagale pri ureditvi te naloge.

Za uspešno opravljeno delo in za poseben prispevek pri delu in razvijanju organizacije ZZB NOV ter za uresničenje njenih ciljev (v zadnjih desetih letih so člani odbora sprejeli sklep in predlagajo občinskemu odboru ZZB NOV Nova Gorica, da bi Vladimiru Kralju podelili plaketo Zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije.

V nadaljevanju seje so sprejeli program dela domicilnega odbora za prihodnje leto, ki izhaja iz štiriletnega programa dela (1986–1990).

Na koncu skupne seje so se domenili, da bo dolžnosti predsednika skupnosti borcev 1. prekomorske brigade (predsednik odbora tovariš Karlo Sanabar je bil na zdravljenju v Ljubljani in je 28. septembra 1987 umrl) opravljal dosedanj podpredsednik odbora Izidor Cebon.

Albert Klun

Obisk zamejskih partizanskih grobov

Pred dnevom mrtvih že več let zapored delegacija občinske kulturne skupnosti – komisija za varstvo spomenikov NOB iz Slovenj Gradca obišče skrbnike štirih partizanskih grobov na Koroškem. Za stike z njimi jo je letos zadolžil medobčinski odbor ZB NOV za Koroško.

Delegacija je najprej obiskala grob Ernesta Šrota in neznanega padlega partizana v najbolj severnem delu Koroške, v Svincu (na sliki). Nato se je podala skozi Celovec v Čahorče, kjer je dom pokojnega Karla Prušnika-Gasperja, predsednika zveze koroških partizanov, ki je skrbel za grob v Svincu, po njegovi smrti pa zanj njegova vdova Mira.

Na pokopališču v Kotmari vasi je že od daleč viden Prušnikov doprsni kip in lepo urejen grob.

Od tu je vodila pot v Št. Vid v Podjuni k Janezu Wutteju-Lucu, sedanjemu predsedniku zveze koroških partizanov. Namesto njega je delegacijo sprejela njegova gostoljubna in zgovorna žena. Luc skrbi za grob padlih partizanov Franca Hobelja in Ignaca Zolnirja.

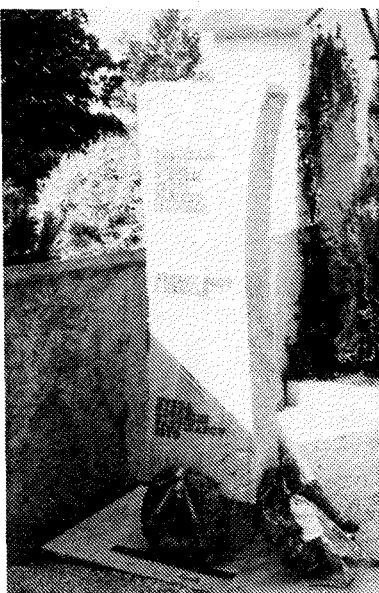
Zelo lep je bil sprejem pri Jožku Urhu v Plaznici (Blasnitzen). Na skrbi ima partizanski grob na pokopališču v Št. Lipšu v Podjuni – brata Friderika Urha in neznanega partizana.

Je kmet visoko v hribu Plaznice. Zelo smo bili presenečeni nad novo asfaltirano cesto, speljano vse do njegove domačije. Ima urejeno kmetijo, zgradil si je tudi elektrarno.

Nazadnje se je delegacija ustavila pri Lojzetu Krautu. Lepo živi s svojo prijazno ženo v skromni hišici v Šmihelu. Z njim se je prijetno pogovarjati, saj je zelo seznanjen z dogodki doma, pri nas in v svetu. V Šmihelu je pokopan Karel Klun-Marko.

Partizanski grobovi so lepo urejeni in oskrbovani. Z lepimi vtisi in dobro razpoloženji so se člani delegacije vrnili v domovino.

Stanko Hovnik

Prejeli smo v objavo iz Republiškega odbora ZZB NOV Slovenije

Brez razdvojenosti

Na regijskih posvetih z vodstvi medobčinskih in občinskih organizacij ZZB NOV Slovenije v minulem tednu so številni udeleženci izrazili zaskrbljenost glede objavljenega pojasnila o načinu javnega obeleževanja cerkvenega praznika. Opozarjali so nas, da je to sporočilo vneslo zmedo in vznemirjenost tudi med verujoče člane ZB.

V republiškem odboru ZZB NOV Slovenije smo v pripravah na razprave v ustreznih organih RK SZDL že v začetku leta zavzeli stališče in oblikovali predloge na podlagi lanskoletnih izkušenj. V izogib nejasnosti bralce TV-15 seznanjamo o naših stališčih in predlogih v teh razpravah.

Menimo, da so lanskoletna dogajanja ob katoliškem prazniku med nas vnesla veliko nepotrebnega nemira in nejasnosti. Zaradi tega lanskoletno ravnanje ne sprejemamo kot nekaj normalnega in dobrega, kot izhodišče za našo nadaljnje delo pa predlagamo:

1) **Ljubljanskega nadškofa** naj RTV Ljubljana še naprej vabi, da na predvečer pozdravi na enem izmed radijskih valov vernike, vendar tako, da pozdrav ne bo predstavljal vnašanje religioznega vzdušja s pomočjo družbeno upravljanega medija.

2) Lani je bilo izrečno dogovorjeno, da bi se predsednik RK SZDL na ta isti dan vernikom sicer obrnil s pozdravom, vendar v **povezavi z množičnim prihodom zdomev** ob tem dnevu v Slovenijo. Ker le-ti ta prihod povežejo z družinskimi in družbenimi srečanji, je bilo primerno, da jih opozorimo na sedanji, predvsem družbenoekonomski, položaj v Jugoslaviji, obenem pa, da se njim, njihovim družinam in vsem verujočim Slovencem zaželi mirno in delovno praznovanje. Ni nujno, da tudi letos in v naslednjih letih čestita in pozdravlja vedno le predsednik, lahko bi pozdravil tudi eden izmed podpredsednikov ali drugih funkcionarjev SZDL.

3) Glede **dela prostega dne** za božič menimo, da ne smemo dovoljevati nobenih razdvojenosti. To je normalen delovni dan. Nepotrebno bi bilo tudi spodbujati neke

referendume, da naj bi se ta dan kolektivno praznovalo v posameznih kolektivih. Tudi glede na današnji družbenogospodarski trenutek menimo, da je nepotrebno ljudi deliti zaradi tega vprašanja. Dovoljevati pa bi morali še vedno, da vsak posamezni delavec, ki se tako sam odloči, na ta dan vzame redni dopust, če mu to delovno mesto dovoljuje.

Izrečno pa bi bilo potrebno navesti, da taka možnost ne pride v poštev v javnih službah oziroma delovnih mestih, kjer bi izostanek iz dela vplival na delovni proces.

4) V **šolah** naj tega dne poteka normalen pouk, le da se pedagogi opozori, naj posebej skrbijo, da bi verska čustva otrok ne bila prizadeta in da ne bi prihajalo med njimi do opredeljevanja, kdo je za božič in kdo ne.

5) **Sredstva javnega obveščanja** bi morala še posebej paziti, da niti s programom niti s posebnimi intervencijami nastopajočih ne bi ta dan ločevali od drugih dni, da ne bi dovoljevala nobenih namigovanj niti na religiozna niti na antireligiozna čustva. Nesprejemljivo je, da v kontekstu božiča in vere ljudi opozarjamo, da je to dan miru, družinske sreče in sožitja, saj s tem navedemo, da tisti, ki ta dan ne praznujejo, niso deležni teh občutkov, oziroma, da je izkazovanje miru, sreče in sožitja možno le v kontekstu verovanja.

Menimo, da je bilo dosedanje stanje glede tega normalno. Tisti, ki so želeli praznovati božič, so ga mirno praznovali. Dobil je tako tudi potreben religiozen pomen. Vsako posebno vnašanje tega dne v sredstva javnega obveščanja pa pomeni vsiljevanje v našo javnost nepotrebnih polemik, poudarjanje verskih čustev, preštevane večine in manjšine, obračunavanje s posamezniki in posameznimi težnjami, kar vnaša v našo družbo in javnost nepotreben nemir. Jasno pa naj bo, da vsi, ki si želijo izražati svoja verska čustva, imajo za to popolno svobodo in razumevanje vse družbe; vendar pri tem nimajo nobene pravice s temi čustvi posiljevati nevernike, neverujoče in neopredeljene.

Kakšno zvezo ima lepa Vida s sardinskimi grenadirji?

Književnik z Bleda Tone Svetina je v pogovoru z novinarjem revije Intervju izjavil, da so italijanski okupatorji pošiljali »sem na mejo svoje najlepše fante, črnolase Siciljance, ki se jim naša dekleta niso mogla odpovedati.«

Z najlepšimi fanti je imel Svetina v mislih divizijo sardinskih grenadirjev – Granatieri di Sardegna, ki je zamenjala divizijo Re, ko je ta odšla iz Ljubljane na rusko bojišče. V letu 1942 so vojaki divizije Granatieri izvajali racije v mestu, pri tem pa na veliko kradli denar, živež, vrednostne predmete in ostalo. Racije niso bile uspešne, saj niso uspeli položiti vodstvo OF in partije v Ljubljani, kar je bilo njihov namen. O tej diviziji tudi Mussolini ni imel najboljšega mnenja, zato je morala septembra 1942 zapustiti

Ljubljano, njeno mesto pa je prevzela divizija Cacciatori delle Alpi. Poročilo italijanske 209. karabinjerske sekcije 6. septembra 1942 navaja, da so vojska, prebivalstvo in politični dejavniki z največjim zadovoljstvom spremljali njihov odhod; vsem je namreč bilo znano naduto obnašanje te divizije.

Kakšno zvezo ima Lepa Vida z grenadirji? Vemo, da je ta ljudska pesem spomin na davne srednjeveške čase, ko so temnopolti Saraceni, tudi iz Sicilije, ropali in ugrabljali slovenska dekleta. Približno tisoč let kasneje pa naj bi njihovi potomci prišli ponovno v Slovenijo in naša dekleta se jim niso mogla »odpovedati«.

Sem in tja so bili odnosi med italijanskimi vojaki in Slovenkami pristnejši, vendar to ni bil množičen pojav.

Ob »meji«, italijansko-nemški razmejitveni črti, na Ježici so Italijani sklepali poznanstva z mladimi dekletimi lažje vrste, čeprav so le-te domači fantje »svarili, naj iz narodne zavesti, če ne že iz osebne časti, ne sklepajo poznanstev z italijanskimi vojaki. Ni šlo le za moralno čast, pač pa tudi za »nevarnost, ki jo povzroča intimni odnos med žensko in vojakom za obveščevalno delo.« Tudi v Zalogu so s svojim vsiljivim vedenjem »oblegali mlade ženske, ki so jih zavračale ali se vedle zadržano. Nekatera dekleta pa kljub opozorilom niso opustila sestajanja z Lahi. Sledile so posledice lahkomišelnosti, rodila sta se dva nezakonska otroka, štiri ženske pa so odšle z Lahi v Italijo. »V središču mesta so se družile z Italijani poklicne prostitutke, v Šiški pa so avgusta 1942 izo-

besili tri sezname deklet; zanimiv je primer s Polja, kjer je neka vlačuga ponoči ob spremstvu italijanskih vojakov kradla krompir. Vojaki, ki so stražili ob izhodu žične zapore, so zahtevali od ženske, naj se slečejo skoraj do nagega. Poleg tega so izsiljevali tudi italijanski sodniki, ki so nekaterim obtoženkam obljubljali prostost, če se bodo zatem sestajale z njimi.

Svetinova izjava je, milo rečeno, žaljiva, nepodprta z dokazi in dejstvi, podcenjujoča za ženske, ki so takrat živele v Ljubljani. Te so, potem, ko so spravili v zapore in internacijo njihove moške, fante in otroke, prevzele glavni delež odpora v mestu, obdanem z žico, v mestu pomanjkanja.

Lojz Tršar

Beg iz italijanske vojne mornarice k partizanom

Ko sem prebral članek tovariša Vidica »Beg iz italijanske vojne mornarice k partizanom (TV-15 št. 34 z dne 10. septembra 1987), ti stega večera nisem mogel zaspiti. Premišljeval sem o tem, kako čudno vodi večsah usoda ljudi skozi življenje. Čeprav sem vsa povojna leta imel priložnost poskati ljudi, s katerimi sem se želel vsaj še enkrat srečati, se k temu, kdo ve zakaj, nisem potrudil. Tako je bilo tudi z Zvonkom Zuodarjem. Ko sem zvedel za njegovo prezgodnjo smrt, so se mi v mislih začeli vračati spomini na moje srečanje s tem vrlim fantom, ki ga kljub desetletjem nisem nikoli pozabil, čeprav ga nisem srečeval. Kljub temu, da je tovariš Vidic zelo lepo zabeležil Zvonkov beg iz italijanske mornarice v partizane, bi rad njuno pripoved še nekoliko zaokrožil z nekaterimi podrobnostmi, na katere je morda tudi Zvonko v dolgih povojnih letih že pozabil.

★ ★ ★

Zvonka sem spoznal v mestu Trapani na skrajnem zahodnem koncu Sicilije. Njegov pobeg v partizane sva mu omogočila z Borisom Manfredo, Gregorijevim, doma z Mosta na Soči. Skupaj smo snovali in ponaredili potne dokumente in preštudirali način, kako naj se obnaša na potovanju z vlakom, da ga ne bi odkrila vojaška kontrola in kje bo dobil zvezo s »četniki«. Zvonko, pa tudi ostali, nismo kaj dosti vedeli o partizanih. Pod vplivom radijskih poročil iz Londona in propagandnih komentarjev Alojza Kuharja, katere smo včasih prestregli tudi v vojski, smo slišali le za četnike. Opredelevali le-teh v tistih časih nam, Primorcem v italijanski vojski, še ni bila znana. Pomembno za nas je bilo dejstvo, da se v domačih gozdovih, naši vrstniki borijo in umirajo za svobodo domovine Jugoslavije. Neverjetno, kako smo hrepeli, da bi se jim pridružili!

Dogovorili smo se tudi, da nas bo, če bo v svojem poskusu uspel, o tem obvestil z geslom: »Sulle rive del lago ti bacia Bruna.« (Na bregovih jezera te poljublja Bruna. Mišljeno je bilo svetolucijsko jezero, torej cilj). Zvonkovemu podvigu in izkušnjam bi morala ob prvi priložnosti slediti tudi vojni kolega podoficir Jože Požar iz Petelinj na Krasu (Pivka) in jaz. Naključje je hotelo, da sva bila oba s Požarjem kmalu po Zvonkovem sporočilu premeščena iz Trapanija v Messino, k protiazijski zaščiti na vlake. Boris Manfreda nama je tedaj s posebnim kemičnim sredstvom, podobno kot prej Zvonku, zradiral in popravil besedilo na listini. Namesto »3. regiment Messina« je napisal »23. regiment Gorica.« Nastal je viden madež kemikalije in opazen popravek, zaradi katerega nama uradnik na

železniški postaji ni hotel izdati vozne karte do Gorice. No, ostalo je že druga zgodba, kot se temu navadno reče. O tem prvem srečanju z Zvonkom navajam dobesedno, kar sem tedaj napisal v svoj vojni dnevnik.

»Drugi dan po mojem prihodu (v Trepani) sva šla s Požarjem malo po mestu. Že sva se vračala nazaj, kar naju ustavi mornar, ki je vzkliknil za nama: »O, vidva sta pa Slovenca! Segli smo si v roke. Bil je Tolminec oz. Volčan Zvonko Zuodar, mladenič zdravih in čistih slovenskih čustev. Bil je nekoč sergente tudi on, a začasno degradiran radi svoje ljubezni do domovine. Povedal nama je odkrito svoje namene, služil bi rad svoji veliki domovini. Šli smo pit v temen vinotoč. Pregledali smo mu napravljene dokumente za premostitev na Deposito v Messino (zbirni center sed. op.). Zaupal je, da ima prijatelja na Distrettu (vojnem okrožju sed. op), ki mu je tudi obljubil, da mu bo pomagal. Zvečer smo se dogovorili, da se snidemo onkraj solin (v gostilni) pri Taliju. Ko sva prispela tja z Jožkom, sta že sedela oba za mizo. Drugi je bil Boris Manfreda, Gregorijev iz Sv. Lucije ob Soči, bratranec Milija. Ob slovesu nam je bilo tesno pri srcu. Stisnil sem mu v roko nekaj papirja (denarja), ki sem ga kar tako poignil iz denarnice.

Po osmih dneh smo prejeli prvo novico iz Gorice, dva dni potem smo prejeli kartico, ki je naznanjala njegov prihod na Klohe. S. F.-S.N.« Tam naj bi Boris imel dekle.

»Z Borisom sva ostala dobra prijatelja in vedno mislila na Zvonkota oz. Bruna Campanella, kot sva ga iz razlogov varnosti imenovala v pričo drugih.«

● ● ●

Glede podpisa »Campanello« bo Zvonkova izjava verjetno držala za prvo obvestilo, tisto iz Gorice. Za drugo obvestilo, podpisano »Bruna«, sva kolikor se spominjam, z Borisom ugotavljala, da pisava na kartici najbrž ni bila njegova, dogovorjena šifra pa je bila točna.

Zvonkov lik in njegov pogum sta mi bila zgled tudi kasneje. Po kapitulaciji Italije sem tudi jaz vstopil v partizane. Bilo je v drugi polovici oktobra 1943, ko sem se kot borec zaščitne čete Pokrajinskega štaba VOS za Primorsko iz Cerklja umaknil v Jagrše. Bili smo na kmetiji, imenovani na Burji. Tam me je nekega dne poklical k sebi načelnik štaba tovariš Mirko Perc-Maks in mi predlagal, naj si izberem ilegalno ime, ker smo bili menda na njihovem seznamu kar trije Franceti. Tedaj sem se spomnil Zvonka Zuodarja, za katerega nisem bil več slišal in njegovo ime prevzel za svoje.

Franc Pavšič-Zvonko

KOIP

p. o.

KOVINSKO PODJETJE KRANJ

KOVINSKI ELEMENTI ZA GRADBENIŠTVO, INDUSTRIJSKA VRATA NA ROČNI IN
MOTorni POGON, KOVINSKE KONSTRUKCIJE, SPLOŠNO KLJUČAVNIČARSTVO,
TEHNOLOŠKA, TRANSPORTNA, SKLADIŠČNA, GALVANSKA OPREMA IN NAPRAVE,
KLEPARSTVO

TELEFON: (064) 23-160 ● DIREKTOR: 23-567 ● KOMERC.: 26-174 ● ŽIRO RAČUN: SDK KRANJ 51500-601-10521 ●
SEDEŽ: 64001 KRANJ, ŠUCEVA ULICA 27 ● P. P. 127

Na poti okoli Pohorja

V prid nazornosti pouka zgodovine

»Te nagrade smo bili zelo veseli. Izražamo pripravljenost, da bomo tudi poslej opravljali svojo dolžnost...«

Tako so komentirali svoje vtise udeleženci izleta okoli Pohorja, borci in aktivisti, ki kot mentorji na srednjih in osnovnih šolah v mariborski občini Rotovž posredujejo svoje spomine na čase narodnoosvobodilnega boja in tako dopolnjujejo pouk naše novejšje zgodovine.

Izlet je pripravila komisija za revolucionarne tradicije pri občinskem odboru zveze borcev. Enodnevno potovanje sta vodila dr. Milan Ževart, ravnatelj, in Mirko Fajdiga, višji kustos-zgodovinar v mariborskem Muzeju narodne osvoboditve. Na strokoven, a obenem priljuden način sta opisovala posamezna dogajanja na Pohorju,

Kozjaku in na mislinjsko-saškem območju. Pridružila sta se jima še nosilca Partizanske spomenice in neposredna udeleženca posameznih bojev – Tone Ulrih-Kristl in Anton Gregorič-Jakec.

V Dravogradu so udeležencem izleta pokazali mučilnico, v Slovenj Gradcu Koroški pokrajinski muzej ljudske revolucije, med potjo skozi Mislinjsko dolino so se ustavili na Graški gori, v kraju hudih bojev Štirinajste, bili nato v Zavodnjah, partizanski vasi, ki je danes znana po prizadevnem boju za varstvo okolja, zadnja točka poti pa je bila Topolšica, natančneje povedano njena muzejska zbirka o sklepnih bojih druge svetovne vojne.

V Maribor so se vrnili polni vtisov in novih znanj.

Drago Miklavc

Skupina udeležencev v Zavodnju.

Obisk pri devetdesetletniku

Do Oblakovega vrha, prelaza med Vojskarsko planoto in Šebreljskim vrhom, pelje iz Spodnje Idrije trinajst kilometrov dolga, asfaltirana cesta. Med NOB so čez ta prelaz vsakodnevno korakale enote 9. korpusa; brigade, bataljoni, čete... Zato je ta kraj poznal vsak primorski in gorenjski partizan. Dobro uro hoje zahodno od Oblakovega vrha, na Utrah, je bil sedež najvišjega političnega vodstva na Primorskem. Zato je morala biti zagotovljena varnost. Vodstvo je sicer imelo svojo zaščitno četo, vendar je bila zelo pomembna tudi Narodna zaščita, ki je vedno pravočasno obveščala o premikih Nemcev po Kanomeljski dolini, iz Spodnje Idrije do Oblakovega vrha. Narodno zaščito so na Oblakovem vrhu sestavljali trije domačini. Eden izmed njih je bil Matevž Serženta, ki še sedaj živi z ženo v mali hišici tik pod Oblakovim vrhom.

Matevž pa ni bil le udeleženec NOB, temveč tudi avstro-ogrski vojak. Še ne osemnajstletnega so ga vtaknili v vojaško uniformo in hajd na Soško fronto. Doživel je najhujše bojne meteže v jarkih Doberdoba. Na tem sektorju se je boril do italijanskega poraza pri Kobaridu, potem pa še ob Piavi. Po vojni se je vrnil domov in nadaljeval delo na kmetijah in v gozdovih. Po zadnji vojni se je zaposlil pri gozdarskem podjetju in potem pri gradbenem, tu je tudi dočkal upokojitve. Kljub starosti pa je še letos nekaj malega postoril pri bližnjem kmetu. Še mu je rezala kosa v bregu, kamor ni dosegla kosilnica.

Pred kratkim je Matevž Serženta praznoval svoj 90. rojstni dan. Ob tej priložnosti so ga obiskali predstavniki družbenopolitičnih organizacij, zveze borcev in krajevne skupnosti v Kanomlji, ki so mu zaželeli še veliko zdravih let. Matevž je bil obiska vesel, saj se le redkokdaj oglasi pri njem. Kljub temu, da se zadnje čase počuti nekoliko oslabeled, se je še vedno dobro vključil v pogovor. Še vedno dokaj dobro sliši. Kot zadnji avstroogrski vojak in med NOB član Narodne zaščite nam je povedal veliko zanimivega.

Janez Jeram

Nekdanji člani Narodne zaščite na Oblakovem vrhu.

Alenka Gerlovič razstavlja v ljubljanski galeriji Labirint

Narava in človek

Narava je gora, je voda in otok. V vsem tem je pramoč samodejnosti, ki jo človek ne gleda in se iz nje na nek način izloča s tem, da narekuje svoje »bližnjice«, svoja pota.

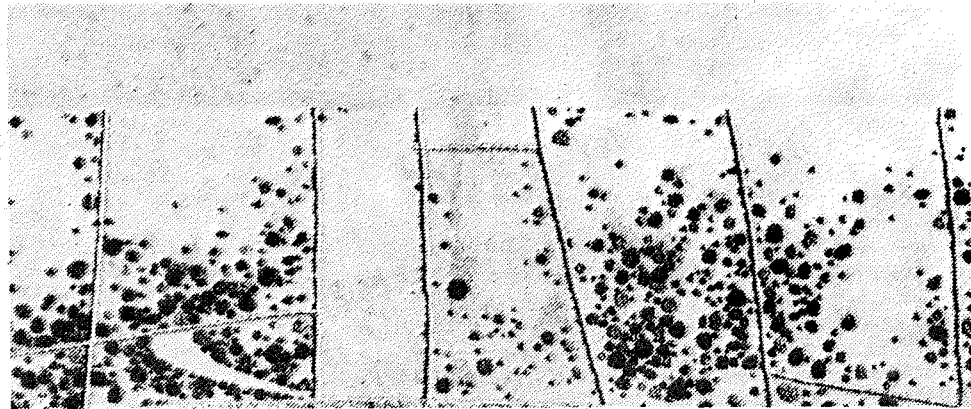
Alenka Gerlovičeva narava privlači dvakrat, v njeni prvinski pojavnosti in kot dokument, dokaz ter opozorilo človeku, v njegovi uničevalni dejavnosti, ekološkemu onesnaževanju, rušenju ravnovesij... Tako njen likovni zapis o krajini ni le go lo doživljanje vidnega, ampak je vedno tudi refleksija človekovega odnosa v krajini in z njo. Včasih je to domačijski akcent na otoški krajini, drugič so to starodavne inkovske terase ali kamnita morsk obala. Strogost linije ni manira, ampak spoznanje o natančnosti delovanja naravnega utripa. Barva ima enakovreden de-

lež ob formi, ploskev, ki je vedno v podzavesti slikarja, na nek način tudi temeljni okvir in do neke mere zavzujoča nemožnost, pa premaguje s pomikom v najrahljeji reliefni strukturi. Sled-

nja poudarja sporočilo in »prodor« narave. Zdi se, da postaja slikarka vse bolj precizna v svojem izrazu, s čimer še bolj poudarja vitalno razsežnost elementov zraka, vode in kamna.

V ponovnem srečanju s slikami Alenke Gerlovičeve lahko z veseljem ugotovljamo, da si njeno videnje sveta z leti pridobiva širšo in splošnejšo veljavo, da površni pogled in sodba ne vzdrži ta označbe o suhosti in pretirani askezi, kajti – narava ima vedno prav.

Bojana Žokalj-Jesih

Alenka Gerlovič: Počitnice na Pagu, 1985

Obvestili so nas o komemoracijah ob dnevu mrtvih

Občinski odbor ZZZB NOV Tržič obvešča, da bodo komemoracije na grobiščih, pri spomenikih in spominskih obeležjih:

30. oktobra
ob 11.45 uri pri spomeniku na Čegelšah

31. oktobra
ob 16.30 uri pri spominski plošči v Bistrici
ob 16.30 uri pri spominski plošči v Podljubelju
ob 17. uri pri spominski plošči v Jelendolu

1. novembra
ob 8.30 pri spominskih obeležjih v Križah
ob 9. uri pri spomeniku padlim v Lešah
ob 10. uri na grobišču borcev v Trzinu
ob 10. uri pri spomeniku v Kovorju
ob 10. uri pri spominski plošči na Brezjah
ob 15. uri pri spominski plošči v Lomu

Občinski odbor ZZZB NOV Novo mesto obvešča, da bo osrednja komemoracija ob dnevu mrtvih v občini Novo mesto v soboto, 31. oktobra 1987, ob 11. uri pri spomeniku padlih borcev NOV na Cviblju nad Žužemberkom.

Nobelova nagrada za književnost

Kdo je Joseph Brodsky?

Sovjetski književnik židovskega rodu, ki že od 1972. leta živi in dela v Združenih državah Amerike, je letošnji nobelovec s področja literature. Dodeljevalci nagrade utemeljujejo izbor Brodskyjeve lite-

rature s prviniami, ki so temelj poetike: tenkočutnost in ostroumnost. Njegova poezija, kajti Brodsky je v prvi vrsti poet, je prevedena že v vrsto svetovnih in tudi jezikov manjših narodov.

Joseph Brodsky se je rodil 1940. leta v Leningradu in se tam šolal le do dokončanega petnajstega leta. Zaposlil se je kot navaden delavec, obenem pa začel pisati poezijo. Pri osemnajstih je nekaj malega prvič priobčil v ilegalni literarni reviji, prestal je leto in osem mesecev delovnega kazenskega taborišča, nato pa je na ukaz oblasti zapustil domovino. V ZDA je 1977. leta dobil državljanstvo, leto za tem je postal častni doktorant (honoris causae) iz književnosti na univerzi Yale.

Brigadirji-veterani, pozor!

Brigadirji veterani bivšega grosupeljskega okraja izpolnjujejo seznam svojih članov. Zato prosijo vse, ki so se udeležili katere od zveznih mladinskih delovnih akcij (Brčko-Banoviči, Samac-Sarajevo, Avtocesta bratstvo in enotnost, Novi Beograd), da pošljejo svoje naslove (če imajo, tudi naslove svojih brigadirskih tovarišev) do 15. novembra na tajništvo občinske konference SZDL Grosuplje, oziroma sporočijo telefonsko na številko (061) 771-088.

Občinski odbor ZZZB NOV Ljubljana Moste-Polje obvešča, da bo žalna komemoracija v počastitev padlih v NOB in žrtve belogardističnega nasilja na Urhu, v nedeljo, 1. novembra ob 10. uri.

Komemoracije po krajevnih skupnostih pa bodo:
Kodeljevo – 29. oktobra ob 16. uri;
Zelena jama – 29. novembra ob 16. uri;
Zalog – 1. novembra ob 8. uri;
Zg. Kašelj – 1. novembra ob 8.30;
Vevče – 1. novembra ob 9. uri

Občinski odbor ZZZB NOV Slovenske Konjice obvešča, da bo spominska slovesnost ob dnevu mrtvih v Frankolovem-Stranica 30. oktobra ob 15. uri.

Občinski odbor ZZZB NOV Radovljica obvešča, da bodo komemoracije ob dnevu mrtvih:

v petek, 30. oktobra ob 15.15 pri spomeniku NOB v Radovljici

v soboto, 31. oktobra ob 11. uri na grobišču padlih borcev 3. bataljona Prešernove brigade na Goreljeku (Pokljuka)

v nedeljo, 1. novembra ob 10. uri pri spomeniku padlim talcem v Dragi in ob 11. uri pri grobišču talcev v graščinskem vrtu v Begunjah.

Zalne slovesnosti bodo:
30. oktobra ob 11. uri pri OŠ v Lipnici, ob 15.15 v Kamni gorici, ob 15.30 na Križišču pri Kropi ob 16. pri spomeniku Staneta Žagarja na Srednji Dobravi, ob 16. v Lescah
31. oktobra ob 16.30 na Ovsiašah

1. novembra ob 8. uri pri spomeniku padlim v Mošnjah, ob 9. uri na Bohinjski Beli, ob 9. uri v Gorjah, ob 9. uri v Ribnem, ob 10. uri na partizanskem pokopališču na Bledu, ob 10. uri v Bohinjski Bistrici, ob 15. uri pri spomeniku NOB v Kropi, ob 15. uri pri spomeniku NOB na Brezjah.

Zveza prostovoljcev borcev za severno slovensko mejo 1918/19 organizira svečano komemoracijo 1. novembra 1987 na ljubljanskih Žalah v **Kostnici padlih borcev** iz 1. svetovne vojne. Pričetek slovesnosti bo ob 10. uri.

Krajevna organizacija ZB NOV Šoštanj pripravlja komemorativno svečanost pri osrednjem spomeniku NOB na Trgu svobode v Šoštanju v petek, 30. oktobra ob 16.30.

Krajevna organizacija ZB NOV Mengeš vabi krajanje, da se udeležijo tradicionalne komemoracije ob dnevu mrtvih, v petek, 30. oktobra ob 16. uri pri spomeniku talcev v Zaloki, ob 16.30 pa pri spomeniku padlim v Loki pri Mengšu.

Krajevna organizacija ZB NOV Kočevje in Rudnik-Salka vas vabita na komemoracijo v nedeljo, 1. novembra ob 9. uri pri spomeniku padlih rudarjev na Rudniku ob 10. uri na mestnem pokopališču v Kočevju.

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Časopisni svet TV-15 naš tovariš: MIRA SVETINA (predsednica); člani: DUŠAN BENKO, RASTKO BRADAŠKA, MILAN FILIPČIČ, TONE GOŠNIK, FRANC KONOBELJ, MARIJAN LAH, FRANJO MAROŠEK, IVO OREŠNIK, JOŽE OBLAK, ZORKA PERŠIČ, IVAN REPINC, JOŠT ROLC, VANDA ŠKODNIK in delegati: BLAŽ LAVRIČ, RK ZRVS SLOVENIJE, VLADIMIR DEJAN, IS SKUPSCINE SRS, MARINKA LEVIČNIK, SPIZ SRS
Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: VIKTOR KONJAR; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIH – naša organizacija; Lektorica: MIRANDA MRČELA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: BOJAN ZVONAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelek: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 4.400 din, posamezna številka v prosti prodaji 100 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov – Korektore in tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35